François Mauriac

ÎNGERII NEGRI

"... ar fi putut absolvi, lumina, elibera, rămînind același om... Singurul și umilul merit de care omul se poate folosi în fața lui Dumnezeu este cel de a fi acceptat de a fi ales - cel puțin dacă aparține genului de oameni ai căror ochi nimic de pe pămînt nu înseamnă desfătare. Trăim doar odată; poate că Gradère va fi iertat, însă nu va mai fi niciodată copilul care se trezește într-o dimineață în vacanța mare, se descalță ca să simtă la picioare cum îl arde nisipul și ale cărui picioare bronzate spintecă apa Balionului. Depășise o dată pentru totdeauna acel loc din drum unde cei care sînt strigați pe nume trebuie să se ridice și să părăsească totul".

ISBN 973 - 9070 -10-8

Preț 110 +
2 TL
Total 112 lei

FRANÇOIS MAURIAC

ÎNGERII NEGRI

Traducerea RADU PARASCHIVESCU

Editura ALDOMARS 1991

Coperta: Liviu Ungureanu

Traducere după
„LES ANGES NOIRS”
Paris, Bernard Grasset, 1936

PROLOG

Nu mă îndoiesc deloc, domnule abate, de groaza pe care v-o inspir. Deşi nu am stat niciodată de vorbă, mă cunoaşteţi – sau, mai degrabă, credeţi că mă cunoaşteţi, pentru că dumneavoastră aţi îndrumat-o pe Mathilde Desbats, verişoara mea... Să nu cumva să vă închipuiţi că acest lucru mă face să sufăr. Dacă există în lumea asta un om în faţa căruia aş vrea să-mi deschid inima, dumneavoastră sunteţi acela. Îmi amintesc de privirea dumneavoastră, când am venit ultima oară la ţară, atunci când ne-am întâlnit în vestibulul de la Liogeats. Aveţi ochii unui copil (cam câţi ani să aveţi, douăzeci şi şase?), un copil nevinovat dar care parcă ştie, dintr-o învăţătură primită de la Dumnezeu, până unde îi este dat omului să se înjosească, înţelegeţi-mă: nu din cauza odăjdiilor sau a ceea ce reprezintă costumul pe care-l purtaţi vreau să mă justific în faţa dumneavoastră. Ca preot, pentru mine nu prezentaţi interes. Pur şi simplu am convingerea că numai dumneavoastră mă puteţi înţelege. Sunteţi un copil, cum spuneam, chiar un copilaş, însă *sunteţi prevenit.* Şi îmi dau seama că şi ceea ce ocrotiţi înăuntrul dumneavoastră a fost supus ameninţărilor.

Vedeţi, înainte de a va spune ceea ce mă preocupă, vă dezvălui impresia pe care mi-o faceţi, aşa cum s-a format în puţinul timp în care v-am privit la Liogeats, în acea parohie sărăcăcioasă, umil slujitor legat de stâlp, înconjurat de acei ţărani sângeroşi... Dar nu vă temeţi, nu am dat crezare calomniilor. Sunt lucid, domnule abate şi fără să vă cunosc, vă citesc în suflet ca într-o carte. Biet nevinovat, am înţeles din primul moment câte necazuri o să vă aducă stabilirea surorii dumneavoastră la Liogeats! Pe această Tota Revaux am recunoscut-o imediat: o întâlneam deseori, împreună cu

bărbatul ei, în Montparnasse, în Montmartre... O dată am şi dansat cu ea, fără să ştiu cum o cheamă.

Dacă la început m-am mirat văzând că, după ce s-au despărţit, o primiţi la dumneavoastră pe această persoană cu părul vopsit, cu sprâncenele smulse, am înţeles apoi foarte repede că încă o priveaţi cu ochii fratelui mai mic, orbit de iubire. Dar enoriaşii dumneavoastră imbecili au crezut că voiaţi să-i înşelaţi; acum răspândesc zvonuri cum că n-ar fi sora dumneavoastră. Chiar la noi, verişoara mea Mathilde şi fiica ei Catherine, vechile dumneavoastră pocăite, au început să vă ocolească şi merg până la Lugdunos ca să se spovedească. Aceste suflete milostive repetă mârşăviile care circulă pe seama dumneavoastră, fără să creadă o iotă. Închipuiţi-vă *aerul dezolat* cu care suspină: „Desigur, nu fac cine ştie ce rău...”

Poate că au presimţit că sunteţi, cum să spun, capabil să înţelegeţi această putere de a se înjosi care acţionează tot timpul la anumiţi oameni... Nu vă revoltaţi: cu toate că sunt vârât în noroi până la gât, deja un cadavru, iar dumneavoastră plutiţi deasupra apelor, cu tălpile de-abia atingând spuma valurilor, da, aş jura că nu veţi fi surprins de felul în care am trăit până acum.

Un confident în acelaşi timp angelic şi frăţesc... îl căutam de foarte multă vreme. Nu ne desparte nimic: nici virtutea dumneavoastră, nici crimele mele! Nici măcar sutana dumneavoastră, pe care era cât pe-aci s-o port şi eu, nici măcar credinţa dumneavoastră.

Am să-mi dau silinţa să ating limita extremă a sinceităţii, fără să dau vreun motiv îngerului care sunteţi să rupă acest caiet: am să evit orice concesie, n-am să insist, am să las să se înţeleagă ceea ce nu se poate spune.

Dacă vi s-a întâmplat vreodată să primiţi mărturisirea unei vieţi întregi, nu v-aţi mulţumit cu o simplă trecere în revistă a crimelor; aţi pretins o privire de ansamblu asupra acelui destin; i-aţi urmărit liniile de forţă; aţi proiectat lumina în văile cele mai întunecate. Ei bine, eu, care nu aştept să mă iertaţi, care nu cred în puterea dumneavoastră de a absolvi de păcate, mă deschid în faţa

dumneavoastră până în străfunduri, fără nicio umbră de speranţă. Şi mai ales, nu vă temeţi că veţi fi scandalizat: această istorisire are cu ce să vă întărească credinţa în acea lume invizibilă pe care o slujiţi, căci se poate pătrunde în supranatural şi pe dedesubt.

Să nu credeţi că prin naştere aparţin burgheziei: căsătoria mi-a deschis porţile castelului Liogeats. Sunt fiul unui om de afaceri din Péloueyre, un vechi fermier foarte inteligent dar cu desăvârşire incult. Mama a murit când aveam optsprezece luni. Ei îi semăn. Avea pielea albă, delicată, din altă rasă decât soţul ei... Cred că ştiu despre ea unele lucruri care mi-au fost ascunse vreme îndelungată: un om care a trăit într-un mediu foarte modest simte nevoia de a căuta un vinovat printre proprii lui înaintaşi. Simţim atât de mult că această putere de a ne înjosi depăşeşte limitele individului umil şi că, pentru a intra în acest ritm, e nevoie de o viteză dobândită şi sporită din generaţie în generaţie. Câţi morţi se împlinesc în noi şi prin noi! Câte pasiuni ancestrale se dezlănţuie! Pentru acest gest pe care ezităm să-l facem, oare câte altele ne îmboldesc? (Dar imediat o să-mi spuneţi: câte sunt cele care ne reţin, care ne ajută în lupta contra întunericului? Experienţa noastră diferă asupra acestui punct, asta e tot!).

Faptul care mi-a hotărât viaţa a început să acţioneze din fragedă pruncie. Da, din câte îmi amintesc, plăceam; sau mai exact figura mea plăcea iar *eu mizam* pe ea. Sper că n-o să mă bănuiţi de mândrie prostească. Trebuie să insist serios asupra a ceea ce a determinat reuşita mea aparentă, a ceea ce m-a pierdut. De altminteri, judecaţi dumneavoastră: la aproape cincizeci de ani mi-am păstrat aceleaşi trăsături ca la terminarea şcolii, când femeile mă opreau pe stradă să mă sărute. Astăzi am părul alb, dar nuanţa lui argintie scoate în evidenţă bronzul pielii; n-am luat un kilogram în douăzeci de ani. Mai port şi astăzi costume şi mantale de călătorie cumpărate la Londra în tinereţe.

Din copilărie, am simţit în mine un fel de curiozitate rece, o atenţie asupra acelui farmec pe care *îl vedeam* lucrând;

mai întâi instinctivă, pe urmă din ce în ce mai conştientă, dorinţa de a-l folosi. Da, din fragedă pruncie: în sala aceea a azilului care mirosea a clor – în care sora Scholastique striga şi izbea în pupitru cu linia – îmi amintesc ziua aceea de vară: s-a deschis uşa. „Ridicaţi-vă, copii, în cinstea binefăcătoarei voastre”. S-a produs un zgomot uriaş de bănci împinse şi a apărut o bătrână grasă, cu capul acoperit de o bonetă de dantelă, aşa cum avea regina Victoria în portrete, urmată de stareţă şi de o altă călugăriţă care se învârteau, gângureau în jurul ei şi se minunau auzind lucrurile pe care le zicea şi pe care noi nu le înţelegeam.

— Întindeţi mâinile! poruncea sora Scholastique.

Şi în fiecare dintre mânuţele murdare binefăcătoarea depunea trei pastile minuscule: una albă, una roz şi una albastră.

— Ah! a strigat bătrâna doamnă Péloueyre, punându-mi pe cap o mână noduroasă (era mama acelui Jérôme Péloueyre pe care l-aţi înmormântat acum un an). Ah! Iată-l pe micuţul Gradare!

— Este pe cât *de mic,* pe atât de inteligent, a spus sora.

— Gabriel, recită-i binefăcătoarei „Je crois en Dieu”[1].

Am rostit rugăciunile pronunţând fiecare cuvânt, fără a înceta s-o fixez pe doamnă cu privirea. Cred că atunci, în ziua aceea, mi-am dat seama de puterea ochilor mei. Ea mi-a dat o a patra pastilă.

— În ochii acestui copilaş se reflectă cerul.

Ea schimbă câteva vorbe în şoaptă cu surorile. Am auzit-o pe stareţă care spunea:

— Ba da, seminarul... domnul abate la asta se gândeşte. E foarte liniştit, foarte blând, dar încă foarte tânăr... Şi apoi costă bani nu glumă...

— M-aş ocupa eu bucuros... dar trebuie să aşteptăm prima împărtăşanie. Vom vedea dacă are chemare... Nu vreau să ajungă un declasat...

Din ziua aceea, am devenit foarte pios şi am asistat la slujbă în fiecare dimineaţă. La catehism eram dat exemplu.

[1] Cred în Dumnezeu.

Nu era de loc o joacă, liturghia mă impresiona cu uşurinţă. Luminile acelea, cânturile, miresmele acesta era fastul meu, tot ce puteam căutam să sorb din acel fast necunoscut de care mi-era foame fără să ştiu. Ah! domnule abate, când compar omul de acum cu băiatul aparent cucernic de odinioară, mi se pare că sunteţi încă prea indulgent în sinea voastră faţă de o devoţiune căpătată cu uşurinţă. E puţin spus că ea nu dovedeşte nimic: în anumite cazuri, la anumiţi oameni, ea este semnul celui mai mare rău.

Deşi relaţiile dintre biserica Franţei şi stat erau deja foarte încordate, tata a consimţit în cele din urmă să merg la seminar, dar nu fără o prealabilă împotrivire. Aproape întotdeauna părinţii doresc să fie întrecuţi de copii... nu pot să-mi explic acest sentiment ciudat la tatăl meu, acest soi de gelozie preventivă. Ceea ce ura la mine era superioritatea mea viitoare. La treisprezece ani am fost angajat la un fierar. Eram încă atât de slab încât nu puteam să ridic „barosul”. Trebuia să-l sprijin de burtă şi încasam o groază de lovituri.

Cu câţiva ani mai înainte sora mea cea mare murise, ofticoasă, răpusă de muncă şi de un tratament nemilos: tata i-a găsit o slujbă de când era mică, la nişte fermieri ca femeie la toate: servitoare la oameni şi animale.

Aşadar, a cedat totuşi insistenţelor preotului şi ale doamnelor Du Buch; de îndată ce preotul stătea cu spatele la noi îmi spunea: „Instruieşte-te, o să ai timp berechet să uiţi restul...” Mai întâi am devenit unul dintre cei mai străluciţi elevi şi, fără îndoială, cel mai iubit. Dar de ce oare eu, puiul de ţăran, ucenicul stâlcit în bătăi, am fost atât de sensibil la izul de murdărie care domnea acolo? Cunoaşteţi casa în care stă actualul administrator din Péloueyre? Nu s-a schimbat de cincizeci de ani. Înainte de a lucra la fierărie mi-am trăit primii ani într-o mare mizerie fizică, fără mamă; mâncarea de la seminar ar fi trebuit să mi se pară delicioasă... De unde venea acest dezgust de copil burghez?

Mi se întâmplase să intru deseori în casa Péloueyre,

aidoma unei pisicuţe pe care o ştie toată lumea; dar nu treceam niciodată de bucătărie. În schimb, la familia Du Buch mă strecuram până în salon şi domnişoarele acelea mă ţineau pe genunchi. În ultimii ani ai secolului trecut casa Du Buch, căreia cei din Liogeats îi spun „castel”, era aşa cum o vedeţi acum, la intrarea în orăşel, la o sută de metri de drum, înconjurată de pini, iar în faţa intrării această împreunare de pajişti brăzdate de ape, având drept fundal copacii impunători de la Frontenac. În vremea aceea, în ea locuiseră la început cele două bătrâne doamne Du Buch pe care nu le-aţi cunoscut, două surori, una văduvă, cealaltă despărţită de soţ. Cea mai în vârstă avea o fată, Adila, care se apropia de optsprezece ani când eu aveam doisprezece. Şi sora mai tânără avea o fată, ceva mai mică decât mine, această Mathilde care mai târziu avea să se mărite cu Symphorien Desbats. În timpul vacanţelor, cele două verişoare, Adila şi Mathilde, se certau cu privire la mine: cea mai mare voia să-mi citească, îmi corecta temele; iar cea mică, Mathilde ar fi vrut să-i fiu tovarăş de joacă. Ce copil ciudat eram, domnule abate! Preferinţele mele s-au îndreptat la început către învăţătoarea voluntară care, totuşi, nu-mi dădea răgaz de loc. Fără îndoială că posedam un spirit ager, curios, avid, nu-mi displăcea nicio activitate intelectuală. Dar de la cincisprezece ani, în preajma Adilei, am cedat unei alte ispite. Chipul ei ar fi părut acceptabil dacă nu ar fi avut ochii aceia bulbucaţi, ca de broască, o gură cărnoasă deschisă mereu şi dând la iveală dinţii strâmbi şi grămada aceea de păr pe care o aranja într-o pieptănătură complicată; însă capul i se lipea direct de umeri, fără nicio urmă de gât. Corsetul abia îi cuprindea pieptul. Braţele, picioarele, înfăţişarea, totul părea nemăsurat, diform. Cu toate acestea, la început nu mi-a displăcut. Cred că aţi remarcat cât de mulţi ţărani tineri, bine clădiţi, se însoară cu fete îngrozitoare. Ei se supun mobilurilor simple ale animalităţii care lucrau şi asupra mea în adolescenţă. Mai târziu, când Adila Du Buch a devenit soţia mea, mi s-ar fi râs în nas dacă aş fi susţinut că, într-o anumită perioadă a vieţii, am iubit-o. Şi totuşi,

este adevărat că pentru mine a avut farmec... dar aceasta nu a fost deajuns ca să mă reţină lângă ea.

Iertaţi-mă că vă port prin asemenea ocolişuri către izvorul întregului meu destin, sau mai degrabă (căci ar trebui să mergem mai mult în trecut) până la acel moment din viaţa mea în care am început să fac rău cu bună ştiinţă, cu o grijă şi cu o sârguinţă incredibile. Adila Du Buch era o fată foarte cucernică, deosebit de milostivă, de tipul Eugeniei de Guérin. Îi îmbrăca pe săraci, îi îngrijea pe bolnavi, îi îngropa pe morţi. Mila sa se îndrepta mai ales spre bătrâni, pe care în epoca aceasta i-am dat prea repede uitării şi câteodată i-am tratat atât de rău... *Străbătea toată ţara* în brişcă pe care singură o conducea, înfăşurată într-o pelerină de flanelă roşie, cu glugă.

Mă adora, eram slăbiciunea ei. Multă vreme făcea pe mămica în faţa mea. În timpul şcolii venea special de la Bordeaux ca să mă vadă. De la Liogeats primeam colete cu mezeluri şi dulciuri. Vă scutesc, domnule abate, de şiretlicurile mai savante de la an la an pe care le foloseam împotriva Adilei. Deşi o asemenea perversitate este menită să surprindă la un om atât de tânăr, fără îndoială că ea nu este cu totul excepţională: multor adolescenţi le place să tulbure; dar cel mai ciudat e că am reuşit să o conving fără eforturi de nevinovăţia mea totală şi că nu a avut nici cea mai mică bănuială în privinţa mea.

Închipuiţi-vă ce lupte sfâşietoare se dau în conştiinţa unei fete foarte cucernice care-şi imaginează că este singură răspunzătoare nu numai pentru ceea ce simte, ci şi pentru ceea ce trezeşte într-un copil pe care îl are în grijă. Şi nu în primul copil venit, ci într-un elev de la seminar, un viitor levit. Ah! cum am putut să urmăresc cu asemenea curiozitate lacomă evoluţia incendiului pe care eu însumi l-am aprins? Nu-mi scăpa nimic din bietele strădanii ale Adilei, nici din pretextele pe care le inventa ca să nu se găsească la Liogeats atunci când vacanţele de Anul Nou sau de Paşte mă aducea acolo. Urma să se retragă la o mănăstire de unde rugăminţile mele o făceau aproape mereu să se întoarcă înainte ca eu să plec. Nu m-am lăsat

păcălit de gândurile potrivnice credinţei, de care a pretins că este hărţuită ca să aibă un motiv de a evita sfintele taine.

Faptul că aveam conştiinţa acestei drame, iată ce era monstruos. Niciodată nu am avut un chip atât de curat ca în anii aceia. În mijlocul seminariştilor prost îngrijiţi eu mă ridicam ca un crin. „Micul Gradère? un înger...” Dacă aş fi credincios v-aş spune că toate spovedaniile mele şi toate împărtăşaniile erau sacrilegii. Dar credinţa mi-o pierdusem deja... Şi fără credinţă sacrilegiul nu se poate înfăptui, nu-i aşa, domnule abate?

Nu mai aveam nici scuza dragostei – asta se înţelege de la sine – dar nici măcar scuza acelei prime atracţii care foarte repede pentru mine slăbise foarte mult. Nu că aş fi fost incapabil de afecţiune însă, pe măsură ce creştea, mica Mathilde îmi plăcea din ce în ce mai mult şi îi făceam Adilei confidenţe aparent naive. Nu-i era de-ajuns bietei fete că era sfâşiată de scrupule, o mai ardea şi focul geloziei – o gelozie de care îi era ruşine, care o îngrozea. Cred că în perioada aceea şi-a dorit să moară; cine ştie dacă nu cumva chiar acesta era scopul dorit, ceea ce ar fi trebuit să se întâmple? (Ah! asta nu trebuia să v-o spun!). Cine putea spune că nu mă făceam singur unealta acelei morţi căutate, dorite de cineva? Cel puţin aşa încercam să mă conving pe mine... Adila ar fi trebuit să se omoare, în ciuda credinţei, în ciuda fricii de iad... Dar ea se ruga, se ruga tot timpul, se ruga chiar şi atunci când păcătuia. Mătăniile bătrânelor... Noroc că lumea le dispreţuieşte, nu le bănuieşte puterea...

La şaptesprezece ani am obţinut diploma de bacalaureat. *Ministeriatul lui Combes* dădea serioase lovituri bisericii Franceze. Deodată am avut îndoieli mari asupra vocaţiei mele. Preotul din Liogeats şi doamnele Du Buch nu numai că nu mi-au adresat cel mai mic reproş dar chiar s-au hotărât să-şi asume ei cheltuielile studiilor pe care aveam ambiţia să le urmez la universitate. În timpul acestei ultime vacanţe nu am părăsit deloc castelul. Acolo luam toate mesele. Adila îşi pierduse înfăţişarea tinerească. Obează,

astmatică, nu înceta să ne copleşească, pe Mathilde şi pe mine, cu o supraveghere de sub care reuşeam totuşi să scăpăm, biata fată fiind deseori chemată în diverse case ale parohiei. Începea să-mi înţeleagă limpede jocul dar eu eram opera ei, ea aşa credea: nu i-ar fi venit vreodată ideea că ar putea avea dreptul să-mi adreseze cel mai mic reproş.

Am plecat la Bordeaux şi m-am înscris la facultatea de litere. Cu ce primeam de la binefăcătorii mei abia puteam să-mi plătesc casa şi masa. Eu, care visasem o viaţă liberă şi fericită, m-am văzut deposedat de tot, într-o cameră sărăcăcioasă din strada Lambert în cartierul Mériadeck. Mi s-ar fi părut normal să primesc un ajutor din partea Adilei; dar bani de buzunar nu i se dădeau de loc şi tot ce îmi parvenea de la ea era ciupit de la săracii ei.

Trebuie să fiţi drept, domnule abate, şi să nu neglijaţi în treacăt circumstanţele atenuante. Nu puteţi şti cum suferă de frig şi de foame un student de optsprezece ani fără familie. Unei prostituate care locuia în aceeaşi casă i s-a făcut milă de mine. O chema Aline. Din când în când schimbam două vorbe pe scară. Am avut gripă şi ea m-a îngrijit. Aşa a început. Îşi nota tot ce cheltuia. Dar n-aveam niciodată destui bani ca să scap. Aline era foarte tânără şi încă fragedă. Patronul unui bar s-a îndrăgostit de ea şi a instalat-o într-una din căsuţele acelea fără etaj care la Bordeaux se numesc „échoppes”[2]. Fără portar. Niciun motiv să te temi de indiscreţii: era situată pe partea dinspre docuri, în faţa depozitelor unui negustor de lemn.

O parte din zile mi le petreceam acolo iar restul timpului la biblioteca oraşului, unde totul mi se părea bun... (Oare ce nu citisem în vremea aceea?) Seara mă duceam la cafeneaua din faţa Teatrului Mare. În ochii mei acesta era cel mai luxos loc din lume. Orchestra cânta Werther (fragment) şi La Berceuse de Jocelyn[3]. După primele săptămâni de chin simţeam nevoia de căldură, de mâncare, de băutură. Mai târziu am învăţat să nu-mi fie ruşine ci să înţeleg ceea ce poţi simţi atunci când o femeie îţi plăteşte

[2] dugheană, magherniţă.
[3] cântec de leagăn.

toate cheltuielile. Totul a durat până în primăvară. Într-o zi patronul, prevenit de o scrisoare anonimă, ne-a surprins. Pe Aline a iertat-o. Pe mine m-a azvârlit în stradă, după o chelfăneală ale cărei urme le-am păstrat multă vreme după aceea.

Aş vrea să sar peste aceste etape. Şi totuşi trebuie să spun tot însă fără să insist, în stilul unui proces verbal, de teamă ca dezgustul să nu vă împingă să aruncaţi foile acestea. Vacanţa de Paşte m-a dus iarăşi la Liogeats. Mathilde, rămasă orfană, îşi termina studiile la un colegiu din Brighton. Îmi petreceam zilele singur cu Adila. Este suficient ca să înţelegeţi în ce a constat crima mea. Una e să ademeneşti o tânără şi alta să încerci să o corupi. După ce am plecat, Adila atât de sinceră până nu demult, născocea minciuni şi găsea pretexte ca să plece la Bordeaux şi să-mi aducă bani. O făceam să aştepte mult ceea ce dorea. În ciuda rugăminţilor mele refuza să revendice partea care i se cuvenea din averea tatălui ei. Acum mă cunoştea, era singura care mă cunoştea şi se străduia să joace cât mai subtil. Biata grăsană Adila! La Liogeats fugea de toată lumea. Doamna Du Buch se tânguia şi făcea slujbe la biserică „pentru ca Adila să-şi regăsească credinţa”. Totuşi, asupra unui punct anume biata fată îmi ţinea piept: îmi era imposibil s-o fac să ceară banii pe care mama ei îi deţinea pe nedrept. Câteodată a trebuit chiar să strâng hăţurile, într-atât era de aproape să-mi scape.

Într-adevăr, deşi o înjosisem în asemenea hal, nu era disperată. În măsura în care un om nu este disperat, nu-i aşa, domnule abate, toate crimele nu aşază între el şi Dumnezeu decât spaţiul unui cuvânt, al unui suspin. Asta ştiam. Ştiam şi că aştepta să-mi satisfac stagiul militar, că se bizuia pe această despărţire forţată:

— Atunci chiar va trebui să renunţ la tine, îmi spunea. Am să mă ascund şi nu într-o mănăstire ci în cocina unei mănăstiri, sau chiar la „Les Filles Repenties”[4]...

[4] Fetele drept-credincioase.

— Nu, îi răspundeam, oricât de departe ar fi garnizoana o să vii iar şi o să te ţii scai de mine şi...

Dar nu vă reproduc aceste cuvinte care-mi ieşeau din gură de parcă nu eu le-aş fi rostit.

Ştiam dinainte că nu o să fac stagiul militar: asupra multor puncte îmi fuseseră date avertismente, asigurări interioare, niciodată dezminţite. Şi într-adevăr, la douăzeci de ani am fost atins de o pleurezie fără gravitate reală, ale cărei urme le-am păstrat mult timp. Aşa am scăpat de cazarmă. Cam în aceeaşi perioadă a murit tata. În fiecare an de vacanţă, le anunţam cu pompă binefăcătorilor mei imaginare reuşite la examene. În realitate, nici măcar nu mă mai duceam să mă înscriu. Niciun băiat din Liogeats nu frecventa facultatea şi astfel am putut să joc această comedie până la capăt, fără să fiu demascat.

Într-o bună zi m-am simţit destul de stăpân pe Adila ca să mă prefac că o părăsesc dacă ea n-ar fi consimţit să-şi revendice moştenirea. Rupsese definitiv legăturile cu ai ei şi trăia singură la Bilbao. Nici chiar eu nu ştiam că fusese însărcinată. Săraca fata aranjase această ruptură ca să poată naşte în străinătate. Îmi era uşor să mă lipsesc de ajutorul ei din momentul în care o scrisoare a Alinei îmi aducea la cunoştinţă moartea subită a cafegiului ei şi faptul că era liberă, îi lăsase el direct o parte din avere? Oare contribuise şi ea la acest lucru? Am avut proasta inspiraţie să mă arăt discret asupra acestui punct într-o perioadă în care ea nu punea la îndoială nimic şi ar fi înghiţit momeala. Mai târziu, când am înţeles ce interes aveam s-o păstrez, a fost în gardă şi n-am putut să mai scot nimic de la ea.

Am regăsit o Aline îmburghezită, stând într-un apartament, având î*n serviciu o femeie* şi făcând pe doamna. Mi-a subînchiriat la etajul trei o cameră în care nu stăteam cine ştie ce. Chirie nu-i plăteam. Aline devenise femeie de afaceri. Avea interese în mai multe „case”. Liniştiţi-vă, şi peste asta o să trec repede. Ajunge să ştiţi că m-a făcut asociatul ocupaţiilor şi beneficiilor ei. Mai mult ca oricând în viaţa mea, peste această perioadă trebuie să trec în goana mare. Nu întoarceţi capul, domnule abate,

dacă nu vreţi să fiţi preschimbat într-o statuie de sare. Aline avea geniul şantajului: era un joc periculos însă aveam destule înţelegeri cu poliţia. Tocmai asta ne-a obligat să renunţăm în 1914: prietenii noştri erau lihniţi de foame şi au omorât găina care făcea ouă de aur.

Între timp, în ianuarie 1913 Adila, singura fiinţă care mă cunoştea cu adevărat (şi poate tocmai de aceea îmi arăta o milă care făcea să-mi îngheţe sângele în vine), Adila deci mi-a anunţat naşterea fiului nostru Andrès şi mi-a vorbit de căsătorie. Se făcea luntre şi punte să obţină consimţământul mamei sale, foarte şubrezită în perioada aceea.

Însă atâta timp cât puteam să duc o viţă îmbelşugată lângă Aline îmi refuzam această căsătorie care era totuşi măreaţă. Ideea unei vieţi în comun cu Adila mă îngrozea: nu că nu aş fi fost foarte ataşat de ea în fond; dar lângă ea mă cuprindea o ruşine fără margini, tocmai pe mine căruia nu-i mai era ruşine de nimic! Îmi apărea mereu aşa cum o cunoscusem odinioară, fata trupeşă, sănătoasă şi fericită din Liogeats, slujitoarea lui Dumnezeu, prietena săracilor, pe care eu o umilisem – o umilisem dar n-o făcusem să dispere. Nu a disperat niciodată.

Căsătoria a avut loc mai târziu, în plin război. Am fost într-o anumită măsură obligat la acest lucru ca să scap dintr-o situaţie din care nu exista altă ieşire. O comisie de revizie mi-a prelungit scutirea şi la începutul lui 1915 am plecat la Paris cu Aline. Acolo am câştigat mulţi bani datorită unor operaţii de care n-am curaj să vă vorbesc. Niciodată traficul de stupefiante nu a fost mai înfloritor: cantităţi mari de cocaină veneau din Germania prin Olanda... Ce trebuie să ştiţi ca să înţelegeţi tot ce va urma este că anumite poveşti care ar fi putut să mă ducă foarte departe m-au predat Alinei legat fedeleş. Da, din 1915 acţionez doar sub comanda ei: din anul acela ea nu a mai fost numai fata îndrăgostită care mă îngrijise într-o cameră pe strada Lambert, în Mériadeck. N-a mai fost nici măcar patroana chibzuită care mă făcuse partener de afaceri. Alcoolul a fost viciul ei din totdeauna şi în voia lui se lăsa de

la o zi la alta din ce în ce mai mult. Ajunsese chiar să nu se mai ocupe de propria ei întreţinere. Pe mine conta. Iar dacă eu vă jur că avea mijloace prin care să mă pună în mişcare o să mă credeţi pe cuvânt, nu-i aşa? Nu o să cereţi precizări?

Exista deci – şi există şi astăzi – în viaţa mea o femeie care îşi ducea zilele culcată în pat, cu o sticlă de Pernod şi un pahar la căpătâi, ocupată cu cititul romanelor poliţiste. Nu se mai spăla, treaba nu i-o mai făcea nimeni. Nu o să vă descriu cum arătau cearceafurile sale brodate, cămăşile de mătase rupte, acoperite de pete. Pretutindeni pahare murdare, sticle goale; şi ea... Şi tocmai mie trebuia să mi se întâmple. Cum fusesem tras pe sfoară, domnule abate! Cu toate acestea primisem o promisiune, o asigurare interioară; totul trebuia să-mi reuşească pe pământ (o să mă credeţi nebun). Şi este adevărat că într-un fel anume totul îmi reuşise până atunci, trăisem o viaţă privilegiată. Într-o perioadă în care atâţia băieţi de vârsta mea sufereau şi mureau în noroiul de pe front eu eram la adăpost, câştigam bani... „Dar nu e vina mea, îmi spunea această voce, că te-ai lăsat prins între aceste două femei. Însoară-te cu cea bogată şi o să poţi să te descotoroseşti de cea săracă, cea de care depinzi...” Şi ştiu prea bine că numai noi ne vorbim nouă înşine...

O scrisoare scurtă a prevenit-o pe Adila că eram hotărât să mă însor cu ea. Către Paşte am părăsit Parisul. Îmi amintesc sosirea la Liogeats, într-o seară. Nu mă aştepta nimeni. Bucătăreasa mi-a spus că Adila îşi petrecea noaptea la căpătâiul unui muribund, în punctul medical pe care familia ei îl ţinea în vechea şcoală liberă.

A doua zi dimineaţă, după ce a bătut la uşa camerei mele, a intrat. Slăbise mult şi sub boneta de infirmieră părea mai puţin urâtă. Dar îmbătrânise atât de mult femeia aceasta care se apropia de patruzeci de ani încât am rămas şocat. În primul moment m-a cuprins groaza gândindu-mă la căsătoria noastră căci, deşi aveam treizeci şi doi de ani pe atunci, nimeni nu mi-ar fi dat mai mult de douăzeci.

Adila mă privea fără să spună nimic. Eram culcat şi mă vedeam în oglindă aşa cum îi apăream acestei femei bătrâne cu care trebuia să mă însor. Stătea în picioare, cât mai departe cu putinţă, şi nici măcar nu încercase să mă sărute. Mi-a spus că îl lăsase pe micul Andrès la Bilbao cu o doică şi că era tare drăguţ. Ce mă interesa acest copil! Îmi aduc aminte că fereastra era larg deschisă; soarele de Paşte îmi scălda patul şi în stejarii desfrunziţi se chemau piţigoii: atâta tinereţe şi bucurie afară, în ciuda masacrului organizat, o lume plină de dragoste; iar eu o priveam pe femeia acesta, ceea ce mi-a hărăzit soarta. O şuviţă de păr aproape cărunt îi ieşea de sub bonetă. Avea ochii plecaţi şi o expresie pasivă, cu intenţia evidentă de a nu mă privi. N-am mai putut să mă abţin. Am bâiguit:

— Ţi-ai atins scopul... Crezi că m-ai cumpărat... îţi închipui că îţi aparţin... O să vezi tu! O să vezi!

Şi-a ridicat ochii. Am avut întotdeauna puterea de a citi în sufletul oamenilor: privirea aceasta nu exprima nicio poftă nemăsurată şi de altfel niciun sentiment violent. M-am dat jos din pat fără ca ea să-şi coboare pleoapele. Am înaintat către ea; era sprijinită de uşă şi-şi mişca buzele. Devenise atât de palidă încât am întrebat-o dacă îi era frică de mine. A aprobat din cap.

— Atunci de ce te măriţi cu mine?

— Trebuie. Din cauza lui Andrès.

— Cu toate acestea, nu mă mai iubeşti?

A făcut un gest vag.

— Ţi-e groază de mine?

— Nu, a protestat ea, de ceea ce se află în tine.

— De ceea ce se află rău în mine? E opera ta, o ştii prea bine!

Ah! Lovisem în sfârşit acolo unde trebuia. A scos un geamăt.

— Eram încă un băieţandru, adu-ţi aminte, un copil nevinovat, Adila... un seminarist...

Ochii i s-au umplut de lacrimi... Această biată figură blândă exprima groaza. Şi dintr-o dată am văzut-o cum se prăbuşeşte pe parchet. Iar eu în picioare în pijama – vă daţi

seama, nu? – o priveam. Îşi ascunsese capul în mâini. Corpul ei masiv era scuturat de hohote de plâns. Dacă există un sentiment cu desăvârşire străin de mine, acela e milă, chiar faţă de o fiinţă de care mă uneau atâtea legături... Ei bine, în momentul acela simţeam pentru ea o milă... cum să vă spun, domnule abate? o milă supranaturală. Şi nu o numesc aşa la întâmplare. Am protestat fără voia mea:

— Nu, nenorocito, nu, nu mă crede. Ce? Ce tot spui acolo?

M-am aplecat spre ea, îndepărtând cu mâna acea şuviţă căruntă lipită de frunte şi am încercat să desluşesc cuvintele care îi scăpau între două hohote. În cele din urmă am auzit: „Cu piatra de moară de gât...”

Îşi repeta ameninţarea lui Isus către cei care l-au revoltat pe unul din copiii care credeau în el: „Ar merita să li se agaţe de gât o piatră de moară...” O pornire de care nu m-am putut apăra m-a aruncat în genunchi, lângă ea. Am cuprins-o în braţe:

— Nu fată dragă, ameninţarea nu e pentru tine. Căci eu nu am fost unul din copiii ai căror îngeri îl privesc pe Atotputernicul în faţă. Niciodată nu am fost unul din acei copii. Oricât de departe aş privi în trecut, descompunerea e instalată în mine şi mă amuzam trezind în tine o tulburare... Vârsta pe care o ai nu înseamnă nimic... Ceea ce mi-a fost dat de când am venit pe lume nu este inocenţa, ca la atâţia alţi oameni, ci masca inocenţei. Printre genele mele de copil observam atent ispita pe care o trezeam în carnea ta, în inima ta. Cu desfătare, mă simţeam de temut pentru bietul tău suflet. Aveam conştiinţa faptului că eram o momeală. Gustul propriei mele otrăvi îmi umplea gura. Te apropiai de carnea acesta blestemată. Te învârteai în jurul acestei false nevinovăţii. Avansurile tale şovăitoare, felul în care dădeai înapoi, felul în care te întorceai spre mine, nimic nu-mi scăpa. Copil cu inima de gheaţă, mă jucam cu tine, biată fetiţă. Prin urmare, nu te nelinişti. Dintre noi doi eu am fost ispititorul, eu am fost cel mai puternic şi cel mai în vârstă. Ce bătrân eram la şaisprezece ani! Bătrân de

când lumea! Iar tu, în ciuda celor şapte ani cu care erai mai mare decât mine, ce suflet de copil aveai!

Ea se ridicase şi stătea rezemată de perete. Văd şi acum chipul acela tumefiat, şuviţele care ieşeau de sub boneta albă. Aud şi acum cântecul păsării căţărătoare, piuitul piţigoilor, sturzii care în trecere se încurcaseră în iederă... Era o dimineaţă din *săptămâna sfântă...* Un moment din viaţa mea în care n-am făcut rău, domnule abate, în care am făcut bine, în care am oprit acel suflet aflat pe marginea prăpastiei... Contrar voinţei mele, desigur, contrar voinţei mele... şi a altcuiva, deasemeni.

— Trebuie să fugi, trebuie să scapi de mine! îi repetam. Profită de clipa asta. Salvează-te!

Clătina din cap privindu-mă cu o dragoste profundă. Din când în când o scutura câte un fior dar nu mai plângea. Pe când repeta într-una „imposibil” mi-am regăsit vocea obişnuită şi i-am spus:

— Nu te-ai vindecat de mine?

S-a îndreptat ca şi cum aş fi înţepat-o. Am insistat:

— Dacă te-ai fi vindecat, ai fi plecat în lumea largă, ai fi fugit de mine. Oare ştii ce te aşteaptă?

Mi-a răspuns că ştia.

— Crezi că mă cunoşti... habar n-ai de ce sunt în stare... (ca şi cum eu aş fi vrut, ca şi cum trebuia ca Adila să devină soţia mea în cunoştinţă de cauză).

— Cum să nu ştiu?

Pusese această întrebare cu o vece surdă în care mi s-a părut că disting o nuanţă de dezgust. Am devenit furios:

— N-o să mai fii aşa de mândră după ce o să se întâmple.

Mă privea fix, cu capul sprijinit de perete.

— Abia aştept să se îndeplinească, a murmurat. Cel mai greu o să fie să o previi...

Şi după ce am întrerupt-o brutal a continuat:

— Nu, nu e vorba de mama, pe ea am pregătit-o de multă vreme; vestea n-o s-o uimească. Nu, mă gândeam la Mathilde...

De ce îmi vorbea de Mathilde?... întotdeauna evitaserăm amândoi să-i rostim numele. Mi-am amintit că era în Anglia.

Ce ne interesa pe noi Mathilde? Am fi pus-o în faţa faptului împlinit. Adila reluă în şoaptă:

— Se întoarce mâine.

Privea în gol. Lacrimi îi şiroiau pe obraji.

— Ar trebui să-i spunem...

— Ce-o priveşte pe ea? Nu e decât verişoara ta. Aţi trăit în aceeaşi casă, se înţelege... ştii că o să te iau cu mine la Paris?

Mi-am muşcat buzele, supărat că m-am dat de gol şi că n-am aşteptat să ne căsătorim ca s-o anunţ pe Adila că voiam să plec din Liogeats. Dar mi-am dat seama că vestea o lăsa rece. Privea căsătoria ca şi cum ar fi trebuit să se arunce în mare. A murmurat:

— La Paris sau altundeva...

— Da, ai dreptate: la Paris sau altundeva, o să fii cu mine, o să fii soţia mea, soţia acestei fiinţe pe care o ai în faţa ochilor, carne din carnea mea.

Şi în timp ce ea spunea pe un ton încet „Sunt deja...” am insistate

— Dăruită toată mie, Adila. Proprietatea mea. Singură. Iar între tine şi mine nimeni.

Am avut sentimentul că nu o dominam. Mi-a susţinut privirea şi a protestat cu fermitate:

— Nu, nu voi fi singura. Nici acum nu sunt. Dacă aş fi, de mult timp aş fi plecat de lângă tine la celălalt capăt al lumii sau pe lumea cealaltă.

Nu am găsit niciun răspuns. După o pauză a vorbit din nou:

— Am să vorbesc cu mama... Cât despre Mathilde, e peste puterile mele. O să-i dai vestea chiar tu... şi cât mai degrabă... chiar şi mâine. Trebuie ca totul să se termine repede... De ce nu la Paris, din moment ce domiciliul tău legal acolo e?

— Nu, am protestat. Vreau o căsătorie cu pompă aici. Vreau să treci prin Liogeats în rochia albă. Vreau să asiste toată lumea de aici la triumful meu... Un triumf de pomină, nu? Unii încă se mai îndoiesc de ce s-a întâmplat. Trebuie să te aştepţi la jigniri, draga mea. Cu atât mai rău! Vreau o

nuntă frumoasă în biserica din Liogeats.

— O s-o ai, o s-o avem.

Nu mă scăpa deloc din ochi şi respira repede.

Nu am mai văzut pe nimeni toată ziua. Nu îndrăzneam să mă aventurez în satul plin de văduve, de mame care-şi pierduseră copiii. Toate casele erau în doliu, toate familiile trăiau în încordare. În vremea aceea oamenii nu puteau suporta să vadă un civil tânăr şi întreg. Într-adevăr, reformarea mea era legală; aşa cum se observa din auscultare şi din radiografie, starea unuia dintre plămâni înlătura orice dubii. Însă ciudat era că nu simţeam nicio tulburare, nicio oboseală; mă bucuram de o sănătate de fier. Găsiţi ce explicaţii doriţi, domnule abate. Eram apărat în mod straniu, trebuie să recunosc, eram la adăpost... Şi totuşi, pe măsură ce destinul mi se contura, mă înspăimânta.

Mi-am petrecut ziua hoinărind prin grădină. Adila se dusese înapoi la spital. Mama ei nu mai cobora la masă de vreo câţiva ani. Numai ferestrele bătrânei, dinspre faţa principală a castelului, aveau obloanele deschise; toate celelalte erau închise. În partea de vest am văzut o servitoare care spăla geamurile de la camera Mathildei, care comunica cu cea a Adilei.

La prânz am primit de la Aline o scrisoare poruncitoare şi ameninţătoare; dar eram liniştit. Avea tot interesul să nu-mi ratez căsătoria şi nu aveam de ce să mă tem din partea ei atâta timp cât nu pusesem mâna pe bişatari. Numai atunci ar fi atacat. Tremuram la gândul acesta încă dinainte. Oamenii ca dumneavoastră, domnule abate, se întreabă cum oare ajung cei de teapa mea la ideea de a lichida o fiinţă care-i *deranjează.* Totuşi, chiar din perioada aceea una din preocupările mele constante era să descopăr un mijloc de a mă descotorosi de Aline. Aveam o imaginaţie fertilă: mi-am petrecut viaţa lichidând-o în gând; câte romane poliţiste aş fi putut scrie cu tot ceea ce născocisem! Dar crimă perfectă nu există. Şi pe uimă Aline, călită de mult timp în jocul periculos al şantajului, era mereu neîncrezătoare. Îmi vorbea deseori de ispita care mă

muncea ca de un lucru care mergea de la sine şi-mi explica de ce nu o voi ucide, de ce nu puteam s-o ucid: după patruzeci şi opt de ore aş fi fost bănuit şi arestat; totul mă învinuia. De altminteri, îmi repeta adeseori, lăsase în mani de încredere documentele care urmau să atragă de la început atenţia justiţiei asupra mea. Căţeaua mă convinsese în cele din urmă că aveam tot interesul să rămână în viaţă şi că, dacă i s-ar fi întâmplat vreo nenorocire, aş fi un om pierdut chiar dacă aş fi fost nevinovat.

Ziua aceea s-a scurs prin codrii sălbatici şi desfrunziţi care nu ştiau cine sunt deşi mă cunoşteau din copilărie. Numai un om ca mine poate iubi cu patimă acest univers adorabil care n-are nici priviri şi nici conştiinţă cu care să ne judece... Această lume înmiresmată, plină de animale şi de stele, care nu ştie că există sfinţi şi blestemaţi, fiinţe salvate şi fiinţe pierdute. Îmi amintesc că în ziua aceea, pe la ora trei, m-am întins la soare pe un pin doborât al cărui trunchi uriaş ciuntise stejarii în cădere. Chircit în mirosul acesta de scoarţă jupuită mă încălzeam nevinovat ca o vulpe, ca un jder. Natura nu-mi cerea socoteală: tot ceea ce trăieşte împotriva ei, tot ceea ce se amestecă în viaţa sa cea mai intimă se sfâşie reciproc. Eram unul din miile de devoratori care la aceeaşi oră îşi încălzeau la soare penele, blana, elitrele. Nu sufeream; suferinţa mea se oprise prin minune... Pentru că trebuie să ştiţi, domnule abate, durerea aceasta atroce, conştiinţa permanentă a unei detenţii veşnice nu se întrerupe niciodată. Cu toate acestea, în aceea perioadă nu-mi ajunseseră la urechi vorbele pe care mi le-a spus într-o bună zi unul din confraţii dumneavoastră, un preot bătrân cu gură de sfânt, pe care îl întâlneam câteodată pe serpentinele de la Super-Bagnères, în anul în care mi-am făcut cura la Luchon. Da, vorbeam împreună de „prinţul acestei lumi”, cum îl numea el... mi-a spus cu o siguranţă care m-a îngheţat: „Există suflete care îi sunt dăruite lui...” Avea aerul că ştie acest lucru din Sursă sigură. Nu îndrăzneam să-i pun întrebări şi mă grăbeam să schimb vorba. De atunci l-am căutat pe acest bătrân peste

tot ca să-l oblig să se explice. În cele din urmă l-am găsit: murise împăcat cu toată lumea, într-un azil de bătrâni, la Vanves, ducând cu el în mormânt îngrozitorul secret: „Există suflete care îi sunt dăruite lui...”

Mathilde a sosit a doua zi după prânz, fără ca eu să fiu acolo s-o primesc. Toată ziua am auzit-o strigând-o pe Adila, râzând şi cântând, în camera ei în care îşi desfăcea bagajele. Trântea uşile. Mititica, nu se schimbase, la trecerea ei totul se trezea la viaţă. Eu citeam ziarele la soare când o mână iute mi-a luat pălăria de pe cap. Am auzit un râs pe care l-am recunoscut, dar la început n-am recunoscut decât râsul. Fata aceea înaltă, zveltă, cu talie de rândunică nu semăna de loc cu copilul măsliniu şi pricăjit care îmi fusese tovarăş dejoacă. Însă cu atât mai mult nu semăna cu acea Mathilde Desbats în care se transformase, cu doamna Symphorien Desbats, a cărei conştiinţă nu mai aveţi cinstea s-o îndrumaţi în ziua de azi. Nimic mai puţin tragic, domnule abate, decât Mathilde din perioada aceea. Nu avea înfăţişarea impunătoare pe care o ştiţi dumneavoastră dar speriată da, speriată era: rândunică intrată deodată într-o odaie şi care se loveşte de toate. Prea subţire, colţuroasă... Stând în mijlocul aleii, ca o pasăre care nu rămâne acolo decât o clipită, îşi legăna pălăria şi mă privea fix, cu mişcări ale căpşorului cu părul strâns. Aş putea să vă spun cum era rochia, braţele goale în ciuda vremii încă reci, bilele mari de mărgele din jurul gâtului bronzat. Nu mai eram eu însumi, nu mai ştiam cine sunt: o duioşie tainică se ridica din străfundurile fiinţei mele şi se întindea asupra vieţii mele criminale. Iată-mă redevenit tânăr în faţa unei tinere. Nu, nu poate fi cu putinţă toată această existenţă trăită în vis. Era încă vremea când ne ascundeam în întinderile acoperite de lemn-câinesc. Adila ne căuta, ne striga pe nume iar eu o ţineam în braţe fără s-o strâng şi ea îşi încolăcea braţele pe după gâtul meu. Toată murdăria unei vieţi întregi a durat cât un coşmar; mă trezesc brusc, eşti încă acolo, mă iubeşti... Şi rămânem în tensiune, Fiecare se străduieşte să nu se grăbească... Şi deodată ea vorbeşte:

— Cum nu te-ai schimbat deloc, dragul meu Gabriel! Roşeşti la fel ca altădată...

Cuvinte fatale: brusc ceaţa se destramă şi îmi revăd viaţa.

Deci nimic nu lăsase urme asupra mea? Dar în realitate Mathilde nu se înşela deloc: pe vremea când ne jucam împreună eram la fel de pierdut ca astăzi; mă masca doar nevinovăţia vârstei... Nu, nu mă schimbasem: orice aş fi putut îndeplini după aceea, nu adăugasem nimic chipului meu adevărat, chipului meu veşnic.

— Nu pari bolnav... şi totuşi probabil că eşti... Da, ştiu, mi-au arătat radiografia când am făcut ultima călătorie... Acum sunt tare în medicină! Cu toate acestea, e extraordinar cât de bine arăţi.

Mi-a controlat temperatura şi a părut contrariată că nu mi-o luam în fiecare seară. Am plecat împreună. Fuseseră doborâţi mulţi pini; defrişările distruseseră ascunzătorile pe care le ştiam. Apa Balionului, la care odinioară trebuie să ajungem prin desişuri şi care curgea pe sub ramurile îngemănate ale arinilor şi stejarilor, rămăsese acum fără acoperiş: se înfiora străbătând un teren plat plin de butuci şi semănată cu resturi de scoarţă.

— Balionul, cel puţin, nu s-a schimbat, spunea Mathilde. Crezi oare că bombardamentele sau gazele au vreo putere în faţa pâraielor? Împotriva apei vii nu poţi nimic...

— Ba da, fetiţa mea (întotdeauna îi spusesem fetiţa mea), poţi s-o otrăveşti... Uite, am adăugat, „cazemata”[5] noastră e tot acolo!

Ştiţi ce înseamnă o cazemată la noi la Liogeats: un adăpost din care se vânează cu puşca porumbei guleraţi. Am intrat în ea ca pe vremuri. Nici eu nu mai voiam să profit de singurătate şi nici Mathilde nu se mai gândea la nimic rău. Ne regăsiserăm aidoma copiilor care din totdeauna şi-au petrecut vacanţa în aceeaşi regiune: stăteam pur şi simplu umăr lângă umăr. Şi iarăşi mi-am pierdut conştiinţa identităţii, în liniştea absolută şi în mirosul de ferigi moarte. În ziua aceea aş fi putut să cred

[5] în textul original – „jouquet”

despre faptele mele, care nu-mi lăsaseră nicio urmă pe chip, că nici în suflet nu mă însemnaseră cu nimic. Poate că această micuţă Mathilde era ea singură nevinovată pentru amândoi? Câteva clipe am fost fericit... da, ştiu totuşi ce este fericirea... până în momentul în care Mathilde a spus:

— Pe Adila, de exemplu, am găsit-o foarte schimbată... de nerecunoscut: o bătrână.

Nu am răspuns. Picăturile de ploaie duruiau pe acoperişul nostru de ferigi şi frunze. În imediata noastră apropiere o pasăre ţipa foarte strident. Să nu mă gândesc la Adila! Să nu mă gândesc la Adila! Însă, în ciuda eforturilor mele, de acum înainte se găsea între noi. Mathilde mă întreba cu ce mă ocupam şi voia să ştie de unde aveam bani. Răspundeam cu prudenţă şi cu un tremur secret. Era o fetiţă practică, abilă în afaceri, cum sunt atâtea pe la noi şi pe care le depistam cu destulă greutate. Din fericire, o parte din aranjamentele mele puteau fi dezvăluite. În vremea aceea puteai să cumperi orice, depozitai şi vindeai peste o lună, cu un profit serios. Mathilde strâmba din nas; era ceea ce ea numea „a trăi din expediente”.

— Nu te-ai gândit niciodată, m-a întrebat, să pleci din Paris şi să vii înapoi la Liogeats?

— Şi la Liogeats ce-aş face?

— Ştiu şi eu! Caută...

Privirile ni s-au încrucişat în întunericul din cazemată.

Ploaia se oprise. Pământul îmbibat ne învăluia în mirosul şi în răcoarea sa... Dar ne ţineam de cald reciproc. Ştiam ce îmi oferă. Înţelegeam... Prea târziu! Doar sacrificând-o pe Adila... De fapt nici n-ar însemna un sacrificiu: Adila nu mă mai iubea, în ochii ei căsătoria nu mai era decât un fel de reparaţie, împotriva mea nu avea nicio putere...

— Ai putea, de pildă, să te ocupi de proprietăţile mele?

— În ce calitate?

A ocolit întrebarea, a vorbit aiurea despre Brighton, despre două prietene australiene ai căror părinţi pieriseră la bordul unui vas torpilat. Deodată m-a întrebat dacă ştiam de ce se întorsese în Franţa. Era vorba de un proiect de căsătorie cu unul din verii lor, Symphorien Desbats, mai

mare decât ea cu douăzeci de ani dar care se ocupa de proprietăţile Mathildei de pe vremea când trăiau părinţii ei.

— Încă nu ne-am hotărât, a reluat ea. Dar dacă răspunsul va fi „nu”, aşa cum cred, n-o să pot să anunţ un om căruia îi datorez atât de mult printr-o scrisoare...

Reîncepuse ploaia. Am alergat către casă. Am luat-o de mână cum făceam în copilărie; dar acum era mai iute decât mine. Aşa am intrat în vestibulul întunecos. Furtuna bubuia slab. Am văzut un mantou de infirmieră aruncat pe un fotoliu.

— S-a întors Adila, a spus Mathilde. Eu nu îndrăznesc s-o strig. Are aerul că fuge de mine... Ştii tu cumva dacă are vreun motiv să fie supărată pe mine? Poate crede că nu i-am scris destul...La urma urmei, nu eram chiar atât de intime! După ce o să mă mărit o să pot să am şi eu viaţa mea...

— Castelul este în coproprietate?

— Sper să ies din povestea asta. De altfel nu ţin la castel... Dacă vrea Adila să-l păstreze...

— Locuinţa domnului Desbats din piaţă e sinistră...

Mi-a răspuns cu o voce tremurătoare „că nu era vorba să stea la domnul Desbats”. Ca de fiecare dată când era furtună, curentul electric era întrerupt. Stăteam în picioare şi în jurul nostru se făcea simţită scurgerea în amurg. Am auzit paşi la primul etaj. Eram pradă unei dorinţe nebune, absurde: să vorbesc chiar atunci cu Adila şi să o azvârl imediat peste bord. Îmi era imposibil să mai rămân fie şi pentru o clipă în nesiguranţă: voiam să am în sfârşit cale liberă, să pot în sfârşit să fiu fericit! Aş înlătura toate piedicile; deja mă aruncam asupra lor cu gândul, ca un nebun. Ah! şi Aline? Însă Mathilde era la fel de bogată ca Adila... Puteam să sustrag suma care trebuia ca să-i închid gura Alinei... Dar nu: ştiam prea bine că nimic nu o va împiedica pe ticăloasă să mă şantajeze până în mormânt. Odată căsătoria încheiată, aş avea timp să mă gândesc şi la asta. Numai fericirea, fericirea asta nesperată mi-ar da curajul să o reduc pe Aline la tăcere, la tăcere veşnică. Da, dintr-o dată, chiar în secunda aceea, în acel hol de castel

de la ţară, lângă fata aceasta care respira repede, eram hotărât să comit această ultimă crimă: o ultimă crimă prin care să-mi câştig dreptul de a nu mai comite altele. Încă o crimă şi s-ar fi terminat.

Ploua zgomotos, furtuna răbufnea şi totuşi nu auzeam nimic altceva decât gâfâitul uşor al Mathildei. Mâinile mele şovăitoare s-au întins în întuneric.

— Dintotdeauna, a murmurat. Şi tu?

O ţineam în braţe, atent la paşii grei de deasupra capetelor noastre: Adila... Să scap de Adila imediat... Nu mai puteam să trăiesc în nesiguranţă nicio clipă. Am îndepărtat-o cu blândeţe pe Mathilde şi i-am spus să meargă să mă aştepte la ea în cameră.

Am intrat la Adila fără să bat la uşă, ca un hoţ. Se plimba de-a lungul şi de-a latul camerei, rugându-se totodată: era acel du-te-vino pe care îl auzeam în hol. Pe cămin erau aprinse câteva lumânări. A părut speriată când m-a văzut şi s-a oprit, cu mătăniile încolăcite în jurul încheieturii.

— Voiam să-ţi vorbesc înainte de cină (ce voce blândă aveam! Blândeţea ei mă mira şi pe mine). M-am gândit mult după discuţia noastră de ieri. Ţi-am făcut destul de rău, biata mea Adila. Căsătoria acesta ar fi o nebunie...

A făcut un gest de lehamite:

— Ce rost are să mai vorbim despre asta? Ce-am avut să ne spunem ne-am spus.

Am îngăimat, deja cuprins de mânie:

— Şi eu ce fac? Cu mine cum rămâne? Cum rămâne cu fericirea mea?

Adila se întorsese şi mă privea cu o atenţie profundă.

— Fericirea ta? Înseamnă averea mea... proprietăţile mele...

Pe ce ton degajat a rostit cuvintele acestea! Am protestat spunând că puţin îmi păsa de banii ei. În zadar am încercat să mă stăpânesc:

— Pot să am şi eu o proprietate la fel de frumoasă şi chiar mai frumoasă decât a ta. Şi în acelaşi timp să mă însor cu o femeie care să nu fie... (urma un cuvânt care îmi scapă din când în când, unul din acei termeni obsceni pe

care nu-mi stă în fire să-i rostesc, căci prin natura mea am oroare de ei. Şi totuşi, în anumite ocazii nu vă închipuiţi ce îmi vine la gură...)

Adila m-a întrebat cu voce tremurătoare:

— Care femeie? Mathilde? Aveam unele dubii. Simţeam însă că o să vină şi asta, a adăugat cu un aer îndurerat. Şi apoi, foarte calmă: Ei bine nu, dragul meu, la asta o să trebuiască să renunţi. Şi pe când eu bolboroseam „cine mă obligă?", mi-a răspuns că avea ea suficiente mijloace...

— Hai, fii serioasă! o să te pierzi şi pe tine...

Atinsesem apogeul unei crize ale cărei consecinţe le suportase deseori. Însă nu ceda deloc şi îmi susţinea privirea:

— Nu mă mai înspăimânţi, mă aştept la orice. Ascultă-mă bine daca trebuie o să iau cu plăcere asupra mea sarcina salvării Mathildei. Dar tot n-ai înţeles că nu mai am nimic de pierdut şi nimic de câştigat, că am pierdut sau am câştigat totul... că nu mai poţi să-mi faci niciun rău?

Mi-am ridicat mâinile spre gâtul său mare şi alb:

— Şi de asta ce zici, nici de asta nu ţi-e frică?

A clătinat din cap:

— Nu Gabriel, pentru că ţi-e prea frică ţie însuţi...

Am ezitat să mă arunc asupra ei când ieşea. A mers până la scară însă nu ca să scape de mine, aşa cum crezusem la început; căci am auzit că o strigă pe Mathilde cu o voce puternică.

Pasul uşor al fetiţei făcea să scârţâie treptele. Mă ţineam cât mai departe de fereastră şi Mathilde nu m-a zărit imediat după ce a intrat. I-am auzit vocea:

— Eşti acolo, Gabriel?

În acest timp Adila închisese uşa din nou.

— Gabriel şi cu mine nu mai putem amâna să-ţi anunţăm o veste mare. Îmi promiseseşi că o să-i comunici chiar tu Mathildei, Gabriel...

Probabil că la început tânăra fată a crezut că i-am povestit verişoarei sale ce se întâmplase între noi şi că Adila răspunsese anunţându-şi propria logodnă.

— Am întâlnit fericirea, a spus Mathilde râzând, fiecare în

felul ei... Dar spune-mi imediat cum îl cheamă, Adila... îl cunosc?

— Draga mea, nu ghiceşti? Este aici în cameră...

Vorbea prudent. Ca prin vis am auzit-o pe Mathilde repetând:

— Cum? Ce glumă-i asta?

Aşteptam să se termine totul când, deodată, tânăra fată m-a întrebat:

— Nu-i adevărat, nu-i aşa, Gabriel?

Am bâiguit:

— Sper că nu...

Atunci Adila, ca şi cum ar fi repetat o lecţie, a conchis pe un ton neutru că nu puteam să neg, că eram promişi unul altuia. Mathilde îmi şoptea:

— Îşi bate joc de tine? Răspunde! Răspunde, ce mai stai!

Am făcut un gest vag de refuz. Auzeam cuvintele gâfâite ale Mathildei fără să le dau nicio semnificaţie.

După un lung moment de inconştienţă am înţeles iarăşi ce spunea, cu o voce întretăiată:

— Acum se explică toate: nu aveai niciun *dubiu* că o să fiu destul de proastă... şi tu în acelaşi timp erai sigur de consimţământul ei... Pentru tine important era să intri în familie. Cine ar fi crezut că tocmai tu ţi-ai făcut asemenea planuri, Gabriel! Că ai fost în stare de asemenea socoteli!

N-o să uit niciodată privirea Adilei, în timp ce verişoara ei repeta: Cine te-ar fi crezut în stare...

E adevărat că, pe cei care îmi cunoşteau viaţa, indignarea Mathildei i-ar fi făcut să moară de râs.

— Nu-ţi fie frică, n-am să-l *disput cu tine*, striga.. Deşi mi-ar fi uşor, ştii bine! Însă poţi să-l păstrezi, draga mea!

Şi chiar adăugă, într-un fel de dialect:

— Ia-ţi-l.

În clipa aceea Adila s-a desprins de perete şi, cu ochii întredeschişi a spus foarte repede:

— Nu e vorba de mine... dar... avem un băieţel, îl cheamă Andrès, are cinci ani.

Mathilde îngâna năucită: „Tu? Un copil?...” şi râdea.

În cele din urmă a ieşit clătinându-se şi am auzit-o

căzând pe coridor. M-am grăbit să mă duc dar Adila m-a împins înapoi cu asprime. În acel moment ar fi fost periculos s-o înfrunt. Am lăsat-o în genunchi, ţinându-i capul verişoarei sale şi am coborât scările fără să mă mai întorc.

Simţeam frigul bălţilor la picioare. Mă conduceam după albeaţa aleii însă din când în când nu o mai vedeam şi mă loveam de pini.

A fost, fără îndoială, unul din acele momente din viaţa mea când am fost foarte aproape de a mă omorî, însă o voce nerăbdătoare îmi şoptea în surdină: „Nu, eşti prea laş!”, ca şi cum ar fi aparţinut cuiva care nu spera să mă convingă în felul ăsta. Căci e adevărat că sunt laş şi se întâmplă adeseori ca, dintre toate viciile, ăsta să fie cel care ne salvează. M-am întors acasă noaptea ud leoarcă, flămând, cu mâinile însângerate dar în viaţă, asta era, în viaţă!

Trebuie să mă grăbesc, domnule abate, altfel nu o să mă puteţi urmări până la capăt. A doua zi Mathilde a plecat din nou. Adila redevenise fata indiferentă, pasivă, resemnată pe care o găsisem la Liogeats. Dar căsătoria noastră nu a putut fi oficiată în sat: am primit scrisori îngrozitoare de la văduve şi de la oameni grav răniţi. Sub ferestrele castelului era un vacarm de nedescris. A trebuit să fug noaptea cu maşina şi să iau trenul dintr-o gară îndepărtată. Adila a venit după mine la Paris, unde ne-am căsătorit doar în prezenţa martorilor. Câteva săptămâni mai târziu, Mathilde se mărita cu Symphorien Desbats.

Pregătisem regimul de posesiune în comun. Adila îmi îndeplinea orbeşte toate dorinţele. Fără să se îngrijească de interesele lui Andrès, a acceptat să renunţe la o parte din proprietate, să vândă pământul şi să depună banii pe numele meu; a semnat un testament redactat de mine. Cu toate acestea nimic nu lăsa să se întrevadă că o să moară. Nu cumva să credeţi... să nu mă bănuiţi... A distrus-o o gripă făcută la mai bine de un an după armistiţiu, atunci când epidemia părea lichidată. A avut „o moarte frumoasă”, cum spuneţi dumneavoastră, însă fără

manifestări exagerate... Cu toate acestea, am auzit câteva cuvinte prin uşă: nu se gândea decât la mine, nici nu rostea nici măcar numele fiului ei... Mărturisiţi că este o credinţă bizară această răscumpărare prin sacrificiu a unei vieţi, care de altfel nici măcar nu depinde de noi... Dar poate că adevărul e într-adevăr ciudat. O să mă credeţi dacă vă asigur că am plâns-o, că şi acum mă gândesc la ea ca şi cum ar trăi încă, şi n-ar fi ieşit din viaţa mea?

Firește, de cum am fost liber Aline a vrut să ne căsătorim: însă mai degrabă aş fi mers la ocnă şi acest lucru l-a înţeles şi ea destul de repede. Astfel încât şantajul ei a devenit necruţător. A trebuit să apelez la Symphorien Desbats.

Îl cunoaşteţi pe Desbats. Încă de pe atunci era bolnav. Şi nici nu-l dădea dragostea afară din casă, cum se spune. Dacă Mathilde s-ar fi măritat cu mine ar fi cunoscut totuşi şi dragostea... Desigur, aşteptarea ar fi fost groaznică, dar peste câteva săptămâni, poate chiar luni, ar fi ştiut ce înseamnă dragostea! Vă închipuiţi ce viaţă conjugală a avut. Totuşi a născut o fată, Catherine, care însă, venind pe lume, şi-a găsit locul ocupat: într-adevăr, la moartea Adilei, Mathilde îmi scrisese că se va îngriji cu bucurie de micuţul Andrès. De atunci acesta a trăit mereu pe lângă fustele ei.

Symphorien Desbats m-a judecat dintr-o privire. Asta nu însemnă că era capabil să mă pătrundă în toate tainiţele. Nu-şi putea închipui care sunt eu cel cu adevărat. A văzut în mine o simplă secătură; însă din punctul lui de vedere exact aşa trebuia să mă considere. O moştenisem pe Adila, în măsura în care legea permite dezmoştenirea fiului în folosul soţului. Pretenţiile Alinei – şi, trebuie să recunosc, şi viaţa pe care o duceam (şi ce viaţă!) – m-au obligat în scurt timp să tai şi ce mai rămăsese din pini, întâi pe cei mai bătrâni, apoi pe cei în plină putere. Într-o bună zi, Symphorien Desbats mi-a făcut o vizită la Paris. Mi-a spus că îmi distrugeam proprietatea, că ar trebui să las şi administrarea tot în grija lui. Mi-ar fi asigurat un venit rezonabil. Mai întâi mi-a dat toţi banii pe care i-am cerut. Vă scutesc de şiretlicuri de care s-a servit ca să-mi cumpere

pădurile care, evident, făceau concurenţă alor sale. Pe măsură ce Andrès creştea, s-a folosit de un mijloc care, fără îndoială, mă justifică în proprii mei ochi... (ca şi cum un om ca mine ar avea nevoie să se justifice! Ei bine da, am nevoie dacă e vorba de fiul meu), dar care, mai ales o dezarma pe Mathilde, soţia lui. Căci Mathilde apăra interesele lui Andrès împotriva mea de parcă ar fi fost copilul ei; astăzi o cunoaşteţi îndeajuns, ca să ştiţi că îl preferă pe Andrès Catherinei, propria ei fiică. Îmi amintesc de felul în care s-a înfuriat pe soţul ei când şi-a dat seama că acesta se folosea de nevoia mea permanentă de bani ca să mă jecmănească.

Dar Desbats a potolit-o judecind în felul următor: nimic nu mă putea împiedica să-mi vând proprietăţile primului venit, însă şi mai bine ar fi fost ca ele să nu iasă din familie. Pentru ca Andrès să *nu fie prejudiciat,* nu trebuia decât să fie logodit cu Catherine. În felul acesta urma să recapete prin căsătorie ceea ce fusese cedat de tatăl său contra bani peşin. Calculul nu părea absurd, fiindcă Andrès şi Catherine erau inseparabili de mici copii. Prin urmare, buna credinţă a lui Symphorien Desbats nu putea fi pusă la îndoială: poseda acel simţ al proprietăţii care provoacă groaza de împărţeli şi care la noi stă la baza atâtor căsătorii între rude. Una peste alta. Îmi plătea pentru ca pământurile să rămână în familie iar Andrès urma să devină stăpânul lor mai târziu.

Astfel Desbats şi-a asigurat neutralitatea soţiei pentru a pune mâna, încetul cu încetul, pe tot ce aveam în proprietate personală. Andrès deţine încă fermele de la Cernès şi Balizaoe, pe care le-a moştenit de la mama lui asupra cărora eu nu am niciun drept: peste o mie de hectare în plină producţie. Oare de ce se străduieşte Desbats să pună mâna şi pe aceste ultime rămăşiţe ale averii lui Andrès dacă s-a hotărât cu adevărat să-i căsătorească pe copii? De ce să plătească dobânzi fiscale pentru a-şi asigura posesiunea pământurilor care trebuiau să reprezinte contribuţia fiului meu când urma să se însoare? Vă mărturisesc că asta mă nelinişteşte. De când a rămas pe jumătate paralizat văd că simţul de proprietate se

transformă în manie şi că nu mai ţine seama de nicio raţiune... A ajuns chiar să declare că nu va avea loc o căsătorie a copiilor noştri până când târgul nu va fi fost făcut. În sfârşit, face presiuni asupra mea ca să-l determin pe Andrès la această vânzare... Ori ştiţi ceva, domnule abate, ca tată – şi acum îmi cunoaşteţi şi această latură – eu am puteri nelimitate asupra acestui copil căruia încă de la naştere nu i-am acordat nici-o atenţie şi care nu m-a văzut decât când veneam la Liogeats ca să iau banii pe care de fapt îi furam de la el. Şi fiului meu am ştiut să mă fac agreabil; el este ultima mea cucerire, pe care o exploatez ca pe toate celelalte. Cu singura diferenţă că pe el îl iubesc.

Va face tot ce-i voi cere deşi pământul îl interesează şi pe el, însă nu în mod josnic. Nu are instinctul proprietăţii; în schimb mama lui i-a lăsat darul de a se interesa de fermieri. Se ocupă de afacerile lor... „e de-al lor”, cum spune cu duşmănie patronul lui; căci, la urma urmei, a devenit administratorul benevol al lui Symphorien Desbats. Nemulţumit numai cu majoritatea moşiilor Du Buch, acest vulpoi se foloseşte de ultimul descendent masculin al familiei ca o slugă... Andrès îl suportă pentru că se crede deja soţul Catherinei. Aşa că ar consimţi fără prea mari împotriviri la ceea ce el consideră capriciu de bolnav şi ar ceda cât mai uşor cu putinţă socrului său moşiile Cernès şi Balizaou ca să nu-i mărească impozitele; şi asta cu atât mai bucuros cu cât Desbats îi jură să fixeze ziua nunţii imediat după încheierea târgului. Însă eu vreau să le păstreze, domnule abate. Ştiu prea bine că dacă afacerea ar fi încheiată aş încasa şi eu un comision; Desbats mi-a şi fixat un preţ... Iar micuţul, care ştie că am mari greutăţi mi-a promis să-mi dea mie ce-o să-i aducă vânzarea. Îi voi da 5%... Dar cine mă asigură că nu e vorba de o capcană şi că după ce o să-l sărăcească pe Andrès bătrânul o să-l mai vrea ca ginere? Ce valoare au promisiunile acelui om dacă nu sunt semnate în faţa notarului? Însă iată că şi Aline mă hărţuieşte mai rău ca niciodată. Ani la rând am găsit fel de fel de soluţii... dar îmbătrânesc, de la o lună la alta, de la o

săptămână la alta...

Orice s-ar întâmpla, pe micuţ nu o să-l jecmănesc... Trebuie să păstreze moşiile Cernès şi Balizaou... Să le păstreze măcar până în ajunul nunţii... De altminteri cine râde la urmă râde mai bine: după ce încasez comisionul şi împrumutul de la Andrès n-o să mai am nimic de aşteptat... Nu-mi rămâne decât să mă dau pe mâna lui Desbats: s-ar putea să fie mai puternic decât Aline. Numai de n-ar profita de secretele mele ca să mă piardă, de n-ar găsi vreun pretext ca să nu încheie căsătoria... Domnule abate, numai dumneavoastră, dumneavoastră singur.

-I-

Bărbatul lăsă stiloul jos, reciti ce scrisese şi se ridică.

Era îmbrăcat cu un halat de mătase albastră, rupt şi pătat. Ars de soare, chipul său părea tânăr în ciuda părului cărunt. Ochii limpezi probabil că rămăseseră aceiaşi din copilărie. Prin geamurile murdare pătrundea înăuntru o zi mohorâtă: această lumină a Parisului, pe care o aştepţi cu nerăbdare să se stingă ca să închizi obloanele subţiri de fier care îţi ciupesc degetele. Mobilierul era din 1925. Viaţa nu putuse să adauge nimic acestor pereţi văruiţi, acestor mobile din nichel şi din sticlă: totul urma să rămână nou până la dezmembrare. Şi totuşi, domnea dezordinea, nu cea din viaţă, ci cea a ruinei. Pe covor se găsea o tavă cu resturile unui prânz rece. Mucuri de ţigară peste tot. Nu se mai făcuse curăţenie cam demult.

Gabriel Gradère se duse să se întindă pe divanul care-i servea şi de-pat. „De ce i-ai scris? – se întreba. Ce poate să facă preotul ăsta neînsemnat pentru tine? Şi de altfel îţi interzic să-l vezi. Îţi interzic să-l cunoşti. Îţi interzic să-l amesteci în secretele noastre!”

La etajul de deasupra un copil începu să execute o gamă. Gradère se simţi uşurat căci ura liniştea. Liniştea respira. Atmosfera era grea, densă, populată. Nu, nu mai putea să rămână niciun sfert de oră... îşi scoase halatul în grabă şi se îmbrăcă. Ce uşurare să tragi uşa după tine, să întorci cheia în broască de parcă ai închide între pereţii casei acesteia de pe strada Emile Zola pe inamicul tău şi al tuturor!

Era ora când se aprindeau toate felinarele. Mergea repede, tinereşte, aproape înaripat, eu un pas care îi era caracteristic. Cumpără un ziar. Avea sentimentul că nimeni nu vine după el. Cine ar fi putut să spună cum îl cheamă? Traversa Sena şi urma linia de tramvai până la Porte

d’Auteuil. Pe terasa acestei cafenele, plină de lume în timpul verii, acum nu era nimeni... Însă nu-i era frig... Niciodată nu-i era frig. Un Pernod... nu ştiai niciodată dinainte dacă o să-ţi aducă fericirea pe care o aştepţi... câteodată te eliberează... dar alteori alcoolul îţi măreşte tristeţea, îţi ascute disperarea. Sticla asta de Pernod ar putea fi plină de alinare. Gradère putea să se întoarcă fără teamă acasă, să se întindă, să închidă ochii. Ar economisi cina, ar ieşi târziu, s-ar aşeza la masa femeii care era în fiecare seară la „Florence”, ar cere un sandwich pe care l-ar plăti ea, împreună cu şampania. Cu toate acestea, tremura puţin în seara umedă. O boare a pădurii, de pământ şi de frunze trecu peste cartier.

Se întoarse în grabă.

— Ia te uită, îşi spuse, am uitat să sting lumina... Aline! Ce faci aici? Ţi-am interzis să vii...

Femeia, prăbuşită pe divan, nu făcu nicio mişcare. Fuma, lângă o sticlă goală de porto. Îşi pusese pălăria pe capul statuetei lui Buda de pe cămin. Faţa ei largă, de culoarea făinii, era vopsită fără a fi fost spălată. În mijlocul straturilor de fard străluceau ochii tulburi şi apoşi. O linie de ruj închis marca gura ca o crăpătură. Rochia, ridicată pe coapse, dădea la iveală de sub mătasea vegetală picioarele încă fine.

— N-ai voie să-mi interzici absolut nimic. Am cheia, da sau nu? Sunt două luni de când aştept...

Îşi păstrase accentul de Bordeaux. Gabriel veni să se aşeze lângă ea, îşi aprinse o ţigară şi spuse, cu o voce insinuantă şi umilă:

— Nici eu nu mai am nimic, Aline... Mănânc doar o dată pe zi...

— N-ai decât să iei de la puşti...

O întrerupse brutal:

— Nu, nu-mi pomeni de puşti. N-o să-l jecmănesc pe Andrès. Asta n-o s-o fac. Hotărât nu!

— Dar dacă el însuşi se învoieşte...

— Un motiv în plus să nu abuzez de amabilitatea lui...

— Dar din moment ce de târgul ăsta depinde propria lui

căsătorie! Desbats ţi-a promis. Faţă de tine nu şi-a călcat cuvântul niciodată...

Gabriel clătină din cap fără să răspundă.

— Atunci găseşte altceva... Nu ţin neapărat ca puştiul să fie tras pe sfoară... De altminteri, într-o bună zi tot la asta o să ajungi, pungaş bătrân! Ştii prea bine că o să trebuiască să ajungi la asta. Însă aşteptând...

Accentuă finalurile cu intonaţii melodioase. El stătea în picioare, sprijinit de calorifer şi o privea, se străduia să o privească. De-ar termina cu femeia asta odată pentru totdeauna, de-ar da-o pe uşă afară... De ce nu în seara asta? Să-şi ducă ameninţările până la capăt ar însemna să rişte prea mult; n-avea niciun interes să atragă atenţia poliţiei.

— Ştiu la ce te gândeşti, spuse ea deodată.

El tresări. Ea ceru o ţigară şi-şi întinse mâna mică pe care unghiile lăcuite o făceau să pară şi mai murdară.

— Îţi spui că n-o să am curajul? Te înşeli, micule... încă nu ştii tot.

Aline îl obligase să se aşeze lângă ea şi îi vorbea foarte de aproape:

— Închipuie-ţi că cineva... cineva căruia i-ai făcut mult rău, căruia i-ai distrus viaţa, cum se spune, pe care l-ai dezonorat, cineva din lumea bună, care nu se uită la bani, e hotărât să facă orice ca să te înhaţe...

El îngăimă:

— Habar n-am de cine vorbeşti...

Însă imediat îi veniră în minte mai multe nume.

— În orice caz, continuă cu o voce sigură, dacă acest domn vrea să mă înhaţe nu o să mă înhaţe numai pe mine, ţi-o jur. Degeaba te lauzi... Nu mă considera un copil dar, totuşi, drept cine mă iei?

Ea râdea în hohote, cu gura închisă, să nu i se vadă dinţii:

— În ziua în care îşi va deschide dosarul eu o să fiu plecată demult. Acest domn, cum îi spui tu, îmi acceptă dinainte toate condiţiile. Se îngrijeşte el să mă ţină în străinătate, într-un locşor liniştit... Nu mă crezi?

— Nu, pentru că, dacă ar fi adevărat, te-ai fi dat deja de gol... Totuşi nu cred că doar pentru ochii mei frumoşi...

— Nu, iubitule, sigur că nu! Pur şi simplu am şi eu obiceiurile mele. Călătoriile nu-mi spun nimic. Numai la Paris se trăieşte ca lumea... Vezi şi tu că nu mă laud! Interesul meu e ca noi doi să cădem de acord. Dar trebuie să dai şi tu de la tine... Trebuie să fii drăguţ.

Vorbea potolit, fără să se înfurie obişnuită de când lume cu astfel de tocmeli. El întrebă, cu o voce şovăielnică:

— Tipul de care vorbeşti e marchizul?

— Nimic nu-ţi scapă. Ia gândeşte-te puţin: scrisorile soţiei lui, tot ce ai făcut-o să-ţi toarne... Şi pe urmă, dacă n-ar fi fost vorba decât de lovele... Însă ştii ce înseamnă femeia aceea pentru el, femeia aceea pe care tu i-ai luat-o, pe care ai pierdut-o cum ai vrut. Plus căsătoria fiicei, care a fost anulată tot din cauza ei... Puştoaica a devenit nevrozată... altfel spus, nebună: acum e internată...

— Tot tu m-ai împins şi la asta...

Adăugă brusc:

— Altcineva ar fi omorât-o... Să nu mai vorbim despre asta.

— Văd că tu vorbeşti... Ei bine?

El răspunse cu o voce neschimbată:

— O să mă duc mâine la Liogeats... Acum pleacă. Dar să ştii că nu te cred... Marchizul de Dorth are oroare de scandaluri... A avut destule... mai degrabă ar plăti decât să intre în relaţii cu o femeie de teapa ta...

Nu se simţi jignită:

— Nu cumva îţi închipui că o să-mi facă cinstea să mă primească! Nu, totul se petrece cu cea mai mare discreţie, prin mijlocitor. E drept că vrea să pună mâna pe tine... dar elegant, fără tam-tam...

El o împingea spre uşă iar ea se împotrivea:

— De ce nu trimiţi o telegramă? am nevoie de bani acum.

— Nu, trebuie să discut preţul comisionului. Şi mai ales trebuie să mă asigur de căsătoria lui Andrès, că rămâne în picioare...

Ea se înfăşură într-o blană de lutră veche şi roasă de

molii:

— Îţi dau o săptămână. Luni, la aceeaşi oră... Zi şi tu dacă nu sunt fată de treabă?

Rămas singur Gabriel deschise fereastra şi respiră aerul umed. Se întoarse cu vioiciune, ca şi cum l-ar fi strigat cineva dintr-un colţ al camerei. Camera era goală dar păstra şi acum căldura Alinei, mirosul său, saturată de efluviile acestui corp masiv. Închise fereastra şi spuse cu voce tare:

— Nu e nimeni...

Ochii lui rătăcitori treceau în revistă, pereţii, tavanul, covorul, până când brusc, cu grabă febrilă, înhăţă pălăria şi pardesiul... Şi plecă iarăşi fără ţintă, pe cheiurile pustii la ora aceea şi, deşi mort de oboseală, pasul lui era rapid, tineresc, aproape înaripat.

-II-

După un şuierat lung, trenuleţul se puse din nou în mişcare şi se opri abia în gara din Liogeats. Coborâră cinci sau şase călători. Era zece seara. Cu pălăria de fetru trasă pe ochi, Gabriel dădu biletul funcţionarului feroviar şi, în loc să treacă prin sala de aşteptare, plină de oameni veniţi să cumpere ziarul, preferă să ocolească gara. Ajunse la drumul luminat de lună mergând printre grămezile de scânduri ale unei fabrici de cherestea.

Valiza pe care o ţinea în mâna dreaptă nu era grea de loc. Drumul acesta era numit „bulevardul” fiindcă dădea ocol orăşelului acum adormit. În stânga începea imediat pădurea de pini; noaptea lăptoasă se revărsa printre vârfurile lor, curgea de-a lungul trunchiurilor scorojite, se întindea la marginea pădurii de desişuri încâlcite.

În partea dreaptă satul era ascuns de ceaţa care urca dinspre râu şi dinspre pajişti. Părea mai tăcut decât pădurea din care, din când în când, mai izbucnea ţipătul scurt al unei păsări de noapte sau câte un con se mai desprindea de creangă şi cădea pe pământ. Dar oamenii, frânţi de oboseală, dormeau în colibele lor iar respiraţia amestecată a acestei mulţimi împovărate rămânea imperceptibilă.

Drumul trece peste Balion. Gabriel asculta cum trece apa peste pietricele, zgomotul acesta neîntrerupt pe care îl auzise de mic copil... Universul acesta... materia aceasta care nu ne judecă, care acţionează totuşi asupra noastră, care trezeşte regrete şi îndoieşări, orice am fi făcut... Adâncă şi blândă inconştienţă a nopţii!

Gabriel încetinea mersul. Atâta timp cât va merge pe drumul acesta luminat de lună, umbra lui sfărâmată de grămezile de pietricele nu va fi mai odioasă decât cea a

tânărului preot căruia avusese sminteala să vrea să i se destăinuie şi a cărui casă cu ziduri scorojite o zărea acum în colţul străzii.

Drumul acesta din Liogeats, pe care în copilărie alergase ca un nebun, nu ştia ce făcuse la ţară... Dar oare el ştia? Toate demersurile sale nu aveau oare scopuri neclare? Venea aici pentru vânzarea moşiilor Balizaou şi Cernès. Însă călătoria aceasta, la care se hotărâse contrar voinţei lui în câteva clipe, trebuia să aibă drept cauză alte nevoi. Oare ce faptă ocultă şi ireparabilă comisese în acest colţ de ţară în care se născuse, într-o noapte ca cea de acum, într-unul din aceste biete alcovuri sărăcăcioase, acum cincizeci de ani?

Experienţa nu-l înşela: în toată viaţa lui călătoriile acestea bruşte şi nepremeditate însemnaseră întotdeauna încheierea unei afaceri, îndeplinirea unui plan. Se simţea legănat imperceptibil, ca o piatră ţinută într-o mână care tremură... Da: inert ca pietricica pe care mâna unui copil o va arunca într-un animal nevinovat. Niciodată nu îşi dăduse seama de această teribilă pasivitate ca în seara aceasta.

Cu toată ceaţa care se ridica dinspre Balion, se sprijini de parapet, aplecat asupra acestei neguri diafane, atent la curgerea apei. Apa avea un miros anume: nici de mâl nici de muşchi subacvatic. Avea un parfum aproape insesizabil pe care îl recunoştea deja din copilărie. Copilăria lui întinată! Întinata lui copilărie! Şi totuşi noaptea aceasta deştepta în el puteri neştirbite ale bunătăţii, ale dragostei... Deodată dori să facă un gest, să îndeplinească o faptă din afara destinului său. Însă pe drumul acesta pustiu, în lumea aceasta amorţită nu putea să încerce nimic lăudabil. Nu zăcea niciun drumeţ pe marginea şanţului ca să poată să-l ridice şi să-i oblojească rănile. Nici măcar vreo pasăre amorţită pe care să o încălzească la piept.

Şi totuşi ceva exista: dorinţa aceasta lăuntrică, dorinţa aceasta inutilă, una din acele intenţii cu care se spune că e pavat şi drumul spre iad. Universul se revărsa în el: umbra aceea lăptoasă, umedă şi neîntinată, apa aceea oarbă dintre malurile fără memorie pe care picioarele lui goale păşiseră odinioară, când pescuia raci împreună cu fetiţele

Du Buch... Bine că pajiştile acestea, pe care acum le acoperea un nor, nu aveau memorie!

Merse mai departe fiindcă începea să-l ajungă frigul. La o cotitură, în locul unde bulevardul dă în drumul care duce la castel, zări zidurile cuprinse de igrasie ale parohiei; acolo dormea un tânăr, cel faţă de care vruse să-şi povestească viaţa... Ce nebunie! Probabil că şi acesta era întins, dezbrăcat de anteriul negru, frânt de oboseală şi de tristeţe, la fel ca toţi enoriaşii care îl chinuiau, unit cu ei în aceeaşi deznădejde, în acelaşi întuneric... Iar acest cimitir al oamenilor vii îl prevestea pe cel în care urmau să se întâlnească toţi în cele din urmă, călăi şi victime, la intrarea în sat.

Sora preotului era şi ea acolo, în ciuda calomniilor şi persecuţiilor? Gabriel îşi ridică ochii: clarul de lună se răsfrângea din plin asupra obloanelor trase, plăci mari verzui pe zidurile decrepite. Dar ce se vedea acolo, în faţa uşii şi până pe trepte, oare ce era grămada aceea? Privi cu curiozitate covorul de merişor proaspăt tăiat, amestecat cu frunze strălucitoare de dafin. Aşa e obiceiul la ţară, să acoperi pragul casei tinerilor căsătoriţi, în ziua nunţii... Şi deodată Gabriel înţelese farsa abjectă. Enoriaşii, jucau un renghi propriului lor preot Mâine dimineaţă, când tânărul abate o să iasă pentru liturghie, grămada aceasta o să-i amintească ce credeau oamenii din Liogeats despre el şi despre pipiţa despre care spunea că îi e soră! La Liogeats lumea se scoală devreme: deşi preotul ţinea liturghia la şase şi jumătate, vor fi destule priviri care să-l spioneze de după obloanele ce dau în piaţă şi destui copii răutăcioşi în spatele plopilor de la marginea drumului. Deocamdată călăii dormeau. Numai luna, sus de tot, deasupra a tot ceea ce era trist pe pământ la ora aceea, contempla frunzele de dafin şi de merişor din pragul unei case parohiale de ţară.

Lui Gabriel îi veni o idee: îşi lăsă desaga printre urzici lângă zidul scund care despărţea grădina preotului de drum. Privi înjur şi ascultă cu atenţia încordată. Câinii nu mai lătrau. Numai cocoşii, păcăliţi de lună, se chemau de la distanţă. Gabriel luă frunzele cu braţul şi le aruncă peste

zidul cel scund. Cu toată umezeala nopţii, efortul îl încălzea. Când mai rămaseră puţine frunze le adună una câte una, până la ultima. Pe urmă, gâfâind puţin, înainte de a-şi continua drumul, se sprijini o clipă de un plop, în faţa casei parohiale. Degajate de toată grămada, treptele pragului îi apăreau dezgolite sub clarul de lună, scobite în mijloc de paşii tuturor morţilor şi viilor care veniseră şi bătuseră la această uşă. Pietre vechi şi degradate. Şi totuşi, în lumina acelei nopţi, erau mai expresive decât un chip omenesc, palpitând de o viaţă surdă. Iar omul care le descoperise cu mâinile lui pătate primea de la ele o privire pe care nici el nu ştia s-p definească. Totul nu dură decât o secunda. Îşi ridicase desaga şi mergea deja spre stânga, pe drumul care ducea la castel.

-III-

Ceaţa groasă învăluia pajiştile şi dincolo de lacul nedesluşit pinii cei mari din Frontenac care se ridicau pe un povârniş înalt poate că îşi aduceau aminte de ceea ce văzuseră şi auziseră. Bergère lătra. Gabriel striga: „Cuminte, Bergère!” Simţea deja labele căţelei pe piept şi limba ei caldă pe gât, pe bărbie. Obloanele se deschiseră cu zgomot.

— Cine-i acolo?

— Eu sunt, Gercinthe. Domnul Gabriel...

Bătrâna strigă că o să coboare imediat. El se aşeză pe desagă. O cheie se răsuci în uşa de la bucătărie.

— Iată-vă deci.

Baba cea surdă îl privea neîncrezătoare. Dintre toţi servitorii, numai ea dormea la castel. Cele două tinere femei de serviciu, fetele fermierului, împreună cu un valet locuiau la fermă şi luau masa de seară acolo.

Lumina îl orbi pe Gabriel. Spuse că trenul întârziase o oră, ca de obicei, că nu cinase şi că îi era o foame de lup. Gercinthe începuse deja să arunce conuri de brad şi aşchii pe jeratic şi să se întrebe îngrijorată: ce o să-i dau să mănânce? „Nu prea ne-a mai rămas mare lucru!” îl ura pe Gradère dar religia ei rămânea hrana stăpânilor.

— Nu e nicio problemă, spuse Gabriel.

Bătrâna aduse nişte paté de ficat început şi pui rece: „Mai mult oase... dar e destul de bun şi aşa...”

Gradère mânca încet, cu un aer de siguranţă şi bunăstare. Parisul era departe, la fel şi Aline şi viaţa aceea dură... Nu se mai ţinea nimeni scai de el.

— Aici toţi sunt bine?

Gercinthe prinse a se tângui: se credea că domnul Desbats avusese un atac de cord... Mai era şi astma...

Nimeni nu putea să aibă grijă de el în afară de fiică-sa... ce devotament avea domnişoara Catherine pentru tatăl ei... Iar el era atât de nervos!

— Din cauza astmei, a bolii. O să-i facă bine să vă vadă. Doar dumneavoastră mai trebuia să veniţi pentru nuntă.

Şi adăugă pe un ton încet, ca pentru ea, în timp ce-şi făcea de lucru în jurul mesei: Ah, dar de şmecher e şmecher...

Gradère se întrerupse din mâncat şi o privi fix:

— Ce vrei să spui? Că nu vrea s-o mărite pe Catherine cu puştiul?

Ea bombăni:

— Am spus eu asta? Ferească sfântul! Aşa ceva n-am spus!

Gradère întrebă:

— Şi Andrès?

— Tot timpul pe drumuri. Săptămâna asta a fixat preţul pentru pinii de la moşia Jouanhaut pe care domnul Desbats i-a vândut lui Mouleyre... Ah, iat-o pe doamna!...

Femeia cu forme pline ghicindu-se sub halatul cafeniu era Mathilde. Părul des, adunat în grabă, îi dădea un aer demodat, descoperindu-i fruntea înaltă şi netedă. Obrajii erau palizi, puţin supţi, dar gâtul şi începutul pieptului, pe care îl lăsa să se vadă rochia descheiată, păstrau albeaţa unei flori. Gabriel se ridicase. Era singurul din lume care recunoştea în femeia acesta matură şi aproape greoaie pe-tânăra cu talie de rândunică pe care o îndrăgise.

Cu toate că acum era Mathilde, pentru el rămânea domnişoara Du Buch. În faţa ei redevenea micuţul Gradère, băiatul de ţăran din Péloueyre, copilul căruia Adila şi Mathilde îi spuneau „tu”, în timp ce el li se adresa respectuos cu „don’şoară”.

— Nu-ţi mai e foame? În cazul în care nu vrei să te culci devreme trebuie să stăm de vorbă serios, chiar din seara asta. Eşti liberă, Gercinthe. O să aranjezi vasele mâine dimineaţă. Nu-ţi face griji, o să sting eu focul. Hai, grăbeşte-te un pic.

Vorbea cu o voce fermă şi potolită, obişnuită să i se dea

ascultare.

— Apropie-te de cămin. Nopţile sunt deja reci.

Nu manifesta niciun fel de emoţie la gândul că se afla în bucătăria aceea mare de la Liogeats în care, în copilărie, văzuseră împreună cum fierbea dulceaţa în cazanele mari de aramă; în bucătăria aceasta prin care trecuseră în goană ca să se ghemuiască în hârdăul de spălat vasele, în timp ce Adila îi căuta prin grădină şi striga: „Nu e voie să vă ascundeţi în casă!” Atunci îi apăsa mâna Mathildei şi rămâneau aşa, muţi de fericire.

Nu, nu-şi mai amintea nimic din toate astea. Îşi fixa asupra lui o privire preocupată şi indiferentă în acelaşi timp. Nici măcar dezgust nu-i inspira. Gabriel ar fi preferat s-o vadă că tremură la amintirea acelei zile în care Adila o anunţase că se logodeşte cu el. Dar Mathildei această putere de frământare şi de rumegare a trecutului, de care el abuza, îi era cu totul străină... Oare ce destăinuiri îi făcuse Adila înainte de a muri? În orice caz nu le uitase ci le îngropase în adâncul sufletului ei iar acum păreau lichidate, trecute. Tot ceea ce conta pentru această femeie erau lucrurile şi oamenii din ziua de azi.

— Ai făcut bine că ai venit... dar să nu faci mişcări greşite! Niciodată Symphorien n-a vorbit atât despre încheierea logodnei. Mi se pare prea simplu: e prea vesel iar veselia lui are ceva suspect...

— E rău bolnav...

— Da, desigur. Deşi mă întreb... Tocmai citeam în „Le Petit Parisien” o poveste despre un simulant... Câteodată Symphorien e surd, trebuie să strigi cât poţi de tare; şi dintr-odată aude şi ce se vorbeşte în şoaptă. Din cauza paraliziei parţiale nu merge deloc... cu toate acestea câteodată fuge prin casă ca un şobolan. Una peste alta, e un astmatic cu inima obosită dar atât! Da, fără îndoială, doctorul Clairac... Vrei să-ţi spun eu? Pe doctorul Clairac îl are la mână: l-a scos basma curată dintr-o poveste destul de dubioasă cu un accident de muncă. Mă bate gândul că el însuşi îi suflă diagnosticele lui Clairac... Pe de altă parte, nu prea văd cum ar putea să împiedice căsătoria lui Andrès în

stadiul în care se află lucrurile acum. E suficient de maniac în ceea ce priveşte proprietatea ca să vrea să aibă, cât timp mai e în viaţă, şi cele două ultime „provincii” care îi lipsesc, cele mai frumoase podoabe ale coroanei, cum numeşte el moşiile Cernès şi Balizaou. A devenit o adevărată nebunie...

Gabriel îşi înăbuşi un căscat:

— Ei bine, atunci trebuie să se hotărască...

— Da, dar să cerem întâi semnarea contractului de căsătorie în aceeaşi zi...

Ea privea înspre foc, frecând-şi mecanic genunchii. Gabriel simţea cum îl cuprinde toropeala. Simţi pe mână botul cald al lui Bergère. Orologiul bătea slab. Ce departe erau Parisul şi Aline! Prin cămin auzea cum suflă vântul între pini, un plânset continuu, nici mai ascuţit nici mai jos şi care în cele din urmă se va contopi cu tăcerea.

— Ascultă, Gabriel...

Tresări. Mathilde îl privea cu atenţie; îşi împreunase pe genunchi mâinile frumoase, puţin cam mari. Mânecile largi ale halatului descopereau braţele robuste şi puternice.

— Jură-mi că nu ţi-a promis niciun comision. Zgârcit cum e, dacă ţi-a promis vreo sumă importantă pentru încheierea acestui târg precis vrea să ne tragă pe sfoară...

Gabriel o asigură cu o voce moale că Desbats nu-i promisese nimic.

— Măcar e adevărat? Nu mă minţi?

Se simţi insultat şi vru să protesteze. Dar Mathilde ridică din umeri:

— Nu, dragul meu, nu; cu mine nici măcar nu-i greu...

Şi după ce el murmură „mă dispreţuieşti?” ea răspunse pe un ton batjocoritor:

— Să nu spunem vorbe mari. Astea sunt cuvinte bune de rostit la Paris. Aici nu e vorba de dragoste sau de dispreţ sau de alte poveşti de soiul ăsta. Aici sunt în joc proprietăţi, orătănii, porci... Restul... pfui!

Deodată simţi că-l agasează, că-l enervează fără să ştie de ce. Spuse:

— Dacă nu ai avea nimic altceva cu care să-ţi umpli existenţa...

— Ce altceva am?

— Îl ai pe Andrès, de pildă...

Ea surâse fără adresă:

— Asta se înţelege de la sine... E fiul meu, cu atât mai mult cu cât nu mai e al tău şi al Adilei... Nu tu mi l-ai dat? Da, copilul e al meu.

Când vorbise de Andrès se aşezase la loc. Chipul îi strălucea de fericire. Foşnetul imens al pinilor nu tulbura liniştea. Însă vechea bucătărie plină de arome nu-i mai inspira lui Gabriel niciun sentiment de siguranţă: nu se mai credea la adăpost... Ca şi cum cineva ar fi intrat brusc, în ciuda uşii încuiate; cineva care îl regăsise tot hoinărind pe drumuri, după ce îi pierduse urma în Paris. Şi poate că „el” era iarăşi acolo. Oare chiar era? Bergère dormea întinsă, cu botul sprijinit pe labe. Şuncile spânzurau de grinzi. Pe etajerele acoperite cu hârtie dantelată străluceau vasele de aramă. Nu, bucătăria nu mai era insula pe care găsise adăpost în vremurile de odinioară: groaza cotidiană a vieţii sale năvălise dintr-odată în ea. Dacă ar fi auzit paşi pe alee, dacă o mână ar fi împins uşa în lături, nu s-ar fi mirat dacă ar fi văzut-o pe Aline intrând şi strângându-şi blana veche de lutră pe corpul diform. Totul se schimbase dar Mathilde nu-şi dădea seama. Se juca distrată cu verigheta, cu braţul dezgolit până la jumătate.

— Draga mea, chiar eşti sigură că tot ce faci e pentru fericirea lui Andrès?

Îl privi mirată:

— Cred şi eu! De ce pui asemenea întrebări?

— Pentru că nu prea îţi dai osteneala să afli dacă Andrès va fi fericit cu Catherine. N-aş vrea să te jignesc... dar cum să-ţi spun fiica ta...

— Ohoho, izbucni ea în râs, nu mă jigneşti câtuşi de puţin. Catherine e urâtă, zi-i pe nume. Nu-i proastă deloc dar e retrasă, ursuză şi cât se poate de ştearsă... Şi ce dacă? Asta nu înseamnă că nu e genul de nevastă care îi trebuie... E un lucru pe care l-am discutat demult Andrès iubeşte pământul la nebunie. După echipa de fotbal proprietăţile sunt viaţa lui. La noi bărbaţii nu le-au cerut

niciodată femeilor să fie comori de inteligenţă şi de frumuseţe. Numai să crească copii, să fie ordonate şi curate... Trebuie să spun că şi aici Catherine mai are mult de învăţat... Şi în plus nu-i plac animalele, nu are grijă de păsări... Dar o să înveţe. De altminteri o să fiu şi eu aici.

— Da, o să fii aici.

— Ei bine da, o să fiu aici! Hai, spune la ce te gândeşti, adăugă pe un ton sec. Te temi să nu tulbur fericirea tinerei perechi. Îţi închipui cumva că aspiră la intimitate? Linişteşte-te! Se cunosc din copilărie şi nu există nimic romantic în povestea lor. Pe-aici nu ne spunem vorbe dulci, nu ăsta e stilul. N-o să se schimbe nimic...

— Decât că o să doarmă în aceeaşi cameră.

— Fireşte.

— În acelaşi pat.

— Ei bine da, în acelaşi pat! repetă ea enervată. Ah, sunteţi prea complicaţi pentru noi!

Deşi aceste ultime cuvinte fură spuse pe un ton glumeţ, Gabriel simţea că ea suferă, ca şi cum ar fi ţinut la piept o porumbiţă pe care ar fi strâns-o puţin prea tare.

— Draga mea Mathilde, nu cumva te consideri o femeie simplă?

Ea se ridică brusc;

— Toate astea sunt poveşti... Îţi aduci aminte cum îţi spunea mama când erai copil? „Flecarul”. Ia-o înainte, sting lumina.

Deodată bucătăria nu mai fu luminată decât de flacăra care pâlpâia în cămin. Reflexele prindeau viaţă şi se stingeau pe vasele de aramă. Se auzea coada lui Bergère lovind în lespezile de piatră. În vestibulul care mirosea a bumbac şi salpetru, cuierul era încărcat de pelerine şi pălării de soare. Gabriel se întoarse brusc:

— Şi Catherine?

— Ei bine, ce-i cu ea?

Mathilde avea o voce de om prost dispus, ca o persoană grăbită să meargă la culcare.

— E fericită?

— Cum să nu! Asta ar mai lipsi, să nu fie!

— Ai întrebat-o?

— N-am nevoie s-o întreb. Aşteaptă căsătoria asta de când lumea... Să nu fie fericită că se mărită cu Andrès? Eşti nebun!

— Şi cum se poartă cu băiatul? Adică, mă rog... ce atitudine are?

— Sunt împreună aşa cum au fost de când îi ştim. Te-ai prostit de tot, dragul meu!

Urcau scările în vârful picioarelor. Ea adăugă:

— Nu face zgomot, Symphorien doarme uşor. Andrès nu s-ar trezi nici dacă s-ar prăbuşi casa peste el.

— Tot în camera verde doarme? Am de gând să-l sărut dacă tot nu risc să-l trezesc... Intri şi tu?

Lăsase uşa întredeschisă.

— Stai puţin, şopti ea, o să aprind veioza.

Perdelele cu modele roşii şi verzi înfăşurau un pat cu marginile înclinate; la început Gradère nu văzu decât plapuma uriaşă umflată. Respira cu greu aerul închis. „Ce ţărani! îşi spunea. Şi ăştia n-ar lăsa o dată fereastra deschisă în timpul nopţii...”

— Se acoperă prea mult, spuse Mathilde în şoaptă. Are obiceiul ăsta de când era copil... Pun pariu că e ud leoarcă, adăugă în timp ce trăgea plapuma.

Gabriel îşi privea fiul adormit. Era roşu la faţă; barba care îi murdărea chipul cu negru părea să-i coloreze şi mai mult obrajii. Nu purta pijama ci o cămaşă tivită după moda veche. Pielea frunţii puţin transpirată strălucea. „Leit maică-sa, se gândea Gabriel. Dar el, el e frumos...” Andrès se răsuci şi mâna lui începu să bâjbâie în căutarea plăpumii.

— Vara e taman pe dos, spunea Mathilde (cu acea îngăduinţă a mamelor pentru care tot ceea ce-i priveşte pe copiii lor are o importanţă nemăsurată), nu suportă nici cea mai uşoară pătură. De multe ori trebuie să vin eu să-l acopăr fiindcă înainte de răsăritul soarelui, chiar şi în august, e foarte rece din cauza râului...

— În curând n-o să mai trebuiască să-ţi mai dai osteneala...

Gabriel ieşise din cameră. Clarul de lună scălda scările în lumină, făcea balustrada să strălucească dar nu pătrundea în coridorul care semăna cu gura unui tunel.

— Frumoasă noapte! suspină Mathilde. Nu-i nevoie să aprindem...

— Ce spuneai?

— Spuneam că în curând n-o să mai stai cu grijă ca să-l înveleşti pe Andrès în zori... N-o să mai fie singur.

Ascultă răspunsul Mathildei cu cea mai mare atenţie dar nu putu să observe nici cea mai uşoară schimbare de voce atunci când replică:

— Da, în primele zile de după căsătorie o să trebuiască să fiu atentă să nu mai intru aşa la el... Va trebui să mă obişnuiesc.

— Câte ceva tot trebuie să mai sacrifici, spuse Gradère.

— Oh! râse ea, nu va fi niciun sacrificiu. De altfel îmi dau seama că prea îl tratez ca pe un băieţel. Trebuie să termin şi cu asta.

— Cred că şi el e de aceeaşi părere. Mă tem că îl cam enervezi.

— Din cauza asta nu! protestează ea cu vioiciune. Deşi are douăzeci şi doi de ani e un ţânc. Nici armata nu l-a schimbat. Cred că e foarte nevinovat, adăugă ea ceva mai repede.

— De unde ştii?

— Destăinuiri nu mi-a făcut... dar judecind după unele naivităţi... Nu-i aşa că e nostim, cu un asemenea tată?

Gradère o privea cu ochii lui albaştri:

— Poate că tocmai tu eşti naivă... Un băiat de douăzeci şi doi de ani! Tu ai fi ultima căreia i s-ar destăinui...

Ea îl întrerupse:

— Dacă îţi spun înseamnă că ştiu precis. Doar nu ai pretenţia că îl cunoşti mai bine ca mine! De altfel, la Liogeats nimic nu trece neobservat: dacă ar avea o aventură cât de mică, mi-ar fi povestită în aceeaşi zi... Dar îţi jur că nu se gândeşte la aşa ceva. Cei de soiul tău nu pot să creadă că mai există şi oameni care nu sunt brute, care nu sunt câini!

— Câtă îndârjire, Mathilde! N-aveam nici cea mai mică intenţie să te necăjesc...

— Nu mă necăjeşti... De ce ai face-o? răspunse ea furioasă. Hai, să mergem la culcare. E mai bine decât să stăm şi să spunem prostii. Tot mai vrei ceai dimineaţa?

— Nu, aici nu. Apa are gust de pământ, de gresie... cafea cu lapte ca pentru toată lumea.

La capătul coridorului întunecos o voce ascuţită îi făcu să tresară:

— Vorbiţi prea tare. L-aţi trezit pe tata.

— Tu eşti, Catherine? Stai de mult acolo? întrebă Mathilde cu o voce îngrijorată.

Noua venită ocoli întrebarea:

— Tata v-a auzit... Vreţi să vă aprind lumina?

Orbiţi, clipeau amândoi din ochi. Gradère se uita la fata tânără, slabă şi zgribulită care-şi strângea în jurul corpului un halat asemănător cu cel al maică-si, lucrat din aceeaşi lână cafenie. Privirea întunecată, foarte vioaie şi totuşi sălbatică, nu-i lumina deloc fizionomia aspră. Părul des şi deschis la culoare era împletit în două cozi care se întâlneau la ceafă, descoperind fruntea îngustă: ai fi zis că era o păsărică din Landes[6] din rasa micuţelor zburătoare negre de curte, caracteristice acestei regiuni. Mama ei o privea neliniştită:

— Spune drept dacă nu te distrai ascultându-ne pe noi? De altfel n-are nicio importanţă.

Catherine ridică puţin din umeri. Privea fix la capătul papucului găurit din care ţâşnea degetul mare şi învârtea în mâini panglica decolorată a uneia din cosiţe. Deodată îi spuse lui Gabriel:

— Tata vă aşteptă mâine dimineaţă... de îndată ce vă treziţi... E foarte bucuros că aţi venit

— Dar tu, micuţa mea Catherine, tu eşti bucuroasă?

— Oh, eu...

Făcu un gest care însemna că sentimentele ei personale nu interesau pe nimeni. Umbra ei mică dispăru în coridor. Mathilde şi Gabriel aşteptară să închidă uşa camerei sale

[6] Landes – regiune în sud-vestul Franţei.

care comunica cu cea a tatălui.

— Crezi că a auzit ce-am vorbit? întrebă el.

— Se poate. E mereu la pândă... gata oricând să spioneze. Taică-său a dresat-o ca pe Bergère, adăugă ea cu o notă de duşmănie în glas.

— Drăguţă nevastă pentru Andrès, nu-i aşa, Mathilde?

— Exact nevasta care-i trebuie.

— E adevărat, răspunse el cu o voce blândă, aşa e, o să-l adore, o să fie nebună după el.

Mathilde îi aruncă un „bună seara” sec şi se duse în camera ei. Gradère auzi zgomotul făcut de zăvorul pe care îl trăgea. Încă mai râdea când intră la el în cameră, în fosta cameră a Adilei.

Fotografia moartei împodobea căminul; rama se sprijinea de o vază în care Mathilde schimba mereu trandafirii. Gabriel nu mai râdea. Se aşeză pe pat şi privi pereţii: portrete nereuşite făcute în pastel de bunicul Du Buch, două acuarele înfăţişând pe Sfântul Bertrand de Comminges şi lacul Oo şi apoi o capelă întreagă: Sacré Coeur, Fecioara, Sfântul Iosif şi un Isus mare de bronz de care atârnau mătăniile făcute din sâmburi de măsline, binecuvântate de Pius al nouălea, la care Adila ţinea atât de mult. Gabriel se simţea din nou împăcat. Niciodată nu simţise în camera Adilei această căldură a unei prezenţe invizibile care la Paris îl înspăimânta, niciodată nu auzise respiraţia cuiva care stătea la pândă. Deodată se ridică, deschise dulapul al cărui canat scârţâi, luă de pe primul raft o pelerină veche de flanelă roşie şi o apropie nu de buze ci de nas: încă mai adulmeca totul, ca un câine. Şi se aşeză iarăşi pe pat, ţinând pelerina roşie a Adilei pe genunchi, încleştat cu amândouă mâinile de această epavă. Luna cobora, ceaţa acoperea ţinutul, în afară de Gabriel Gradère, cine oare mai era treaz în Liogeats la ora aceea?

-IV-

ŞI totuşi exista cineva care veghea în casa parohială dărăpănată, deşi cu ochii închişi. În jurul patului pliant de fier, printre obloane, luna lumina dezordinea dintr-o cameră mare şi goală. Pe masă strălucea albeaţa hârtiilor împrăştiate. Dar acele două animale nemişcate de pe podea ce erau? Doi pantofi plini de noroi. Pe un scaun atârnau cămaşa de flanelă şi sutana. Pe pereţi umezeala desena continente şi insule sub clarul de lună. Abatele Forcas auzea deasupra lui galopuri surde de şobolani, ronţăituri, ţipete mici şi ascuţite. Nu la şobolani se gândea ci la grămada aceea... De ce n-o fi luat-o de acolo? Încă mai avea timp.

În seara trecută, în timp ce-şi termina breviarul[7], auzise nişte râsete înăbuşite sub ferestre şi se apropiase pe nesimţite... Văzuse, înţelesese... Era nebun de mânie, ca orice băiat de douăzeci şi şase de ani cu sângele clocotind în vine. Desigur, Mouleyre cel voinic sau Pardieu, copilul rotarului, aranjaseră toată povestea... sau poate că îi îndemnaseră fetele? Erau vreo două-trei care îl urau pe acest tânăr solitar căruia îi dăduseră târcoale în zadar.

Coborâse câte patru trepte odată, pusese mâna pe zăvor şi abia pe urmă îşi recăpătase cumpătul; se întorsese în camera sa şi îngenunchease, ca şi cum dorinţa de a împrăştia grămada ar fi fost o ispită! Oare datoria lui nu era, dimpotrivă, să împiedice scandalul care ar fi izbucnit încă din zori?... „Mie nu mi-a fost frică de scandal nici când am fost dezbrăcat de haine, legat şi ţintuit gol de un stâlp... Tu nu trebuie să înţelegi ci doar să-mi semeni...” Alain Forcas îşi spuse: „Cu mine însumi vorbesc...” şi imediat

[7] breviar – ansamblu de rugăciuni pe care preoţii şi călugării catolici trebuie să le rostească la anumite ore din zi.

vocea tăcuse.

Se dezbrăcase cu mişcări furioase, aruncase sutana departe de el, apoi o adunase cu respect şi îşi apăsase buzele pe ea; şi iată că dintr-odată era un tânăr ca toţi ceilalţi. Părea mai mic decât era în realitate din cauza bustului prea lung şi a picioarelor scurte. Chipul puţin încruntat, cu nasul plin de pistrui, cu fruntea îngustă de tăuraş, nu avea nimic suav, ci mai degrabă un aer aspru.

Era culcat, întors cu faţa la perete, cu mâinile legate cu un şirag de mătănii. Cu atât mai rău dacă somnul nu îl fura imediat! Se va ridica şi se va duce să împrăştie grămada de frunze. De ce să suporte mereu? Ar fi trebuit să se împotrivească domnului decan, să refuze s-o lase să plece pe Tota, sora lui. Cu ce drept i se interzicea să ţină lângă el o soră abandonată şi nenorocită? Se întorsese la Paris aproape lefteră, sortită unei vieţi de coşmar. „Pierdută, Doamne, mă auzi? Pierdută!” gemea ea în şoaptă. El se gândea la decan: „Da, un sfânt, dar fără inimă; un om mare fără inimă...” Buzele i se mişcau şi un nume scurt de femeie revenea la intervale egale: *Marie, Marie, bună ziua, Marie...*

Redevenea copil, îşi ascundea faţa în umărul cuiva, închidea ochii fiindcă mama îl strângea în braţe... Un singur lucru conta: să fie reţinut, să nu cedeze dorinţei de a coborî, de a deschide uşa, de a face să dispară grămada. O dorinţă simplă *căreia* oricine ar fi avut datoria să-i cedeze – oricine în afară de el. El însă îşi cunoştea menirea: să nu întoarcă niciodată capul, să nu refuze nimic.

În ceea ce priveşte restul, *eşuase* total: nu fusese primit cât de cât călduros nici de tineri nici de bătrâni; şi aici nu era vorba de indiferenţă sau de ignoranţă, ca în alte cazuri. Nu, unii manifestau o ură concretă, violentă; un dispreţ înrădăcinat cu zece ani în urmă, timp în care se succedaseră în parohie doi preoţi fără vlagă. Lipsa de experienţă a tânărului abate fusese exploatată, toate stângăciile lui puse în evidenţă, sentimentele lui faţă de cutare sau cutare om batjocorite sau atribuite unor scopuri josnice, până la sosirea surorii lui, care declanşase persecuţia. „Dai greş în toate, nu eşti în stare să suporţi...

Suportă”.

Ar mai fi fost copiii, cei câţiva copii din Liogeats dar aceştia erau luaţi de lângă el chiar în seara primei împărtăşanii. Nu rămăsese niciunul în preajma lui. Cine ar fi avut oare curaj să-i vorbească de faţă cu altcineva? „Nu te p linge: sunt atâţia preoţi care nici nu găsesc vreun copil care să-l ajute la liturghie, tu măcar îl ai pe micuţul Lassus”. Un ţânc al cărui tată nu era cunoscut, a cărei mamă locuia la Bazas şi pe care îl ţinea o mătuşă. Peste puţin timp el urma să anunţe angelusul[8]; iar când abatele va intra în biserică va zări mai întâi o pereche de galenţi în pridvor iar acolo, lângă altar, ţeasta mică şi tunsă dintre urechile clăpăuge.

Înainte de a ajunge la biserică va trebui să calce pe grămada dezonorantă de frunze şi crengi; şi să traverseze piaţa sub mulţimea de priviri răutăcioase. Ei, care trăiau ca nişte ţapi... Iar el singur, la douăzeci şi şase de ani; singur şi ziua şi seara şi noaptea. Câte o spovedanie cam din două în două săptămâni... şi nu trebuia să se lase copleşit de greutăţi în intervalul dintre ele... când nu urma decât slujba de fiecare zi. Această slujbă fără martori, făcută în pustiu. „Nu, nu fără martori: e copilul acesta care îţi dă răspunsurile şi câteodată mai e şi bătrâna Lassus.”

Oare Tota ce făcea la ora asta? Dormea? Mai rătăcea încă prin Paris?... Grămada de frunze... O să se scoale mai devreme ca de obicei, n-o să fie nimeni pe acolo care să asiste la ruşinea lui. După slujbă, în timp ce spunea rugăciunile de mulţumire, micul Lassus o să măture pragul casei parohiale. Alain respira încet. În sfârşit somnul îl cuprinsese. Nimeni nu-l privea vreodată cum doarme. Era un tânăr ca oricare altul, cu un chip îmbătrânit prematur, cu buze cărnoase – un biet copil; însă mâinile lui sfinţite, încrucişate pe piept, atrăgeau asupra lor toată lumina nopţii.

*

[8] angelus – rugăciune de devotament faţă de Fecioara Maria, care se spune dimineaţa, la prânz şi seara.

* *

Rugăciunea. Şi el care ar fi avut să se scoale înainte de revărsatul zorilor! Era deja dimineaţă. O să-l vadă, o să-i pândească ieşirea. Alergă la fereastră şi dădu obloanele în lături. Dumnezeu era milostiv: o ceaţă deasă, străbătută de cântatul cocoşilor, ascundea totul. O căruţă se hurduca la o aruncătură de băţ şi totuşi nu o vedea. Ceaţa o să-l acopere ca aripa lui Dumnezeu. *Scapulis suis obumbrabit tibi; et sub pennis e jus sperabit...* O să se radă de-abia după slujbă (deşi nu făcea parte dintre preoţii care îndrăznesc să se apropie de altar fără să se fi spălat). Dar trebuia să se grăbească înainte ca soarele să împrăştie ceaţa, înainte ca Dumnezeu să-şi retragă aripa ocrotitoare.

Cu toate acestea, când deschise uşa ceaţa se ridica deja. Şi deodată văzu goliciunea treptelor vechi, încă umede de rouă. Le contempla abia îndrăznind să calce pe ele. De jur împrejur nicio frunză, nicio rămurică de merişor... Ba da, totuşi! Rămăsese una între scări şi zid, parcă pentru a-l asigura pe abate că nu visase... O luă de jos şi o strivi între degete. Drace! Micul Lassus. Alain Forcas ajunse la biserică fără să-l vadă nimeni şi făcu o rugăciune scurtă la intrarea în naos. La zgomotul paşilor lui copilul se ridicase imediat şi o luase spre sacristie înaintea lui. De obicei preotul nu-i adresa niciun cuvânt înainte de slujbă. În dimineaţa aceasta îşi puse mâna pe capul tuns şi surâse chipului slab de copil subnutrit.

— În dimineaţa asta n-ai avut timp să te bărbiereşti, Jacquot?

Se făcu roşu la faţă şi spuse că i-a fost frică să nu întârzie.

— Ştiu eu de ce-ai întârziat.

Răspunse că era din cauza deşteptătorului mătuşii, care nu mergea bine.

— Dar mai ales ai avut de lucru în faţa casei parohiale, nu-i aşa?

Ce lucru? Habar n-avea despre ce vorbea domnul preot. Nu, nici nu trecuse prin faţa casei parohiale. O luase pe

scurtătură, prin grădina lui Douence, ca întotdeauna când întârzia.

Deci nu copilul era! Mai exista un suflet milostiv în Liogeats. Cuiva dintre enoriaşi i se făcuse milă de el. „Cine ştie dacă nu cumva o să se arate?” se gândea. „În orice caz, slujba din dimineaţa asta pentru el o fac”. Cu acest gând în minte se apropie de altarul lui Dumnezeu care, dincolo de toate necazurile, îi bucura tinereţea.

Se întoarse fără grabă fiindcă lângă el galenţii micului Lassus făceau zgomot şi-şi potrivi paşii după cei ai copilului. Micuţul vorbea pe nerăsuflate şi ar fi trebuit să te apleci ca să înţelegi ce spune; iar abatele încă nu putea să se desprindă de această linişte, de această pace interioară. Ziua pe care trebuia s-o umple era de-abia la început. O să încerce să treacă pe la toţi bolnavii. Se aştepta să fie primit ca un câine. Dar se simţea plin de putere ca să suporte acest dispreţ căruia singur i se oferea. Numai loviturile primite de la necunoscuţi îl înspăimântau. Or, ştia din experienţă că această bucurie de după slujbă era prevestitoare şi că undeva i se întindea o cursă. Se simţi dator să-şi mărturisească: nu din spirit de sacrificiu se hotărâse să-i viziteze pe bolnavi ci pentru a preveni această lovitură anonimă.

Deja liniştea interioară se întorcea, se retrăgea şi viaţa intra în el din toate părţile. Era pus în gardă, atent la orice ar fi putut veni şi de oriunde. Nu degeaba îi puseseră grămada aceea... Insulta acesta trebuie să fi fost legată de vreun eveniment particular de care el nu ştia; străbătu piaţa în grabă, învăţătorul stă în picioare pe treptele primăriei şi vorbeşte cu Dupart, adjunctul. Abatele îi salută. Numai învăţătorul duce mâna la pălărie. Dupart îi spune ceva la ureche şi râde. Văzând parohia abatele se simte ca vulpea hăituită în apropierea bârlogului. În clipa aceea îl aude pe micuţul Lassus vorbind de doamna Revaux: este numele surorii a cărei prezenţă i-a adus atâtea necazuri.

— În ceea ce priveşte statul ei la hotel, la Lugdunos, asta se poate: sunt cel puţin trei luni de când a fost văzută, în ziua de târg... Dar alţii spun că veniţi s-o vedeţi, că aţi fost

văzut în civil...

— Asta ce născocire mai e? suspină abatele scoţând cheia din buzunar, sora mea e la Paris.

Dar în acelaşi timp îşi aminti că nu-i scrisese niciodată de când a plecat şi nu avea nicio dovadă că ar fi ajuns la Paris. Da, dar ce era să facă singură la Lugdunos?

— O scrisoare strecurată pe sub uşă, spuse micuţul Lassus.

Mâna lui nevinovată îi întindea abatelui un plic galben. Alain ştia ce cuprindea, ar fi putut să rupă scrisoarea fără s-o citească. Dar o puse în buzunar în timp ce copilul păzea cafeaua. Aşteptă să fie singur ca să deschidă plicul: „Tot Lugdunosul te-a văzut, Tartuffe, ticălosule, vineri-la şapte seara. Comis voiajorul care stătea la familia Tual ocupa camera de lângă cea a voastră. Poate că n-a văzut dar a auzit...” Tânărul preot se oprea din când în când, sufocat de murdărie. Apoi îşi recăpătă suflul şi începea din nou să citească.

-V-

În noaptea aceea Mathilde nu putuse să doarmă. Principala grijă care o ţinea trează ca de obicei – căsătoria lui Andrès şi vânzarea moşiilor Cernès şi Balizaou – o obsedase până în zori; la aceasta se adăugau însă şi alte nelinişti. Căci îngrijorarea nocturnă nu e niciodată simplă: ea se compune şi e orchestrată ca o simfonie ale cărei motive se întrepătrund. Oare Catherine auzise convorbirea dintre mama ei şi Gabriel? Când anume se aşezase *tânăra* la pândă pe coridor? Mathilde încerca să-şi amintească ce spusese despre ea: „Era *deja* acolo când am strigat (căci aproape am strigat) că o găsesc urâtă, retrasă, ursuză... O fi auzit? Ar fi groaznic să fi auzit!”

Dar nu ăsta era răul cel mai mare: Mathilde putuse să ascundă tulburarea pe care o treziseră în ea cuvintele insidioase ale lui Gabriel îl minţise: nu, Andrès nu mai era ceea ce se chema un copil simplu. Fusese multă vreme, fără îndoială; şi faţă de ea se prefăcea că mai este încă; acum însă era un rol, ea îşi dădea seama, un rol pe care îl juca ori de câte ori erau împreună. Continua să-i spună „Tamati”, ca pe vremea în care nu reuşea să pronunţe „tante Mathilde”. Chiar tonul pe care îl folosea şi purtările de copil răsfăţat se potriveau cu acest apelativ pueril. Pentru el rămânea „Tamati”...Dar câte lucruri pe care Tamati nu putea să le ştie se petreceau în viaţa lui!

Desigur, la ţară se ştie totul, despre ceea ce se petrece la ţară... Totuşi Andrès obişnuia să se urce în „lămâie” şi să plece, de mai multe ori pe săptămână, sub pretext că asistă la despăduriri sau se întâlneşte cu diverşi negustori; adeseori lipsea chiar câte patruzeci şi opt de ore. Cu toată zgârcenia lui, Symphorien Desbats se arăta foarte generos în privinţa benzinei; ca şi cum nu i-ar fi displăcut că Andrès

era toată ziua pe drumuri. „Oare ce interes o fi având?” se întreba Mathilde.

De altfel nu exista nicio dovadă că Andrès ar fi făcut altceva decât să se ocupe de proprietăţi, să-i viziteze pe fermierii care ţineau la el foarte mult (erau de fapt singurii lui prieteni...) şi poate să bea vreun păhărel, două când se ivea prilejul, cu camarazii de regiment... „Da, dar de ce de şase luni el, care mergea cu neglijenţa până la murdărie şi cu care aveam atât de mult de furcă în această privinţă, s-a schimbat dintr-odată?” Nu era pentru prima oară că Mathilde adulmeca mirosul de loţiune, duhoarea de gomina[9] în camera aceasta în care el dormea şi în care Gabriel respira anevoie aerul închis. La tatăl său admira mai presus de orice eleganţă la care nu putea să distingă nici urmă de prost gust. Acest Andrès, acest băiat lat şi voinic, era uluit de bătrânul chefliu istovit... Totuşi, se gândea ea, era fiul lui şi al Adilei: „Cum ar putea să fie un simplu copil el, el care e *copilul lor!”* Ce motive avea să creadă ca Andrès era cuminte? Luându-se după taică-său, îşi formase dintotdeauna o anumită părere despre femei, care îl făcea necruţător faţă de tinerele fete din Liogeats. Niciuna nu reuşea să-i fie pe plac. Multă vreme pe Mathilde acest dispreţ o bucurase: „Nu peste multă vreme o să-i placă de-a binelea de ele...” se gândea. Ei bine nu, nu-i plăcea de fel. „Şi totuşi, trebuie să existe şi aşa ceva în viaţa lui...” Ce anume? N-ar fi putut să spună; dar presimţea absolut tot ce se petrece în sufletul lui; şi chiar în clipa aceea presimţea o pasiune triumfătoare nedesluşită. „Asta nu-l împiedică să se însoare cu Catherine, să privească această căsătorie ca pe o afacere încheiată.”

Când Gabriel o întrebase despre relaţiile dintre Catherine şi Andrès, Mathilde nu ştiuse ce să răspundă pentru că îşi impusese ca pe un fel de lege să nu se gândească niciodată la asta... Cum se purta Andrès cu Catherine? O trata ca pe o soră care nu-i inspira o dragoste deosebită... Sau mai degrabă nici nu părea că o vede, făcea parte din casă, din mobilier; o alătura proprietăţilor. Andrès se făcuse mare,

[9] gomina – alifie pentru păr.

fusese crescut cu această speranţă iar voinţa lui în această privinţă nu slăbise niciodată. N-ar fi putut fi făcut să renunţe la această căsătorie, orice s-ar fi întâmplat în viaţa lui.

Mathilde auzi ceasul bătând două. Trebuia să doarmă, nu dorea să se gândească mai departe. Îşi dădea seama că n-ar fi putut pătrunde înăuntrul ei: însă, dat fiind că alungase ispita scrupulelor, îşi interzicea să continue acest examen de conştiinţă despre fiica ei. Totuşi, toate întrebările perfide puse de Gabriel fuseseră prezente şi în mintea ei dar le ocolise de fiecare dată. Se împărtăşea o dată pe lună (ceva mai rar de când era obligată să se adreseze domnului decan, din cauza zvonurilor care circulau pe seama abatelui Forcas). Nu era nimic rău în ceea ce spunea la spovedanie. De ce să te legi la cap fără să te doară? Catherine va fi mai fericită cu Andrès decât cu altcineva: oricum, nimeni nu s-ar fi căsătorit cu ea decât pentru bani... Fireşte, căsătoriile între rude... Dar Mathilde nu reuşea să-şi închipuie că Andrès ar putea avea copii. Poate că n-o să aibă copiii...

Mathilde se trezi pe la opt şi-şi făcu rapid toaleta. Recunoscu paşii lui Andrès pe scări şi deschise fereastra:

— Aşteaptă-mă, îi strigă, vin şi eu.

Nu se simţea nicio adiere. Soarele de noiembrie era cald încă. Roua şi bălţile străluceau. Andrès o încredinţă că timpul frumos n-o să mai ţină mult. Nu-şi întorcea ochii de la ferestrele camerei lui Symphorien: bătrânul era cu Gradère de mai bine de o oră.

— Mă mir că discuţia se lungeşte, spuse Mathilde îngrijorată. Stau de vorbă de atâta timp; şi cred că nu despre preţul proprietăţii, din moment ce tu eşti de acord... Tatăl tău se tocmeşte pentru comision.

— Nu, Tamati, eşti nedreaptă faţă de tata. De altfel, n-are importanţă. Linişteşte-te: căsătoria mea e o afacere încheiată.

— Crezi?

Îl luă de braţ şi îl purtă spre drumul care mergea de-a lungul pajiştilor. Era bucuroasă.

— Toate proprietăţile noastre şi ale lui Desbats strânse în

mâinile tale... Când mă gândesc la ce-a ajuns taică-tău, pot să spun că am obţinut un rezultat neaşteptat!

— Nu vreau să vorbeşti urât despre tata.

Se opriseră în mijlocul aleii şi ea îl privea: Andrès purta un costum sport pe care îl comandase la *Belle Jardinière* şi ghetre. Era foarte brunet, puţin cam scund şi îndesat, cu un chip deschis şi vesel dar care se întuneca la cea mai mica aluzie, pentru că era neîncrezător şi îşi închipuia mereu că cineva îşi bate joc de el. Mathilde observă că era proaspăt ras şi că îşi netezise părul ondulat. Râse:

— În cinstea tatălui tău te-ai făcut aşa frumos? Vrei să-i faci concurenţă...

— Oh, lângă el o să arăt mereu ca un ţăran.

Mathilde protestă:

— Şi totuşi ţăranul el e!

— Şi totuşi nu lui îi semăn!

— Prostuţule! dintre voi doi tu eşti cu adevărat elegant.

— Biata Tamati!

— Tu ai alura, înfăţişarea unui băiat de la noi. El, cu costumele lui deschise, dă o impresie de eleganţă falsă... Nu se potriveşte, ăsta e cuvântul...

— Gata, destul. Să schimbăm subiectul.

Mergea către casă înaintea ei, împingând un con de brad cu piciorul. Era bosumflat. „M-am înşelat, se gândea Mathilde. E leit taică-său... Dar nu ştie nimic despre el. În timp ce eu... De altfel ce contează pentru mine dacă-şi face iluzii despre Gabriel?” îi răspunse:

— Nu-i vreau câtuşi de puţin răul tatălui tău. Esenţialul este ca tu să nu-i semeni deloc.

Se întoarse, cu un aer răutăcios:

— Îi semăn mai mult decât crezi tu!

— Nu, spuse ea râzând, în privinţa asta sunt liniştită.

El bombăni:

— Prostia şi ignoranţa mea te păcălesc; n-am ieşit niciodată din banca mea; în timp ce tu mă crezi bun numai pentru supravegheat tăierile de pini şi pentru tocmit cu fermierii... Taman omul potrivit pentru Catherine...

Mathilde se opri uluită.

— Doar n-o să faci mofturi? Acum, când ne apropiem de ţintă.

El stătea cu mâinile înfundate în buzunare, cu umerii ridicaţi:

— Nu, mormăi, linişteşte-te: de când ţine toată povestea asta, ar fi şi cazul să terminăm.

Ea scoase un suspin de mulţumire şi îl luă de braţ:

— Dragul meu, aş vrea să-ţi spun... Ştiu că tu şi Catherine sunteţi prieteni vechi... Totuşi, ar trebui să fii mai drăguţ cu ea. Nici nu-ţi dai silinţa suficient. La urma urmei, e logodnica ta...

— N-ai dreptate! Unde vrei să ajungi? De ce să simulăm, Catherine şi cu mine, sentimente pe care nu le avem niciunul, nici celălalt? Căsătoria n-o să ne schimbe viaţa cu nimic. Pur şi simplu afacerile cu dobândă vor fi aranjate cu unchiul Symphorien, cum ne-am înţeles dintotdeauna. E doar o formalitate...

Mathilde era şocată de acest cinism pe care Andrès nu îl arătase până atunci. Nu el era cel care vorbea, ci tatăl său, sub a cărui influenţă se afla.

— Dar, dragul meu, oricum trebuie să te gândeşti puţin şi la Catherine. Mititica, are şi ea o inimă. După părerea mea, se înţelegea de la sine că o să fii un soţ atent şi drăgăstos. Evident, nu e vorba de pasiune. Dar în orice caz, nu uita ce îi datorezi. Căsătoria e o taină...

— A, nu, te rog! Catherine nu speră să găsească în mine decât un bun administrator. O să-mi continui meseria. Numai că...

Mathilde îl privea zăpăcită.

— ...Numai că n-o să uit că bătrânul mă exploatează de ani de zile, că mă spetesc muncind pentru el şi nu capăt nimic, aproape nimic... Da, o să am dreptul să mai iau şi înapoi, nu-i aşa, Tamati?

Ba da! Cu taică-său semăna! Dintr-odată era taică-său leit! Mathilde recunoştea încă o dată aerul acela de copil sub care, odinioară, micuţul Gradère ascundea o exigenţă tenace, feroce... Acest miracol îi era familiar: în băiatul vârtos şi brunet se întrupa brusc copilul blond şi plăpând.

Desigur, acesta nu mai era Andrès al ei...

Îşi dădea seama că el nu se exprima la întâmplare, că în clipa aceea nu-i spunea nimic care să nu fie premeditat şi că Gradère îl învăţase bine lecţia.

— Înţelegi, lucrurile se vor aranja, *n-o să mai trebuiască* să fiu mereu *acolo ca să mă pun în gardă,* ca să-l ţin pe bătrân sub tensiune. Sper să merg din când în când la Paris să-l văd pe tata. E singur, părăsit. Şi el e exploatat. O să fie de datoria mea să-l apăr...

— Dar, Andrès, unchiul Symphorien nu se poate lipsi de fata lui... Catherine îi este indispensabilă...

— N-am să i-o disput, spuse Andrès râzând.

— Dragul meu, nu vrei să petreci decât perioade scurte la Paris, nu? Întâi de toate, urăşti Parisul! Nu te simţi în largul tău dincolo de Liogeats.

— Asta tu ai hotărât-o. Tu ai hotărât întotdeauna asupra gusturilor mele. De altfel, n-am să mă mut din Liogeats. O să plec, o să vin. Depinde...

— De cine? De ce?

Nu răspundea nimic. Surâsul îi dezvelea dinţii sănătoşi dar strâmbi pe care îi moştenise de la Adila. Pe acest chip atât de îndrăgit din copilărie Mathilde distingea un fel de lăcomie victorioasă. Întrebă încet:

— Şi eu, Andrès? Cu mine ce o să se întâmple?

Răspunse în zeflemea:

— Dar mi se pare că până acum ai profitat din plin de mine, Tamati... Şi pe urmă am eu grijă *să-ţi produc* un nepoţel sau chiar doi... Şi să ştii că pe ei nici atât nu o *să ţi-i disput.* În sfârşit, adăugă cu un aer maliţios, o s-o ai pe fiica ta...

Nici vorbele astea nu-i aparţineau. Prin gura asta nevinovată vorbea tot Gradère.

Soarele se ridicase *deja,* la fel de călduţ ca la sfârşitul lui septembrie. Vacile mergeau una după alta spre păşune şi, în spatele lor, copilul fermierului lăsa bariera strălucind de rouă. Mathilde îşi fixa atenţia asupra vitelor. Nu ar fi vrut să ştie ce simţea în clipa aceea; n-ar fi vrut să vadă ce i se dezvăluia în faţa ochilor; toată puterea voinţei ei se aduna

pentru ca această discuţie să nu difere cu nimic de vorbele pe care le schimba de obicei cu Andrès. O să fie bogat; până la urmă taică-său o să reuşească să pună gheara pe el şi, fără îndoială, să-l corupă... o să-şi ia câmpii, o să meargă unde o vedea cu ochii. Nimic mai simplu.

Dar deodată, la fel de brusc şi de involuntar ca o ţâşnire a sângelui, îi scăpă un strigăt înainte ca să-şi poată da măcar seama:

— Nu mă iubeşti, nu m-ai iubit niciodată.

O privi uimit. Chiar şi Mathilde se simţea şocată de ceea ce spusese. Vru să schimbe tonul dar vocea tot îi mai tremura când adăugă:

— Ce-aş fi putut să fac mai mult pentru tine, dragul meu, chiar dacă ai fi fost fiul meu?

— Ce-ai fi putut face, Tamati? Vrei să-ţi spun eu? Mai întâi te-ai fi putut gândi la viitorul meu; m-ai fi putut îndepărta din casa asta în care deprind apucături de ţăran; lecţiile învăţătorului nu ţi s-ar fi părut suficiente; m-ai fi putut trimite la internat la vreun colegiu din Bordeaux;... Dar problema era alta! Te plictiseai aici, lângă bătrân. Fiica ta Catherine... mai bine să nu vorbim! Eu eram distracţia ta, plăcerea ta. Mai târziu, ai acceptat ca bărbatul tău să facă din mine un fel de administrator voluntar. Dacă eu eram mereu la Liogeats, nu-ţi mai trebuia nimic. Ca distracţie, fotbalul. Aţi construit un teren de joc. Firește, eram cel mai bun din sat... Desigur, dacă nu te-aş fi avut pe tine... numai să nu încerci să mă convingi că m-ai tratat întotdeauna ca pe un fiu... Asta nu!

Aşa era. Ce spunea el era adevărat, atât de adevărat încât se simţea uluită. Dar oare cine îi deschisese ochii? Oricum, îl cunoştea pe băiatul acesta... Presupunând că ar fi avut sentimentul nedesluşit de a fi fost sacrificat, trebuia ca cineva să-l facă să-şi dea seama de asta. Chiar şi frazele pe care le folosea îi fuseseră suflate... poate că de taică-său? Şi deodată adevărul îi apăru în faţa ochilor: „O femeie i-a dezvăluit tot ce-i lipsea...” Cu toate acestea, încerca să se justifice:

— Eşti nedrept, dragul meu. M-am străduit să te fac să

lucrezi dar cărţile nu ţi-au plăcut. Îmi spuneai că pentru ce o să ai de făcut mai târziu n-o să trebuiască să ştii atât de mult... Nu-ţi plăceau decât fotbalul, vânătoarea şi caii.

— Aşa spun toţi copiii dar părinţii nu-i iau niciodată în seamă. Mi-ar fi venit şi gustul pentru citit. Nu sunt mai prost decât ceilalţi... Nu pentru că am organizat aici o echipă de fotbal... În cele din urmă mă convinseseşi de propria mea prostie. Cred şi eu că nu sunt un geniu dar oricum...

Crezu că ea nu auzise ceea ce rostise numai pentru el: „Oricum, pot să plac...” Dar ea ghicise. Întoarse capul puţin; îşi dădu seama că plângea şi voi s-o ia în braţe căci ţinea la ea cu adevărat; ea se desprinse fără brutalitate.

— Lasă-mă... Du-te şi vezi dacă taică-tău e tot cu unchiul Symphorien. Să mă chemi când o să iasă.

Îl privi cum se îndepărtează şi roti o privire atentă înjur. Nu se schimbase aproape nimic din copilărie: pinii erau ceva mai rari, de parcă între ei s-ar fi găsit morminte. Desişurile crescuseră. Dar mirosul de ceaţă şi zgomotele înăbuşite din dimineaţa aceea de toamnă târzie se ridicau din străfundurile existenţei sale. Mathilde încă se mai credea fetiţa care alerga printre copaci până nu mai putea şi pe care Gabriel o urmărea; simţea pe umeri, ridicată de curentul stârnit de goană, pălăria de soare prinsă cu un elastic sub bărbie... Gabriel... Trăise cu intenţia de a se gândi cât mai puţin posibil la lucrurile care au fost. Să nu se mai gândească, să trăiască în prezent, s-o neliniştească ceea ce vede, ceea ce atinge... n-ar fi reuşit fără micuţul Andrès. Şi el avea dreptate: se servise de el, se hrănise cu el: era un fel de animal favorit, copilul omului pe care îl iubise; n-ar fi putut să trăiască la Liogeats între Symphorien Desbats şi Catherine; nici la colegiu n-ar fi putut să-l trimită. Nu, nu îl educase; nici măcar nu ţinuse să-l educe. Făcuse tot ce a putut ca să păstreze trează în el pasiunea pentru pământ: pământul îl ţinea atât de strâns legat de el încât nu va pleca niciodată din Liogeats...

Auzi clar zgomotul paşilor lui Andrès pe scări. Privi copacii din jurul ei ca şi cum ar fi fost morţi. Gardurile vii,

bariera, pajiştea, totul avea înfăţişarea unui miraj, irealitatea amintirilor. „Să nu mai ţii la nimic”, ce sens pot lua aceste cuvinte câteodată, pentru anumiţi oameni! Am deschis mâinile, am dat drumul la tot, nu mai ţinem la nimic.

Stătea nemişcată, şocată de această idee: de douăzeci de ani trăia în deznădejde fără să ştie. Deznădejdea poate deveni o stare de care să nu fii conştient. Se sprijini de un stejar, cu o atenţie prostească la huruitul căruţei care se îndepărta. Rămase aşa multă vreme.

-VI-

Andrès o striga de pe scări; flutura o hârtie şi ea înţelese că afacerile erau încheiate: nu puteau fi decât pe socoteala Catherinei. Trebui să lupte din nou împotriva unor remuşcări neclare... Dar la urma urmei, puştoaica nu era singură: tatăl ei o iubea atât cât putea el să iubească o făptură omenească (ceea ce nu era prea mult). El ar fi trebuit să aibă grijă de Catherine să nu fie sacrificată.

O urmă de curiozitate o făcu să iuţească pasul. Andrès alerga către ea:

— Totul s-a aranjat, îi strigă. Am semnat angajamentul de vânzare: un act sub semnătură privată. Acum ne ocupăm de căsătorie. Uite proiectul de contract: mi se pare rezonabil. Nu mai aşteptăm decât consimţământul tău.

Respira iute, era roşu, agitat, fericit. Mathilde îşi plimba ochii peste proiect: i se asigurau Catherinei două mii de franci pe lună iar lui Andrès un procentaj asupra răşinii şi asupra vânzării lemnelor. În plus, se prevedea că tânăra pereche va fi scutită de orice cheltuieli şi nu va avea de plătit nicio pensie. Andrès aducea ceea ce-i mai rămăsese: jumătate de casă şi grădină (rămase în coproprietate de la moartea Adilei).

— Unchiul vrea neapărat să bea şampanie în cinstea logodnei. Dar nu-i dă voie astma...

Chiar înainte de a deschide uşa auziră respiraţia şuierătoare şi simţiră mirosul de eucalipt. Era camera cea mai mică a castelului, înceţoşată mereu de fum. Bărbatul era ghemuit în fotoliu. Îşi aţinti ochii strălucitori asupra Mathildei şi a lui Andrès şi îngăimă:

— Am avut o criză din cauza emoţiei.

Era îmbrăcat cu un pulover pe care şi-l trăsese peste cămaşa de noapte. O plapumă de puf îi acoperea

genunchii. Se spunea despre Catherine că semăna leit cu taică-său; într-adevăr, Symphorien Desbats nu avea aceeaşi căutătură sălbatică dar era slab ca ea, brunet şi foarte colţuros, prin forma nasului, a capului, a genunchilor şi a coatelor, a umerilor osoşi. Vorbea gâfâind:

— Ai citit proiectul de contract, Mathilde? În privinţa vânzării, actul sub semnătură privată prevede: Cernès şi Balizaou vor fi ale mele... Balizaou şi Cernès... Dar să ştii că le-am plătit. Tânărul avea mare nevoie de bani peşin pentru inelul de logodnă şi toate celelalte... Ştiu că n-o să trebuiască să cheltuie nimic... Gercinthe s-a dus în pivniţă... pentru sticla aceea de Roederer pe care am păstrat-o... am spus întotdeauna... pentru logodna Catherinei...

Gradère stătea în picioare, puţin îmbujorat, şi îl privea pe bolnav. Îi făcu semn lui Andrès şi îi spuse ceva la ureche. Gercinthe intră ducând pe tavă sticla de şampanie şi cupele. Deodată se auzi vocea lui Gabriel:

— Nu lipseşte nimeni în afară de eroina sărbătorii.

Symphorien privi împrejur.

— Pe legea mea, aşa e... Gercinthe, du-te şi caut-o pe Catherine... Trebuie să fie alături.

Un acces de tuse îl scutură. Era tot timpul cu ochii aţintiţi pe uşa de legătură dintre camere.

— Aha, uite-o! Fetiţa mea, tocmai pe tine te uitasem.

Surpriza simulată de Catherine, întrebând despre ce era vorba, şi apoi buimăceala ei, strigătul „Dar nu sunt logodnica nimănui”, totul era desprins dintr-o scenă de teatru cât mai mediocru cu putinţă. Symphorien, dimpotrivă, îşi juca rolul la perfecţie. Stupefiat, se întoarse spre Andrès:

— Dar spune-mi, băiete, nu v-aţi înţeles amândoi? Eu credeam că între voi totul era stabilit. Doar îmi juraseşi... Iar tu, Catherine, de ce m-ai lăsat să persist în greşeală?

Alb ca varul, cu buzele tremurând, Andrès îi privea rând pe rând pe tatăl său, pe Catherine şi pe Mathilde. Vocea tăioasă şi indiferentă a fetei se auzi din nou:

— Nu mi-ai cerut părerea niciodată. Nu sunt logodnica nimănui. N-am să mă mărit cu Andrès niciodată.

Bătrânul Desbats nu-şi mai dădea osteneala să se prefacă şi, în ciuda astmei care îl chinuia, întreaga lui înfăţişare exprima o bucurie profundă, amestecată cu teamă.

— Draga mea, nimeni nu o să te oblige vreodată... Eşti liberă şi...

Gabriel îi tăie vorba.

— Gata, nu te mai forţa. Ajunge cu comedia.

— Dar nu e nicio comedie, dragul meu... Sunt cel dintâi surprins... şi cel mai uluit... Mă obişnuisem cu ideea... De altminteri, sper că o să mai reflecteze; şi – pe când Catherine îl întrerupea: „am reflectat destul” – adăugă precipitat: în orice caz nu retrag nimic din avantajele acordate lui Andrès...

Tânărul, care încă nu spusese nimic şi părea doborât, îngăimă:

— Dacă crezi că o să mai rămân o singură zi... După atâta timp în care m-am Spetit muncind...

Tatăl său îl întrerupse:

— Nu o să procedezi aşa, dragul meu: o să rămâi în casa asta care îţi aparţine. Ţi s-a luat totul, ai fost prădat... Dar castelul rămâne în indiviziune. Acolo eşti în casa ta şi dacă vrei să mă primeşti şi pe mine voi să stau cât timp va fi nevoie.

Ochii lui albaştri îl priveau pe bolnavul care lăsa capul în jos şi îl privea pe furiş:

— Cât timp va fi nevoie ca să ce?

Gradère răspunse calm:

— Ca să daţi înapoi ce-aţi furat.

— Ei, hai, dragul meu... cine să dea înapoi ce-a furat? Ai un tupeu nemaipomenit... Să nu mă sileşti să pun punctul pe i... Căci sunt gata să anulez angajamentul de vânzare dacă Andrès îmi dă banii înapoi... Dar poate că tu ai dispus de banii fiului tău dinainte?

Aceste ultime cuvinte nu fură auzite decât de Gradère şi de Andrès. Tânărul îi luă mâna tatălui său care se făcuse livid şi răspunse tăios:

— Ce s-a semnat rămâne semnat.

Se lăsă tăcerea. Vocea Mathildei se auzi seacă, fără timbru:

— Şi eu, draga mea, te-am crezut de acord cu Andrès, de atâţia ani de când se vorbeşte de logodna asta. Odinioară chiar tu ne vorbeai despre ea şi încă destul de des. Dar n-o să te oblig cu nimic...

Fata răspunse cu neobrăzare că mama sa făcea foarte bine că se scutea de un efort. Mathilde ridică din umeri şi ieşi fără să replice, urmată de Gabriel şi de Andrès.

Bolnavul şi Catherine rămaseră un moment cu auzul încordat. O trimise să vadă dacă ceilalţi nu se opriseră pe coridor. Ea întredeschise uşa: nu, plecaseră.

— Vezi, scumpa mea, ce-ţi spuneam? Nu ajută la nimic să-i întăriţi pe oameni. Ai vrut să vezi ce mutre o să facă. Ai văzut, a fost plăcerea ta... Şi a mea, să fiu sincer... Dar acum... L-ai auzit pe Gabriel? N-o să mai plece de aici!

— Şi pe urmă? întrebă Catherine în timp ce aranja pernele bolnavului care gemu:

— Nu ştii că e în stare de orice?

Şi după ce fata strigă: „şi ce poate să facă împotriva noastră?”, şopti:

— Vorbeşte mai încet. Nu-l cunoşti pe omul ăsta. M-am informat despre el. Nu ţi-am destăinuit nici jumătate din câte ştiu. Eşti încă prea tânără ca să ştii, ca să înţelegi...

Tremura. Un surâs drăgăstos lumină chipul urât al Catherinei, care puse o mână pe fruntea tatălui său:

— Hai, doar n-o să ne mănânce, oricât de lichea ar fi... Mi se pare că noi l-am doborât! continuă cu o bucurie sălbatică.

— Sunt bolnav, Catherine; nu de moarte, aşa cum cred şi cum speră ei... Dar astma asta nu-mi dă pace. Fireşte, şi în starea asta pot să mai trăiesc ani buni. Clairac mi-a promis... şi ieri îmi spunea... Asta nu înseamnă însă că pot să mă apăr...

Se întrerupse ca să-şi recapete suflul.

— Păzeşte-te, draga mea, habar n-am ce pun la cale... Să fim în gardă atâta timp cât Gradère e aici. Bineînţeles că până la urmă o să plece: există cineva la Paris care o să-l

cheme înapoi... El nu are nicio îndoială că Aline şi cu mine ne scriem. Bine măcar că ea îl ţine din scurt. Şi totuşi o să respir greu câtă vreme o să stea aici...

— Te-ai uitat la mama? întrebă brusc Catherine. Se ţine tare! Nici nu s-a clintit... N-am scăpat-o din ochi o clipă...

Nu, nu putuse s-o vadă pentru că stătuse în spatele fotoliului său.

— La urma urmei, observă fata, poate chiar e mulţumită că nu îl vreau pe Andrès...

Privea fix în gol.

— O, nu maică-ta trebuie să te îngrijoreze... ci celălalt, banditul... Nu-mi place când începe să se poarte cu blândeţe. Fii atentă la toate, fetiţo; fii cu ochii în patru, în primul rând la bucătărie... Ia seama la foc. Nu ieşi din casă după căderea nopţii.

Se opri ca să tuşească.

— Ar trebui să-ţi vâri nasul şi prin treburile lui Andrès; e nepot de fermier şi de fapt le ţine întotdeauna partea contra mea. Se spune că iubeşte pământul. dar să faci jocul celor care ne pradă pe noi nu înseamnă să iubeşti pământul. De altfel, ajunge să te uiţi cum se lasă furat de taică-său. Încetul cu încetul, a lăsat în paragină toate arendele... E un nevolnic. Dacă ar fi devenit stăpân, asta ar fi făcut parte din proprietate, în sfârşit, fii cu ochii pe el.

Ea spuse:

— Linişteşte-te: sunt cu ochii pe toţi.

-VII-

— Andrès s-a mai liniştit?

— Da, s-a întins, a închis ochii. I-am pus un ştergar ud pe frunte.

De-abia un ceas se scursese de când bătrânul Desbats pusese capăt jocului. Mathilde închise încet uşa camerei care pentru ea era tot „camera Adilei” deşi acum în ea stătea Gabriel.

— Ştiam că Andrès e nervos, continuă ea, l-am văzut deseori până la a-şi ieşi din minţi încă de când era adolescent. Dar niciodată ca acum... Fireşte că lovitura e grea...

Se aşeză pe pat. Gradère fuma, cu mâinile înfundate în buzunare, cu buzele strânse.

— Ce mă miră cel mai mult, adăugă Mathilde, e durerea lui. Vorbeam de mânie... dar de fapt suferă. Hotărât lucru, iubeşte pământul ca pe un om: ai jura că tocmai a pierdut pe cineva.

— Nu e chiar cum spui tu.

Ea îl privi întrebător. El clătina din cap:

— Şi tu care te lauzi că îl cunoşti, biata mea Mathilde! Eu ştiu mai multe decât tine. Cu toate că am venit abia ieri seară...

Cuvintele acestea o răniră, nu pentru lucrurile înfricoşătoare pe care le sugerau în privinţa vieţii necunoscute a lui Andrès, ci pentru că stăteau mărturie că omul acesta se bucura de încrederea băiatului. În dimineaţa aceasta, în timp ce ea dormea, îi povestise deja tatălui său tot ce ea nu ştia. Ea răspunse cu detaşare:

— O, mă îndoiesc de multe lucruri!

Minţea: habar n-avea despre ce vorbea acest individ. Îşi dădea seama că ea suferea pentru el şi această durere o

provoca şi pe a lui, fără ca simpatia să aibă vreun amestec. Cu douăzeci de ani în urmă, în camera Adilei, trebuise să se demaşte în faţa Mathildei, atunci descoperise ea în sfârşit ce om era. Îşi aminti de zgomotul surd al corpului ei când leşinase în faţa uşii. Acum se chinuia din cauza lui Andrès. Nu, el nu e gelos pe Andrès; pur şi simplu ar fi vrut să împartă cu Mathilde amintirea amară a ceea ce fusese... Dar totul a murit în ea, până la amărăciune, şi evidenţa acestui neant este ceea ce îl face să pară crud în ochii Mathildei. O priveşte cum suferă, cedează în faţa acestei curiozităţi pe care i-o inspiră întotdeauna suferinţa altora, în faţa acestei nevoi de a o aţâţa. Se preface păcălit şi spune:

— Fireşte! Eşti prea abilă ca să nu-ţi fi dat seama că în viaţa lui Andrès există o femeie.

Mathilde îi răspunde:

— Ştiam...

Iar acum ochii ei larg deschişi sunt aţintiţi asupra buzelor lui Gabriel.

— Şi cred că n-o să te uimesc dacă o să te asigur că nu mai însemnăm nimic pentru el, nici noi nici ceilalţi. E fiul meu: de la mine a moştenit această voinţă invincibilă de a-şi atinge scopul cu orice preţ. Şi instinctiv, ca mama lui...

Mathilda îi tăie vorba:

— Cum îndrăzneşti să vorbeşti aşa de Adila? Cum îndrăzneşti să-i rosteşti numele?

Se folosea de acest pretext: o apăra pe Adila ca să-şi poată da frâu liber geloziei şi durerii. Dar Gradère insista:

— Nu poţi să schimbi nimic; Andrès este un copil făcut din dragoste...

— Nu, protestă ea, nu din dragoste: din ură, căci o urai pe Adila iar ea ura această posesiune şi vrăjitoria căreia îi căzuse victimă. Săracul Andrès! Copil din dragoste: haida-de! Mai bine spune copil al urii şi remuşcărilor...

— Oho, Mathilde, credeam că la Liogeats vorbele mari sunt dispreţuite! Mi se pare că nu mai sunt eu „flecarul”...

Oare îl auzise? Se aşezase, dreaptă, cu mâinile împreunate pe rochia închisă, fără modele. Câtă nobleţe mai păstrau încă fruntea, linia sprâncenelor şi a nasului!

Însă gura aceasta mare cu buzele albite şi gâtul distorsionat erau cele care exprimau chinul şi pasiunea. După o perioadă de tăcere mărturisi:

— Nu ştiu nimic despre această femeie pe care o iubeşte Andrès. Habar n-am cine e. Şi nimeni din Liogeats...

— Nu e din Liogeats: a stat câteva săptămâni la casa parohială...

— Nu cumva vorbeşti de creatura aceea?

— A întâlnit-o întâmplător în tren, într-o joi, pe când se întorcea de la un meci de rugbi de la Saint-Clair. Ea l-a încurajat. În toamna asta îşi dădeau întâlnire prin parcurile retrase, prin fermele părăsite. Acum ea stă la Lugdunos, la hotelul cel nou din piaţa Malbec.

Nu o scăpa deloc din ochi pe femeie, admirându-i neclintirea (abia de i se mişca un muşchi în colţul gurii) şi aerul indiferent cu care întrebă:

— Şi ce legătură există între această aventură a lui Andrès, care de altfel nu mă priveşte, şi căsătoria lui ratată?

— Tota Revaux (aşa o cheamă) trebuie să plece zilele astea la Paris. Prezenţa ei la Lugdunos este cunoscută şi – deşi s-a instalat acolo fără ştirea fratelui ei, oamenii spun că el ar fi adus-o şi că nici măcar nu sunt rude... Cunoşti bârfelile îngrozitoare din Liogeats mai bine decât mine... Se pare că îşi adoră fratele şi că vrea să plece, cu toată opoziţia lui Andrès, ca să nu-i producă neplăceri... Băiatul se resemnase pentru că îşi făcuse şi el socoteala ca, odată căsătorit – şi chiar înainte – să meargă după ea la Paris... s-o întreţină... Dar acum iată că l-a scuturat de tot... Şi cred că femeia asta e interesată, cu toate că el susţine exact contrariul...

În clipa aceea Mathilde îl întrerupse ca să remarce că Andrès tocmai primise un cec însemnat pentru vânzarea moşiilor Cernès şi Balizaou... Gradère întoarse capul fără să răspundă. Ea venise mai aproape:

— Banii aceia... tu i-ai luat, nu? Mărturiseşte!

Protestă fără convingere:

— Ba nu! el i-a investit... Îi dau 5% din suma aceasta de

care nu mai pot să dispun. I-am oferit tot ce mai aveam: a refuzat iar asta nu o să-l ţină mult... De altfel, am ceva mai bun să-i ofer... pentru când o să fie în stare să mă asculte. Deja mi-a promis că n-o să plece până când n-o să câştigăm partida.

Mathilde se înfiora; ura vocea aceasta blândă, accentul acesta groaznic pe care nu-l putea defini. Îi atinse umărul şi îşi retrase repede mâna.

— Ar fi mai bine să pleci şi tu, Gabriel! imploră ea, cu o înflăcărare subită. Pleacă, lasă-mă. Ia trenul de trei...

— Dar mai am multe de făcut aici, draga mea.

Ea insistă:

— Aici nu poţi să faci decât rău. Orice s-ar întâmpla, pe mine să nu contezi.

Se apropiase de uşă în timp ce el rămăsese lângă fereastră, cu spatele spre lumină: ea nu-i vedea decât conturul feţei.

— Să ştii că o să ara nevoie de tine, draga mea... O să vezi... O să-mi mulţumeşti!

— Nu, protestă ea, nu!

— Înainte de a spune nu aşteaptă să auzi ce vreau să spun... Ce s-a întâmplat?

Ea a dus un deget la buze şi a ciulit urechile:

— Aud maşina, spuse ea.

— Se duce la ea. Poate că asta-i ultima lor întrevedere.

Mathildei îi scăpă un strigăt:

— Numai de nu l-ar lua cu ea!

Gradère se apropie de ea care rămăsese nemişcată, cu mâna pe clanţă, şi îi cuprinse umerii:

— Nu, fii liniştită, o să mă asculte... Şi eu îl iubesc pe băiat, continuă el cu un aer de falsă jovialitate... Şi crezi oare că o să-l abandonez în plină criză?

Adăugă, cu o voce aspră şi joasă:

— El va fi stăpân aici şi asta curând. Ţi-o jur.

Cum ea tăcea în continuare el îi şopti strângând-o la piept (şi ea simţea că-i piere răsuflarea):

— El va fi stăpânul pentru că tu vei fi stăpâna.

Ea se desprinse cu brutalitate:

— Ştii bine că eu nu însemn nimic aici: Desbats domneşte singur.

— Da, spuse el, desigur!... dar astma, draga mea, cu toate că nu pare nimic grav, sfârşeşte prin a face rău la inimă.

— O să ne îngroape pe toţi, doctorul Clairac aşa spune.

— O, diagnosticul lui Clairac! Mai multă încredere am în al meu!

El râdea. Iar ei îi era atât de groază de râsul acesta încât găsi forţa de a învinge vraja şi de a ieşi din cameră. Coborî scările, traversă vestibulul, îşi puse o manta şi se cufundă în ceaţa pe care soarele de amiază o lumina dar nu o străpungea. Suna de rugăciune: probabil că micuţul Lassus trăgea de frânghie. Sirenele asurzitoare deschideau porţile muncitorilor din fabrici. Mathilde se simţea uşoară, eliberată. Nu suferea. Lumea strălucea. Viaţa avea un gust delicios, un parfum uitat... Nici ea nu ştia pe ce se bizuia; aştepta ziua de mâine. Omul acesta îi insuflase speranţa.

-VIII-

La sfârşitul aceleiaşi zile, deşi se lăsase întunericul, obloanele nu erau trase. Un felinar de pe aleea Malbec din Lugdunos lumina patul în care Tota fuma, întinsă ca sub un giulgiu. Privirea ei urmărea gesturile lui Andrès care, gata de plecare, nu mai era decât o huidumă prost îmbrăcată, un jucător de rugby cu o căpăţână grosolană acoperită de un păr scurt şi creţ. Cât despre el, urmărea în întuneric mişcările acelui braţ frumos, fie că ea şi-l întindea către scrumieră sau îşi apropia ţigara de buze.

— Nu, porunci ea. Nu te folosi de peria mea.

El ascultă fără şovăială, căci avea o adevărată veneraţie pentru aceste obiecte de fildeş, pentru sticluţele de cristal cu căpăcele de aur. În timp ce privea fruntea îngustă de sub părul ondulat şi privirea fixă, ea se gândea: „o să am necazuri...” Dar nici aşa! să se întoarcă în cuib aşa cum voia Alain, să stea în casa lui La Benauge unde murise mama lor anul trecut şi unde probabil că o să trăiască mizerabil (în cramă erau trei recolte nevândute; viile erau date în arendă unui tip lipsit de scrupule care le tăia fără milă)... mai bine să crape! Dar cum să trăieşti la Paris cu o pensie de douăsprezece mii de franci? Desigur, ar fi putut găsi pe cineva... însă pentru Alain nu voia să rătăcească, să se prăbuşească. Mai rămânea de îndeplinit cealaltă dorinţă a lui Alain: să se împace cu bărbatu-său... drogatul, nebunul ăla care o snopea în bătaie... scriitorul ăla ratat care nu mai putea nimic... Nu! Niciodată! Niciodată! Visul ei era ca Andrès să vină din când în când la Paris şi să o ajute să facă faţă cheltuielilor... La urma urmei, îl şi plăcea... Trebuia să-l facă să se hotărască.

— Sunt silită să mă gândesc să plec... Din cauza fratelui meu: îi fac necazuri...

— Cu cine te întâlneşti? Spune.

Cămaşa îi era descheiată la guler. Ea putea să vadă de jos în sus, încheietura gâtului puternic, bărbia neagră puţin împinsă în faţă.

— Nu mă întâlnesc cu nimeni. Şi atâta timp cât sărăcia n-o să mă oblige... De altfel, ce te opreşte să vii cu mine? Da, ştiu, eşti logodit... Dar poţi să găseşti un pretext...

El se aplecă puţin. O mână îi atinse buzele. Se prăvăli ca un copac.

— Eşti nebun?

Se ridică; îl auzea cum respiră.

— Tota, nu pot să plec...

Nu, nu putea să plece: păstra în minte ordinul pe care i-l şoptise tatăl său pe coridor chiar în dimineaţa aceea, ieşind de la bătrânul Desbats: „Rămâi; mai rezistă câteva săptămâni şi o să fii stăpân aici. O ş-o ai şi pe femeia aceea fără de care spui că nu mai poţi să trăieşti. Depinde numai de tine să n-o pierzi pentru totdeauna...”

Chiar şi în timpul crizei de după câteva minute, care î! aruncase pe pat plângând în hohote şi urlând, cuvintele acelea rămăseseră în el până când, încetul cu încetul, reuşiseră să-l potolească. Unele din promisiunile tatălui său aveau un caracter de solemnitate misterioasă. Cine ar fi rezistat acestei puteri de afirmare? Nu, Andrès nu o va urma pe Tota. Ceea ce trebuia să obţină cu orice preţ era ca ea să-şi amâne plecarea. Se aşează din nou pe pat:

— O să mai aştepţi câteva zile; mi-ai promis, acum nicio oră.

Ea îl privea cu un dezgust ascuns: nu-i plăcea de el decât în întuneric, când devenea o creatură fără chip, când era apărată de orice expresie stupidă sau josnică – un corp decapitat în beznă.

— Vezi bine că n-am pe nimeni, din moment ce ezit asupra plecării... Pot să plec, pot să rămân... Nu mă aşteaptă nimeni. Şi dacă n-ar fi Alain – Andrès repetă: Nu iubeşti pe nimeni? Ea răspunse:

— Iubesc pe cineva care trăieşte într-o altă lume.

— E mort?

— Mai rău... prizonier.

Andrès întrebă, ca un copil care nu are habar de sensul figurat:

— E închis?

Ea oftă:

— Dacă ar fi închis aş putea să-i scriu. Aş şti că se gândeşte la mine aşa cum mă gândesc eu la el. Însă nu ajunge dacă spun doar că zidurile casei parohiale şi sutana îl închid, îl izolează... E vorba de o distanţă infinită...

— Ah, am înţeles! Vorbeşti de frate-tău!

Izbucni într-un râs vesel şi cuprinse umerii tinerei femei cu braţul stâng.

— Să ştii că m-ai speriat de-a binelea!

Albeaţa nemişcată a chipului ei îl atrăgea. Îşi apropia încet faţa de a ei. O maşină trecu prin piaţa Malbec. Câinii lătrau. Un cal mergea la pas. Brişcă se opri în faţa uşii. Cuvinte rostite în dialect răsunau în noapte. Tota încă nu se simţea destul de departe de fratele ei. Se va cufunda iarăşi în întunericul în care se credea în afară de pericol – la adăpost de tot ce putea inventa un om ca Alain ca s-o înfăşoare într-o reţea imensă de rugăciuni şi suferinţă. Dar Andrès trebuia să se întoarcă: tatăl său nu trebuia să creadă că fugise. Ea îl întrebă ce motiv ar fi avut familia lui să fie mai suspicioasă în seara aceasta. El îi dădu un răspuns evaziv; şi continuă pe un ton răstit:

— Spune-mi, n-o să pleci?

Ea îi mângâie mâna fără să răspundă.

— Poate e de-ajuns să merg doar puţin mai departe, spuse într-un târziu... Aş putea să mă stabilesc la Bordeaux... Dar ar trebui să mă ajute... Nu sunt bogată...

El păru contrariat; un amărât de ţăran zgârcit, se gândea Tota. Dar el ţinea minte promisiunea tatălui său: „rezistă câteva săptămâni şi o să câştigi partida...” Insista ca ea să rămână la Lugdunos. Ea nu refuza; încă îi aparţinea şi i se supunea.

Degeaba îşi repeta el „plec, trebuie să plec”..., rămânea în picioare lângă pat; şi cum ea stătea întinsă, el îi apărea foarte mare deşi nu era deloc. Ridică iarăşi un braţ care

părea că nu face parte din corpul ei: o reptilă şovăitoare al cărei cap era mâna. Îşi apăsa palma pe buzele băiatului şi simţi o muşcătură uşoară, fără însă ca să ţipe. În micul hotel domnea o linişte tulburată vag de zgomotul unui satir, care se auzea din bucătărie.

— De data asta adio, spuse el.

Chipurile li se apropiară încă o dată în întuneric.

Ea ascultă zgomotul din ce în ce mai slab al paşilor lui Andrès. Cu atenţia încordată, se juca mereu urmărindu-i cât mai mult cu putinţă şi urmărind în acelaşi timp şi huruitul motorului. Putea să-şi dea seama după felul în care claxona, mai mult sau mai puţin slab, dacă vira la curba de la cimitir sau dacă intra pe drumul spre Saint-Clair... Aşa că şi în seara aceea fu atentă la paşii puţin cam grei, înăbuşiţi de covorul de pe coridor... şi deodată auzi zgomotul surd al unei căzături, prăbuşirea unui corp, o înjurătură strigată de Andrès şi câteva râsete înfundate.

Tota sări din pat, îşi puse bâjbâind un halat şi ieşi pe coridorul aflat în semi-întuneric, slab luminat de licărirea care venea de pe scări. Pe palier se zbătea un corp nedesluşit. Nu putea fi decât o farsă: cineva era ţintuit le podea de doi băieţi puşi pe glume, care îl acoperiseră cu un cearşaf.

Tânăra femeie care de-abia se îmbrăcase nu îndrăznea să se ivească din întuneric; râsetele puternice o linişteau. Dar omul care se zbătea reuşi să iasă de sub giulgiul cu care fusese acoperi şi Tota văzu cum apare capul plin de sânge şi mânios al lui Andrès. Cei doi băieţi care îl ţintuiseră pe covor părură uluiţi.

— Domnul Andrès! Ce chestie!

Mânjit de sânge, el mormăia: „Mouleyre? Pardieu? Ticăloşilor! Brutelor ce sunteţi!” Tota venise în goană şi, stând în genunchi, îi sprijinea capul: îi curgea sânge din nas, doar atât; buza de sus era puţin umflată.

— Repede, porunci ea cu voce joasă; ajutaţi-l să meargă până la mine în cameră.

Erau foarte mâhniţi pentru că pe Andrès îl întâlneau mereu şi toată lumea îl iubea; nu era atât de mândru şi era

un maestru în ale fotbalului, cel mai bun înaintaş din tot ţinutul; fără el, echipa din Liogeats nici n-ar fi existat.

Din fericire, în acea perioadă din an hotelul era aproape gol. La etajul acesta nu stătea nimeni. Mouleyre vorbea întruna, cu accentul lui îngrozitor:

— Nu s-a întâmplat nimic... Dacă am fi ştiut că era el! Ce nenorocire! Voiam să-i jucăm o festă preotului... Să mai avem şi noi de ce râde!

Andrès, care era întins pe pat, se ridică şi spuse: „Mi-e mai bine...” Şi fiindcă băieţii repetau într-una „dacă am fi ştiut... credeţi că...”, strigă la ei:

— Luaţi-o din loc şi nicio vorbă, înţeles? Dacă nu, fac plângere. Mouleyre se oferi să rămână şi să conducă maşina în cazul în care domnul Andrès s-ar simţi obosit. Pardieu urma să se întoarcă la el cu camioneta. Fireşte că n-o să se laude... dar Andrès mârâia: „Ştergeţi-o amândoi”. Atunci Tota care, de când îl îngrijea pe Andrès nu deschisese gura, spuse, fără să ridice ochii către cei doi băieţi:

— Oricum o să puteţi depune mărturie că sfinţia sa preotul...

Îi aruncară o privire perfidă. Iar Pardieu, care aşteptă să ajungă pe coridor ca să răspundă, zise:

— Ei bine, ce? Asta ce arată? Arată că...

Şi îşi ridică degetul arătător de la ambele mâini de fiecare parte a beretei care i se mula pe capul îngust.

Andrès vru să se ia după el dar Tota îl reţinu:

— Lasă-l! Lasă-l!

Aşteptară ca zgomotul camionetei să se piardă. Iar acum tânărul era cel întins şi Tota cea care se îmbrăca în grabă. Becurile luminau puternic camera. Andrès implora:

— De ce te îmbraci? Dacă tot te culci la loc...

Ea nu răspundea nimic, deschidea dulapul, îşi scotea rochiile şi lenjeria. Andrès se ridicase:

— Eşti nebună? Nu mai e niciun tren la ora asta.

Ea răspunse că o să-l ia pe cel de a doua zi dimineaţă: pleca la şase fără douăzeci. O să aştepte pe pat, gata îmbrăcată. Şi după ce o întrebă unde o să meargă, singurul

răspuns pe care putu să-l obţină fu „cât mai departe cu putinţă...”. Dar o să-i scrie de îndată ce se va fi stabilit, ca să poată veni după ea. Simţea că-i promisese orice doar ca să scape de el: toate rugăminţile lui se spulberau în faţa acestei creaturi surde, absente.

-IX-

— Cred că am auzit maşina.

Gradère se duse să deschidă uşa şi ciuli urechile. Ceaţa cernea clarul de lună. Nu se mai auzea alt zgomot în jur decât şuvoiul Balionului, umflat de ultimele ploi. Mathilde nu părăsise scaunul de lângă foc. Dacă ar fi fost Andrès ar fi ştiut; nu s-ar fi înşelat. Murmură: „N-o să-l mai vedem...” Gradère ridică din umeri:

— A întârziat şi el... Pune-te în locul lui! El măcar e rezonabil.

Mathilde se ridică brusc:

— De data asta el e.

Gabriel zise că nu auzea nimic; dar se distingea deja zgomotul unui motor spărgând liniştea şi apropiindu-se.

— Aud schimbătorul de viteză: întoarce în stradă.

Andrès intră, îşi lepădă haina veche din piele de capră şi păru mirat să-i vadă pe cei doi treji la miezul nopţii.

— Dragul meu, ţipă Mathilde, în ce hal arăţi! Ai buza umflată! Şi cu cucuiul ăsta în frunte ce-i?

El spuse că se lovise într-un garaj şi că nu era nimic grav iar apoi se apropie de foc fără să răspundă la întrebările care i se puneau. Anunţă numai că-i era foame. Mathilde, care avusese grijă să păstreze supa caldă, puse masa. El se aşeză şi începu să mănânce cu zgomot, ca la han. Gabriel fuma, aşezat ceva mai departe de masă şi nu-şi scăpa fiul din ochi. Mathilde, dimpotrivă, îl servea fără să se uite la el. N-ar fi vrut să-l sărute, se gândea: îi provoca groază.

— Acum trebuie să mergi la culcare, dragul meu.

El îşi goli paharul de vin pe nerăsuflate şi îşi trase scaunul lângă foc. Era puţin congestionat, cu ochii tulburi, cu un gust amar în gură iar vânătăile îl făceau să arate ca un băiat rău care s-a bătut.

— Nu mi-e somn, spuse. Şi pe urmă n-avem timp de pierdut: trebuie să ne hotărâm... Numai dacă nu sunteţi prea obosiţi...

— O, eu, îl întrerupse Gabriel, eu nu mai ştiu ce înseamnă „să dormi”; de-atâta timp de când trăiesc noaptea... Dar tu du-te la culcare, Mathilde. Dormi de-a-n picioarele.

Şi fiindcă ea protesta o privi fix în ochi cu un aer care voia să spună „lasă-ne singuri”.

N-ar fi vrut să-i lase singuri. Nu ştia ce o să-i spună omul acesta lui Andrès; dar era sigură că băiatul avea nevoie să fie apărat. Dar în acelaşi timp încuviinţa dorinţa lui Gradère, simţea că îi e complice. Totul urma să se aranjeze... Cu ce preţ? Dar oare ce motiv avea să se teamă? Nu, nu era nimic de care să se teamă. Ş totuşi ezita să iasă. Atunci Gabriel se apropie de ea şi îi spuse în şoaptă, împingând-o cu blândeţe către uşă:

— Mi-e imposibil să-i vorbesc de faţă cu tine...

— Despre ce?

— Ştii prea bine ce vreau să spun!

Făcu semn că nu înţelege. El ridică din umeri şi i-l arătă pe Andrès care stătea cu spatele la ei, cu picioarele întinse către foc.

Ea dădu imperceptibil din cap. El îi deschise uşa şi se dădu la o parte ca s-o lase să treacă. Ea se întoarse pentru ultima dată:

— Nu, Gabriel, îl încredinţă cu o voce sigură, nu înţeleg.

El se întoarse spre fiul său care îşi acoperise faţa cu mâinile lui mari: „ca să se apere de foc”, fu primul gând al lui Gabriel. Apoi însă îşi dădu seama că băiatul plângea.

— Dă-i drumul, spuse, nu-ţi fie ruşine. O să vorbim pe urmă...

Tânărul îşi suflă nasul cu zgomot. Era scuturat de suspine, ca după crizele violente de mânie de pe vremea când era copil. Bergère îşi sprijinea botul de genunchii lui şi îl privea. „De s-ar potoli odată!” se gândea Gabriel. O să aştepte până ce băiatul va fi în stare să-l asculte. Nu-i zorea nimic: aveau toată noaptea în faţă. Şi deşi încă nu ştia cu ce o să înceapă se simţea sigur de victorie, încercând din

plin sentimentul de a fi dirijat, susţinut.

— Ei bine? întrebă strângându-i mâna lui Andrès.

— Ea a plecat!

— Cu atât mai bine! Da, da, cu atât mai bine: ne lasă liberi ca să punem ordine în tot ce e pe-aici.

— Nu ştiu unde s-a dus...

— La Paris, dragul meu: vânatul de soiul ăsta se „ascunde” întotdeauna la Paris... Hai, nu fi supărat, o să ţi-o găsim noi... în mai puţin de opt zile poţi să contezi pe o scrisoare...

— Da, asta mi-a promis.

— Gradère exclamă: „Şi atunci de ce plângi?” Băiatul surâse;, se simţea iarăşi plin de speranţă şi îşi întrebă tatăl: „Ce mai e nou pe la castel?” Gradère îşi dădu scaunul mai aproape, puse câteva vreascuri pe foc şi privi flacăra cum trece de la o rămurică la alta: „Deocamdată nimic. Trebuia să ne fi gândit la viitorul mai mult sau mai puţin apropiat. Degeaba spuneam că bătrânul e la capătul puterilor şi că n-o să mai reziste multă vreme...”

— Dacă pe asta te bizui... îl întrerupse Andrès decepţionat. Şi pe urmă? Crezi că se va răzgândi Catherine? Să fim serioşi, doar o cunosc... De altfel, eu nu aş mai vrea... pentru nimic în lume.

Andrès se ridicase, umbla fără ţintă prin bucătărie repetând cu o voce plângăreaţă:

— Dacă numai la atâta te-ai gândit...

— Nu e vorba de Catherine, îl întrerupse Gradère. Desigur, am fi putut încerca, la momentul oportun... dar înţeleg că nu poţi s-o ierţi... Ţinând seama şi că s-ar putea ivi ceva mai bun... (şi apoi şoptit): S-au căsătorit având în proprietate comună numai bunurile achiziţionate în timpul căsniciei... Da, bătrânul şi Tamati... Deci, când va fi văduvă va avea tot ce-i revine din partea familiei Du Buch plus jumătate din aceste bunuri: adică tot ce mi-a cumpărat bătrânul.

Andrès îl asculta cu gura întredeschisă, cu sprâncenele încruntate. Murmura:

— Mare scofală...

Gradère vorbea mai departe cu o voce indiferentă, ca şi cum ar fi făcut nişte consideraţii la modul general:

— În familie oamenii sunt adeseori obligaţi la cele mai ciudate înrudiri ca să-şi salveze averea... La urma urmei, Tamati şi cu tine sunteţi doar rude îndepărtate: nu era decât verişoara mamei tale... Bineînţeles, s-ar pune problema unei căsătorii neîntinate... asta se înţelege de la sine! Odată treburile aranjate, între voi totul va fi ca înainte...

— Eşti nebun, tată!

Aplecat spre tatăl său, Andrès îi zgâlţâia umărul:

— Eşti nebun de legat!

— Dar din moment ce o să fie doar de formă! Fireşte, n-o să te mai poţi căsători cât timp va trăi Tamati... Ei bine, atâta pagubă! Din momentul în care o să fii liber...

— Întâi şi-ntâi, o vezi tu pretându-se la o asemenea comedie? Degeaba o să fie doar de formă... O cunosc: mă consideră propriul ei fiu, aşa ceva i s-ar părea monstruos.

Gradère clătina din cap şi repeta „ba nu, ba nu!” râzând uşor, cu tâlc:

— O să se învoiască întru totul, te asigur. De altminteri, avem tot timpul s-o pregătim...

— Şi-ţi dai seama ce efect o să aibă în Liogeats? Îţi închipui ce-o să creadă lumea?

Gabriel răspundea imperturbabil:

— Căsătoria ar putea fi tăinuită. Însă va fi oare posibil cu Catherine în casă? Asta e problema care trebuie studiată. La drept vorbind, gândeşte-te că ori de câte ori e vorba de aranjamente de interes oamenii de aici înţeleg tot.

— Eu te ascult, tată... te ascult... Dar la ce bun toată povestea? Unchiul Symphorien trăieşte sănătos...

— Trăieşte? da... Sănătos? nu.

— În orice caz, poate să mai ţină ani buni.

— Visezi, copilul meu...

— Mă rog, încă multă vreme... Iar eu nu pot să aştept... Nu! Refuz să trăiesc în această nesiguranţă.

Andrès se pregăti să se întoarcă în bucătărie. Tatăl său, care îl urmărea din priviri, spuse brusc:

— N-o să mai trăieşti mult în nesiguranţă. Ai încredere în mine.

Andrès se opri şi-l privi fix pe omul care vorbise şi a cărui voce n-o mai recunoştea. Acum, aşezat pe scaunul jos, cu coatele sprijinite pe genunchi, Gradère îşi ascundea chipul; Andrès nu vedea decât un grumaz aproape zvelt şi nişte umeri înguşti sub stofa groasă englezească. Îl auzea pe acest necunoscut că respiră puţin accelerat. Tânărul făcu câţiva paşi şi deschise uşa care dădea în grădină: noaptea era curată şi rece; apele Balionului şi vântul slab îşi contopeau şoaptele. Graţiere îi strigă că a îngheţat. Andrès îşi trecu mâna peste frunte şi se întoarse către tatăl său:

— Prin urmare, întrebă el râzând, eşti profet, ştii ce o să se întâmple?

Râdea ca să sfarme vraja, ca să reintre în atmosfera simplă dintotdeauna. Celălalt, încă aplecat înspre foc, răspunse:

— Viitorul este aşa cum ni-l facem.

La aceste cuvinte îşi ridică ochii către tânăr şi fu şocat de expresia lui de tulburare şi nelinişte:

— Ei bine, Andrès, de ce te uiţi aşa la mine? Ce am spus atât de extraordinar?

— Nimic, nimic...

Băiatul clătina din cap ca pentru a alunga din minte un gând absurd şi oribil. Şi deodată îşi aduse din nou aminte de Tota. Timp de două-trei minute nu fusese prezentă în mintea lui; dar iată că răsărea din nou sau mai degrabă o simţea arzând, încă amestecată cu totul în eul lui secret, confundându-se cu el... În acest timp Gradère tăcea, după ce spusese ce trebuia. Acum trebuia să aştepte.

Clanţa uşii care dădea înspre scări se mişcă încet şi Mathilde îşi făcu apariţia. Îşi pusese din nou halatul cafeniu şi îşi împletise părul pentru noapte. N-o auziseră venind fiindcă se încălţase cu papucii cei moi.

— Am coborât iar, spuse. Eram îngrijorată... ştiţi cât e ceasul?

Andrès o fixă timp de câteva secunde cu o privire deosebit de pătrunzătoare. Ea întrebă:

— Despre ce aţi vorbit?

— Pe legea mea, nici nu mai ştiu... despre ce-am vorbit, Andrès?

Tânărul făcu un gest nelămurit şi ieşi cu paşi repezi. Mathilde şi Gradère îl urmară.

Urcau toţi trei în camera cufundată în tăcere. Scara de lemn trosnea sub paşii lor. În timp ce ajunseră la etajul unde erau camerele o uşă se deschise şi văzură o umbră şovăitoare mişcându-se de-a lungul peretelui. Era Symphorien Desbats în cămaşă de noapte, atât de slab încât te îngrozea.

— Ce puneţi la cale toţi trei la ora asta? Acuşi se face ziuă.

Mathilde îl lămuri că fuseseră neliniştiţi fiindcă Andrès nu mai venea acasă. Îi părea rău că îl treziseră... Dar bătrânul se piţigăi:

— Minţi, am auzit maşina... Andrès s-a întors demult... Vreau să ştiu ce aţi făcut...

Gradère îl întrerupse ridicând tonul:

— Acum nu mai avem voie să vorbim? Dacă în casă se află un hoţ, acela nu e printre noi...

Rezemat de perete, Desbats gângăvea şi nu-şi găsea cuvintele; apăru şi Catherine, tot în cămaşă de noapte, şi se apropie de tatăl ei. În timp ce Mathilde începuse iarăşi să-i explice că aşteptaseră să se întoarcă Andrès, că lui Symphorien îi fusese frică, *tânăra fată,* fără să dea nici cea mai mică atenţie vorbelor mamei sale, îl luă pe bolnav pe după umeri şi îl conduse în cameră.

Ceilalţi trei auziră cum se întoarce cheia în broască. Gradère le făcu semn Mathildei şi lui Andrès să se oprească o clipă şi să-şi ţină respiraţia: prin peretele care despărţea camerele de coridor recunoşteau vocea Catherinei:

— Mi-ai fi luat-o în nume de rău... Aşa, mare scofală ai făcut! Cu toate astea ştii doar că veghez asupra ta...

— Dovada că nu veghezi...

— Dar am şi eu nevoie de somn.

Bătrânul mormăi câteva cuvinte pe care ei nu le deslușiră.

Din patul în care se culcase la loc, Catherine îi striga:

— Asta nu! Bietul meu tată, nu mai ştii ce vorbeşti... îl cred în stare de multe lucruri... dar de asta nu!

Mathilde şi Gradère nu schimbară nicio privire. Ea voi să-l sărute pe Andrès dar acesta întoarse capul.

Se auzi un zgomot de clanţe şi zăvoare. Era o casă de ţară tăcută, învăluită în ceaţă, puţin înainte de cântatul cocoşilor.

-X-

A doua zi dimineaţă, de îndată ce îşi termină toaleta, Mathilde bătu la uşa soţului ei ca să primească indicaţiile înainte de a da instrucţiuni pentru masă. Dar acesta nu-i strigă să intre cum făcea de obicei. Catherine fu cea care întredeschise uşa.

— A avut o noapte groaznică după spaima pe care a tras-o... acum se odihneşte.

— Bine, o să-l las să doarmă...

— Se sufoca azi-noapte, mamă... am crezut că o să-şi dea duhul.

— De ce n-ai venit după mine?

Catherine se uită ţintă la mama ei:

— Ei hai, mamă. N-ai fi vrut Simpla ta prezenţă i-ar fi declanşat o criză.

— N-am fost niciodată o sperietoare pentru tatăl tău, draga mea Catherine... întotdeauna a avut încredere în mine... Ce tot vorbeşti?

Catherine răspunse „nimic” cu un rânjet şi îi închise uşa în nas. Mathilde rămase o clipă pe palier. Nu simţea niciun fel de mânie. Ceea ce simţea era mai degrabă acel soi de euforie pe care ţi-l provoacă o ştire pe care o aştepţi nelămurit şi care brusc ţi se confirmă. Nici nu mărturisea şi nici nu căuta să afle cauza bucuriei. „Catherine trebuie să fi exagerat, a crezut că o să-şi dea duhul... Dar ai zice într-adevăr că-şi dă duhul ori de câte ori are crize de tuse şi se sufocă...”

Îşi pusese mâinile mari şi frumoase pe balustrada lucitoare. Deasupra ei ploaia cădea cu zgomot pe geamurile care luminau scările. O ploaie liniştită, uniformă, o ploaie care ţinea mult... „De data asta e iarnă de-a binelea, îşi spunea Mathilde; pajiştile din Frontenac o să se

transforme iar în lagune”.

Trebuia să vadă imediat pe cineva anume ca să-i comunice o ştire care l-ar fi interesat în cel mai înalt grad, deşi la prima vedere ar fi putut fi considerată ca lipsită de importanţă. Merse câţiva paşi pe coridor şi bătu la uşa lui Gabriel Gradère. Acesta îi strigă să intre însă de îndată ce o văzu pe Mathilde păru încurcat şi se scuză:

— Nu ştiam că eşti tu... Nu mi-aş fi permis...

Era încă întins şi fuma citind o carte.

— Să ştii că nu mă uit la tine! spuse Mathilde râzând.

Se încheie la pijama; dar ea fusese oricum *şocată* de pieptul alb al acestui *cvincvagenar,* de acest bust de copil, acelaşi de pe vremea când, la moara de deasupra stăvilarului, îl privea pe micuţul Gradère care nu îndrăznea să sară... (soarele făcea să strălucească picăturile de apă de pe umerii firavi).

— Ascultă, Gabriel, vreau să te previn: să nu începi din nou jocul de aseară...

— Care joc?

Îşi aţintea ochii limpezi asupra ei iar ea se simţea stingherită.

— Ştii tu bine! Soţul meu a fost foarte bolnav azi-noapte...

Şi chiar Catherine, care dramatizează totul peste măsură numai ca eu să apar odioasă, spune că era cât pe-aci să se ducă...

Gradère stinse ţigara în scrumieră iar ea recunoscu braţul acesta gol, fără muşchi, mâna aceasta umbrită de fire de păr roşcat. El spuse pe cel mai liniştit ton cu putinţă:

— N-ar fi fost deloc de mirare: ştiu de la Clairac că o emoţie cât de cât mai puternică...

— Nu, îl întrerupse violent, Mathilde, nu!

— De ce spui nu?

Ea tăcu şi-şi apăsă fruntea pe geamul pe care şiroia ploaia. Pământul era înecat. Poate că în câteva săptămâni ploaia va cuprinde casa, parcul, îi va despărţi de ceilalţi oameni. Şi o să trăiască toţi pe nava asta, pe corabia asta. Deodată Gradère o întrebă:

— Mathilde, tu îţi iubeşti bărbatul?

— Ce întrebare! Bineînţeles!

El zâmbi şi-şi aprinse o ţigară.

— Cum să-ţi explic? spuse ea. Aici n-avem obiceiul să ne punem astfel de probleme. De fapt, Symphorien a rămas pentru mine ceea ce era şi înainte de căsătorie. Îţi aduci aminte? După moartea tatii îmi administra proprietăţile. Şi a continuat... Între noi n-a fost niciodată vorba de sentimente pătimaşe... Îi sunt recunoscătoare că ne-a condus bine treburile...

— Da, draga mea. Dar la urma urmei a existat şi o perioadă în care a fost mai mult decât un administrator... Pe Catherine n-a adus-o barza...

— O, strigă ea, asta e atât de departe şi a durat atât de puţin! Abia două sau trei luni... A înţeles imediat că nu trebuia să insiste, că nu ăsta era rolul lui. Îţi jur cu adevărat că abia îmi amintesc, că nici nu mai reuşesc să-mi mai reprezint care au fost relaţiile noastre conjugale...

— La drept vorbind, Mathilde, încă mai eşti tânără.

Ea simţi deodată că îi ard obrajii şi se întoarse la fereastră ridicând din umeri.

— O tânără fată, Mathilde... Şi accepţi că pentru tine totul s-a terminat înainte măcar de a fi început... dar se întâmplă ca viaţa să fie mai puţin crudă faţă de noi înşine... Da: să nu fie mulţumită de soarta pe care ni s-a părut simplu s-o acceptăm; să ne copleşească în sfârşit cu ceea ce ni se părea cel mai îndepărtat, cel mai puţin posibil...

Ea murmură:

— Nu te înţeleg...

Însă el continua ca şi cum nu s-ar fi îndoit că ea îi pătrundea gândul profund:

— Îmi aduc aminte de micuţa Mathilde... O, atât de nevinovată, atât de pură... Cel puţin... mai ţii minte „cazemata”?

Ea răspunse cu însufleţire:

— Nu, taci!

El *părea să viseze,* întins pe pat, cu părul său alb ciufulit pe frunte. După o tăcere destul de lungă spuse deodată:

— L-ai văzut pe Andrès în dimineaţa asta?

— Nu, nu încă. N-am nimic să-i spun...

— Ştii că amanta lui şi-a luat zborul? Da, da, a plecat...

Trebuie să-l reţinem aici fără să se înfurie. De fapt, aş vrea să-i scrie ca să-l facă să aibă răbdare. Hai, draga mea, du-te la Andrès al tău. Pentru mine n-o să fie aşa vesel: trebuie să merg să beau un Pernod cu Clairac... Da, doctorul şi cu mine ne iubim la nebunie. I-am făcut cadou nişte băutură cu anason, veritabilă, să ştii: din aceea din sticlele care, în barurile lui La Ciotat şi Cassis, sunt ascunse sub tejghea... Acum o să se trezească şi noaptea ca să bea...

Mathilde ieşi cu o grabă care o făcu să se ruşineze. „Oare ce-i cu mine?" Cu siguranţă că avea dreptul să-l vadă pe Andrès... Ce prostie ar fi să se lipsească de el! De altminteri, trebuia să-l supravegheze... îl cunoştea doar: nu suporta să sufere. Simţea *că e febrilă,* plină de teamă şi de speranţă. Intră ca de obicei, fără să bată la uşă. El era în picioare în faţa oglinzii, cu braţele goale, şi se rădea. Se întoarse mânios:

— Aici nu e o moara! Păi ce facem? Trebuie să pun mereu zăvorul?

Ea rămăsese în prag, buimăcită.

— Dar, Andrès, dragul meu,... e adevărat că te tratez întotdeauna ca pe un băieţel...

Erau cuvintele care puteau să-l potolească cel mai uşor.

Veni la ea şi o sărută.

— Iar tu, tu eşti bătrâna mea Tamati...

O sărută din nou însă ea ieşi din cameră fără să-i întoarcă sărutul.

Se duse după ea pe coridor:

— Încă n-a venit poştaşul?

— Nu, dragul meu, ştii bine că vine întotdeauna între unsprezece şi amiază.

De acum înainte nu mai trăia decât ca să aştepte poştaşul, îşi spunea ea. Nu te poţi gândi într-un anumit timp decât la o anumită persoană. Pentru fiecare există întotdeauna doar o singură fiinţă; cât despre toate

celelalte, ne facem că ne gândim că există... „Bătrâna lui Tamati”... Clătină din cap ca şi cum ar fi izgonit o viespe şi se duse la bucătărie ca s-o instruiască pe Gercinthe. În timp ce urca înapoi, se ciocni de Catherine:

— Te căutam, mamă. Da, tata vrea să te vadă... Oh, adăugă fata, cu o voce ascuţită, nu trebuie să fugi...

Mathilde gâfâia puţin când intră în camera soţului ei, înfundat în fotoliu ca întotdeauna. Oare de când nu îl mai văzuse culcat? Nu se bărbierise şi nu-şi făcuse toaleta nici măcar sumar. Se simţea pătrunsă de privirea cu care o învălui; îi auzea respiraţia şuierătoare. Fuma o ţigară contra astmei.

— Aşază-te mai lângă mine ca să fac cât mai puţin efort cu putinţă... Starea mea generală nu s-a înrăutăţit dar mă sufoc din ce în ce mai des... Criza de toamnă rămâne cea mai puternică, cea care durează cel mai mult... Voiam să vorbesc cu tine, să-ţi pun o întrebare... ascultă-mă, Mathilde; am încredere în tine în ciuda celor întâmplate azi noapte. Aş vrea să mă încredinţez că nu eşti alături de ceilalţi împotriva mea, că nu eşti în cârdăşie cu ei. Dacă îmi promiţi te cred pe cuvânt. Am atâta nevoie de asta! Catherine e un copil, nu poţi să-i spui tot. Şi în plus e şi prea înfocată.

Aşa era: probabil că în toată lumea exista doar o singură fiinţă în care Symphorien Desbats avea încredere şi aceea era soţia lui. Ea era conştientă de acest lucru, după cum era conştientă şi de prestigiul de care se bucura în ochii lui. Dar gândurile intime nu i le cunoştea. Acea perioadă a vieţii sale conjugale, cele două sau trei luni pe care ea le evocase cu puţin timp în urmă lui Gradère şi de care pretindea că abia îşi aduce aminte, Symphorien nu le uitase: bătrânul soţ păstra mereu vie umilinţa eşecurilor sale şi consecinţele lor nefericite. Îi era recunoscător Mathildei pentru că nu-i purtase pică niciodată, pentru că se arătase mereu atentă faţă de el şi îl sfătuise numai de bine, în afară de cazurile în care erau în joc interesele micuţului Andrès.

Între timp ea răspundea apăsând pe fiecare cuvânt:

— Nu e niciun complot. Dacă ar exista vreunul şi l-aş

cunoaşte te-aş informa. Dar nu-mi mulţumi încă fiindcă eu tot sunt convinsă de complotul pe care tu însuţi l-ai pus la cale împotriva lui Andrès...

— Nu, draga mea, nu... îţi jur... Desigur, ştiam despre Catherine că avea necaz pe el... Dar am crezut că în cele din urmă se va resemna şi se va mărita fiindcă, ştii şi tu la fel de bine ca mine, e nebună după el.

Şi pentru că Mathilde se arătă mirată, insistă:

— Sigur că da, altfel nu ar fi avut atâta ciudă pe indiferenţa lui. Mi-a repetat adeseori: „măcar dacă ar încerca să mă înşele, să se prefacă...” Aflase de legătura lui Andrès înaintea voastră... Atunci, înţelegi şi tu, pe bună dreptate mă gândeam că în cele din urmă va consimţi să se mărite cu el, deşi mă asigurase de contrariu... şi mărturisesc că mi-era teamă... Hai, draga mea, oricât de mult îl iubeşti pe Andrès, gândeşte-te şi cine este. Un ginere ca Andrès! El nu e băiat rău dar e fiul...

Bolnavul se uită neliniştit înspre uşă şi coborî vocea:

— Tu nu ştii ce ştiu eu. Habar n-ai de ce e în stare Gradère şi ce poate să izbucnească aici de la o zi la alta. (Ei da, am şi eu porţia mea). Iar în ziua aceea o să mă binecuvântezi că l-am împiedicat pe ticălosul ăsta să devină socrul fiicei tale. O să ne umplem de ruşine atunci, insistă el, gâfâind şi cu un soi de exaltare care o înfricoşa pe Mathilde. Dacă o să vină să-l aresteze aici... la urma urmei, nu e decât vărul nostru prin alianţă... dar, din cauza lui Andrès, face totuşi parte din familie... Nu pot să-ţi spun nimic, n-o am decât pe Catherine...

Mathilde îşi trăsese scaunul mai aproape:

— Poţi să ai încredere, îi şopti. Ştii că o să tac chitic. De altfel nici nu vreau ca Andrès să se însoare cu Catherine...

Era pentru prima oară că pretindea că nu ţine la această căsătorie, deşi întotdeauna acţionase ca şi cum fericirea lui Andrès ar fi depins tocmai de acest lucru. Bolnavul îi strânse mâna soţiei sale cu o expresie de încredere şi bucurie. Aşadar, putea să-i spună tot!

— Dovada că ea ţine la el este că refuză o partidă extraordinară: băiatul lui Berbiney... da, asociatul meu de la

uzină... Ştii cât reprezintă domeniul lui, e enorm, cu toată deprecierea proprietăţilor... Şi pe urmă să vezi cum o să crească valoarea proprietăţilor la loc în ziua în care va coborî cursul francului... pentru că acolo o să se ajungă... Ehe, biata mea Mathilde, a trebuit să fim despărţiţi doi sau trei ani şi de aceea n-am îndrăznit să-ţi vorbesc de proiectul acesta!

— Cred şi eu, îl întrerupse brutal Mathilde, nu puteai să-mi prezinţi acest proiect Berbiney şi în acelaşi timp să mă faci să cred că voiai să i-o dai pe Catherine lui Andrès... Acum că i-ai luat şi Cernès şi Balizaou...

— Dar gândeşte-te şi tu! Oricum taică-său l-ar fi convins să le vândă. Ştii bine că îl manevrează pe Andrès după bunul său plac. Cernès şi Balizaou nu trebuiau să iasă din familie. Aici eşti de acord cu mine? Haide, e clar ca lumina zilei! Asta ar fi produs o enclavă şi n-ar fi permis ca toate proprietăţile noastre să aibă un singur proprietar. Am acţionat după cum mi-a dictat datoria, adăugă, cu o convingere dezarmantă. N-am minţit, pentru că m-am temut până în ultima clipă ca fata să nu cadă în braţele lui Andrès. Cât despre acest nenorocit, a fost jefuit de puşlamaua de taică-său încă dinainte de a fi plătit. Ei bine, o să-l despăgubesc: cât timp o să trăiesc o să fie scutit de orice fel de cheltuieli; va primi mai mult decât venitul obţinut pe Cernès şi Balizaou, pe care oricum nu trebuia să le lase să iasă din averea familiei... Şi după ce mor... dacă tu o să trăieşti mai mult, căci, la urma urmei, nu se ştie niciodată cine trăieşte şi cine moare, ei bine, după ce mor o să-i dai cât vrei tu... bani, se înţelege... dar nicio palmă de pământ, îmi juri? De altfel, cine ştie unde o să fie Andrès atunci? Îl plâng, nu e un netrebnic... dar aşa se întâmplă: fiii ispăşesc păcatele taţilor, asta e legea.

Mathilde îl asculta cu deosebită atenţie. Îşi regăsise tot sângele rece. Trebuia să afle ce-l ameninţa pe Gabriel ca să-l pună în gardă. Căci ea nu accepta legea: nu voia ca această lege nedreaptă să i se aplice lui Andrès. Dar Gradère era mai puternic decât toţi, îşi spunea. Odată prevenit, ştia să pareze lovitura pe care voiai să i-o dai.

— Ascultă, Symphorien, îmi pare bine că am avut această explicaţie. Părerea mea e că în privinţa lui Andrès n-ai procedat corect dar nu mai am nicio îndoială asupra bunei tale credinţe.

El luă mâna soţiei sale şi o strânse:

— Numai încrede-te în mine, adăugă ea. Ştii cât de mult ţin la Andrès... Ei bine, trebuie să ştiu cine-l ameninţă pe tată... ca să-l feresc pe copil, să găsesc un mijloc... De exemplu, am putea să-l trimitem în Norvegia... ar trebui să viziteze fabricile de hârtie...

— Ascultă, vino mai aproape. Bătrânul coborâse glasul. Ştiu de multă vreme, chiar de la Gradère, că îl şantajează o femeie. Nu era greu de ghicit: pentru ca un individ de soiul lui să se lase jumulit atâţia ani, trebuia ca duşmanul să fi avut nişte arme formidabile... Am căutat adresa acestei Aline; mi-a fost de-ajuns să supraveghez corespondenţa lui Gradère în timpul ultimei şederi aici... E foarte puternic, n-o să plece din casă, vrea să pună mâna pe mine... Iar eu, Mathilde, mă simt slab în faţa lui... din cauza sănătăţii... Clairac e de părere că merg spre mai rău, nu-mi spusese niciodată aşa ceva, numai ţie îţi mărturisesc, a început să se alarmeze subit... La drept vorbind, nu cred nimic fiindcă simt că nu sunt într-o stare chiar atât de proastă... dar trebuie să se cărăbănească ticălosul, nu crezi? Oricât m-ar costa; aşa că i-am scris acestei Aline; azi dimineaţă mi-a răspuns că o să aibă ea grijă să mă scape de el. O să apară aici exact când el o să se aştepte mai puţin... O să mă mai coste mult toată povestea asta dar o să plătesc numai după ce individul îşi va fi luat tălpăşiţa. De altfel, de data asta e hotărâtă să-l înfunde, ştiind că i s-a apropiat funia de par. Iar femeii i se oferă o mică avere pentru treaba asta: da, ştii, marchizul de Dorth... Ţi-am povestit eu: scrisorile acelea ale marchizei, pe care Gradère le arătase peste tot şi pe care în cele din urmă le-a vândut marchizului cu o sută de mii de franci. Domnişoara de Dorth era căsătorită cu un tip care nici n-a mai vrut să audă de ea... Se spune că a înnebunit... Mă rog, nu asta e problema. Ce ne interesează pe noi e că marchizul de Dorth vrea să-l înhaţe,

că a fixat preţul şi că această Aline a încheiat târgul. Dacă Gradère va fi înşfăcat sau numai hărţuit, ar fi mai bine ca totul să se petreacă în afara moşiei, nu? Chiar şi de departe o să fim împroşcaţi suficient.

Mathilde vru să strige „nu trebuie... pentru Andrès...” Dar se abţinu: nimic nu putea să schimbe hotărârea soţului ei. O să facă ceea ce hotărâseră: o să simuleze că împărtăşeşte interesele bătrânului, o să se informeze temeinic şi o să-l prevină pe Gabriel. Din cauza lui Andrès era de partea banditului... da, un bandit... dar care, cu puţin timp în urmă, o făcuse să se înfioare rostind un singur cuvânt: „cazemata”... Acum treizeci de ani îşi lăsase cu nevinovăţie capul pe umărul acela slab, închisese ochii; îşi amintea de ploaia torenţială care se auzea în jurul lor... aşa ceva nu mai întâlnise în toată viaţa... Toată existenţa ei aici se rezumase la acea „cazemată”. Nu mai întâlnise aşa ceva în toată viaţa şi nici nu o să mai întâlnească... Oare chiar aşa? În timp ce era pradă acestor gânduri confuze rămăsese la fel de atentă la ce-i spunea bătrânul:

— Te gândeşti dacă i-am trimis scrisori impersonale şi nesemnate. O, din prudenţă *am făcut aşa.* Scrisori fără nicio indicaţie privind expeditorul. Şi de teamă ca nu cumva să păstreze plicurile i le încredinţez mereu lui Berbiney, lunea, când merge la Bordeaux. Nu mai trimit nimic din Liogeats, n-am încredere în funcţionari. Pe scurt, această Aline va sosi luni seară, peste trei zile. Catherine trebuie să meargă după ea la gară. Imediat după ce ajunge o s-o ducem în camera lui Gradère pe care îl vom scula din somn. Mi-a scris: „vă asigur că o să plece cu mine marţi dimineaţa cu primul tren...” Se îngroaşă gluma, vorba lui Andrès... Da, se îngroaşă gluma... dar să ştii (o privea neliniştit pe Mathilde) că o să-l ajut pe băiat: odată dată lovitura, o să uite repede şi o să-l ţinem aici. La ce bun să-l trimitem în călătorii, să cheltuiască bani? O să se ocupe în continuare de proprietăţi ca şi cum ar fi ale lui iar Catherine se va mărita în cele din urmă cu fiul lui Berbiney... Nu cumva vrei să pleci?

— Nicidecum, spuse Mathilde care se ridicase. Cred

numai că vorbeşti şi te frământi prea mult.

Îi puse pe frunte o mână pe care el o apucă şi pe care îşi apăsă gura uscată.

— Catherine s-ar mânia dacă ar şti că m-am destăinuit ţie... Te judecă greşit, din gelozie... Dar mie nu-mi pare rău de nimic... dimpotrivă, mă simt liniştit... întotdeauna omul ăsta ţi-a produs groază... Ai motivele tale să-l urăşti, când numai din cauza Adilei...

Ea răspunse cu o sinceritate bruscă:

— Nu ştiu dacă îl urăsc, dar că îmi produce groază şi mă înspăimântă...ah, asta cu siguranţă!

Liniştit, bolnavul îşi frecă mâinile cu un aer de satisfacţie şi îşi trosni degetele.

— O, sunt liniştit. De altfel, tu nu ai alt rol decât să te îngrijeşti să-i distragi atenţia lui Andrès. Şi după ce lovitura va fi fost dată, o să ştii tu să-i descrii lucrurile în cea mai bună lumină, mă bizui pe tine.

Abia avu timp să-şi retragă mâna pe care i-o strângea între ale lui: Catherine tocmai intrase şi îi învăluia cu o privire bănuitoare. Mathilde ardea de dorinţa comunicării veştii, bucurie care îi face pe copii să alerge, răvăşită de iminenţa catastrofei.

Dar ar fi fost imprudent să meargă imediat la Gradère căci, fără îndoială, Catherine o va supraveghea îndeaproape... Şi brusc îşi aduse aminte că el se dusese la doctorul Clairac. Acum înţelegea de ce doctorul îşi nelinişitea bolnavul. Gabriel era puternic, era cel mai puternic, va para lovitura.

Ploaia se înteţea. Mathilde rămase la pândă în camera ei, ţinând perdeaua puţin ridicată ca să-i facă semn lui Gradère când se va întoarce. Nu se plictisea aşteptându-l. I-ar fi fost imposibil să se ocupe de altceva. La urma urmei, şi ea îşi atingea scopul: fericirea, fericirea aceea imensă şi vagă spre care ţintea de la întoarcerea lui Gabriel. Va ajunge acolo mulţumită lui, era destul de puternic ca să-i deschidă porţile... Ce rău făcea? De ce să se nelinişteascâ? dacă ar fi trebuit să se spovedească pe moment, de ce crimă s-ar fi învinuit? Oare nu era de datoria ei să-l anunţe pe Gradère?

Era vorba de propria sa viaţă: Gradère, soţul Adilei, tatăl lui Andrès... „Însă ştii bine, îi şoptea o voce secretă dinăuntru, că îţi baţi joc de Gradère... Ştii bine ce aştepţi de la el...”

— Nu aştept nimic! rosti cu voce tare.

Când sosi Gabriel era deja la masă cu Andrès şi Catherine. De la ultimele evenimente mesele se desfăşurau în linişte. Catherine se ridica înainte de desert şi se ducea la taică-său. Mathilde profită când auzi paşii fetei deasupra capului şi când era sigură că nu va fi spionată şi îi şopti lui Gradère că trebuie să vorbească urgent cu el, într-un loc sigur, însă în timpul zilei niciun loc nu era sigur căci ploaia îi gonea pe toţi în casă.

— Vino diseară la mine în cameră, spuse Gradère. E cea mai îndepărtată de cea a bătrânului.

— Şi dacă o să fiu surprinsă ce-o să se creadă?

— În primul rând n-o să fii surprinsă. Şi pe urmă noi doi avem altceva în cap, nu? Căci ce vrei tu să-mi spui trebuie să fie grav... o simt... E vorba de Aline?

Ea încuviinţă din cap. El îşi ridică pumnii şi îi lăsă să cadă.

— Ah! femeia asta!

Chipul lui exprima atâta ură încât Mathilde îşi întoarse privirea.

-XI-

La sfârşitul aceleiaşi după-amieze, întins în pat, Andrès fuma ultima ţigară din pachetul pe care-l începuse dimineaţa. Întinsese un ziar ca să nu murdărească pătura cu pantofii plini de noroi. Prin uşă, Gercinthe îl anunţă că domnul abate dorea să-i vorbească.

— Da, da, cu dumneavoastră, domnule Andrès... L-am condus în camera de oaspeţi.

Lui Andrès îi trebuiră câteva secunde ca să facă legătura între „abate” şi „fratele lui Tota”. Şi brusc se ridică: era răspunsul mult aşteptat, răspunsul Totei sub forma lui cea mai rea. Din moment ce micul preot intrase pe fir, nu mai exista nicio speranţă. Andrès coborî fără ca măcar să-şi netezească părul. Intră zbârlit, buimac, cu gulerul desfăcut, în camera mare şi sinistră în care era frig în ciuda caloriferelor. Între consolele mari din imitaţie de mobilă cu încrustaţii, fotoliile acoperite de huse erau aşezate lângă pereţi, dedesubtul unor portrete destul de bune ale familiei Du Buch, făcute de Gallard, acel pictor din Bordeaux de pe vremea Restauraţiei. Lustra, învelită în muselină, se reflecta într-o măsuţă rotundă solidă, stil „empire”, acoperită de albume de fotografii, de jocuri de dame şi de stereoscoape. Şi printre toate aceste obiecte se găsea şi pălăria preotului, stranie, deformată, semănând cu un liliac mort. Andrès îl privi de sus pe tânărul preot la fel de bondoc ca el (nu era de mirare că Mouleyre şi Pardieu îi confundaseră). Însă nu putu să citească pe chipul acesta încruntat, brăzdat deja de riduri, nici neliniştea nici ruşinea. Pentru Andrès un preot reprezenta doar un ansamblu de noţiuni asupra cărora mintea sa nu se oprea niciodată. Fusese unul din nenumăraţii copii care „se împărtăşeau” fiindcă aşa era obiceiul şi care nu se mai gândeau niciodată

la acest lucru. Dacă l-ai fi tras puţin de limbă ai fi înţeles în cele din urmă că vedea în împărtăşanie o poveste plictisitoare şi fără importanţă, de care ar fi potrivit să vorbeşti în ceasul morţii: singurul sistem cunoscut capabil să aranjeze cinstit ceremoniile nupţiale şi funebre. În plus, băiatul simţea faţă de acest tânăr curat şi singur un dezgust vag şi secret, tipic masculin, un dezgust fizic.

— Domnule, începu tânărul preot, puteţi ghici în numele cui am venit la dumneavoastră?

Şi fiindcă Andrès stătea nemişcat, cu fruntea plecată, cu gâtul întins, în aşteptarea loviturii, continuă:

— Cunosc sentimentele pe care le nutriţi faţă de o persoană care îmi este foarte apropiată... aşadar, trebuie să aveţi curaj... Da, a făcut ceea ce eu nu mai speram şi ceea ce trebuie să vă bucure şi pe dumneavoastră – căci o iubiţi cu adevărat, nu-i aşa? – s-a împăcat cu soţul ei. Am aflat printr-o scrisoare primită azi dimineaţă...

— Ah, îl întrerupse Andrès cu un accent de ură, deci până la urmă tot aţi făcut-o...

Şi fiindcă abatele bâiguia că această hotărâre îl uimise şi pe el, că nici nu se mai gândise la ea, că era şi el buimăcit, vorbi mai departe:

— Sunteţi puternic... pot să spun pe bună dreptate: voi ceilalţi ştiţi cu toţii cum să procedaţi...

— Nu, domnule, nu sunt puternic.

Oricât de puţin preocupat era Andrès să-l privească pe celălalt, fu surprins de acest ton şi îşi ridică ochii către fratele Totei. Îl studie gândindu-se că era fratele Totei. Trăsăturile nu semănau deloc; şi totuşi regăsea pe acest chip ridat şi scobit aceeaşi linie a buzelor, locul de unde începe nasul şi aceeaşi privire... tot ceea ce pierduse. Izbucni deodată:

— Nu puteţi şti... vă iert, domnule abate, n-aveţi cum să ştiţi.

Abatele îi luă timid o mână pe care Andrès nu se gândi să o retragă.

— Voi ceilalţi, repeta tânărul, nu înţelegeţi lucrurile astea, habar n-aveţi ce înseamnă să iubeşti.

Fu uimit auzind un râs scurt, întrerupt repede, şi îşi ridică ochii spre preotul care întrebase simplu:

— Credeţi?

Şi din nou râsul acela scurt. Iar dintr-odată abatele continuă, pe tonul neutru al duhovnicului faţă de pocăit:

— Iubiţi mult şi trebuie să iubiţi şi mai mult: să renunţaţi la ea...

Cuprins din nou de mânie, Andrès protestă:

— Toate astea sunt poveşti! Ca şi cum dacă aş renunţa la ea aş face-o fericită! Şi dumneavoastră mă credeţi idiot! Dar o să vedeţi dacă n-am să mă duc după ea! O să vedeţi!

— Asta o să fie uşor, domnule. O biată căprioară stârnită... Însă eu vin să vă rog, continuă el cu o voce brusc schimbată (în care se simţea apropierea lacrimilor) pe dumneavoastră care sunteţi bun, care sunteţi mereu de partea celor săraci, vin să vă rog să vă fie milă de ea. De mine nu îndrăznesc să vă vorbesc. Dumneavoastră nici nu ştiţi, sunteţi tânăr... însă tocmai fiindcă sunteţi tânăr puteţi înţelege ce se întâmplă cu viaţa mea... Poate că v-a vorbit şi Tota despre acest lucru? Şi eu am doar douăzeci şi şase de ani. Toată lumea mă urăşte sau mă dispreţuieşte. Chiar şi superiorii mei mă învinuiesc cel puţin de imprudenţă. Pentru ea îndur totul... încă n-am spus-o nimănui... dumneavoastră sunteţi primul... Vă implor în numele acestui Dumnezeu care într-o bună zi va fi cel mai puternic, mai puternic decât această îndârjire pe care o folosim ca să ne pierdem...

Viaţa oferă adeseori asemenea disproporţii extraordinare între sufletul care se destăinuie şi cel care primeşte destăinuirea. Fiindcă nu avem de ales: în anumite ore durerea iese din noi, ni se smulge din măruntaie şi braţe străine, indiferent ale cui, se întind ca să-l primească pe copilul întunecat. Dar Andrès, tânăr şi simplu, chiar dacă nu înţelesese ce însemnau cuvintele acelea, simţea totuşi până unde mergea acea suferinţă. Spuse:

— N-am uitat că le datorez o chelfăneală lui Mouleyre şi Pardieu. O s-o primească. Iar de acum veţi fi lăsat în pace, domnule abate, vă asigur.

Mai târziu, Alain îşi aminti de clipa aceasta şi deodată avu certitudinea interioară că băiatul acesta care degaja atâta forţă era deja târât ca un pai într-un vârtej. Şi simţea în acelaşi timp că propria lui prezenţă în camera aceea nu era rodul întâmplării. Nu se mai gândea la Tota. Nu mai avea nicio contribuţie la neliniştea care îi strângea inima. Îşi repeta în gând: „Doamne, aibi milă de locuitorii din această casă!”

Văzându-i ochii plini de lacrimi, Andrès fu răvăşit şi, într-un moment de generozitate caracteristic oamenilor foarte tineri, îi luă mâna:

— Nu vă promit nimic, îngăimă el, doresc prea multe. O să lupt din răsputeri...

Abatele înclină capul şi îl privi îndelung, fără a putea rosti vreun cuvânt.

Andrès deschise uşa. În holul întunecos fuma un om încă tânăr, în ciuda părului alb, îmbrăcat într-un costum de vânătoare. Din buzunar ieşea o batistă de aceeaşi culoare cu cămaşa. Mirosul ţigării pe care o fuma îi amintea abatelui de mirosul din camera Totei. Andrès spuse:

— Pe tata îl cunoaşteţi, domnule abate?

Gradère se ridică. Deşi asfinţitul ploios nu îi permitea să vadă decât chipuri nedesluşite, preotul se simţi pătruns de privirea acestui om despre care se spuneau atâtea rele şi care imediat făcu o plecăciune adâncă. Abatele trecu repede, închise, uşa în urma lui cu prea multă grabă şi dispăru în întuneric şi în ploaie. De-abia făcuse câţiva paşi, luptând împotriva vântului umed care îi umfla sutana, că auzi pe cineva cum aleargă. Se întoarse: era omul acela, tatăl lui Andrès, cu capul gol, cu părul vâlvoi:

— Domnule abate, voiam să vă spun...

Alain, mai scund, trebui să ridice capul ca să-l audă. Era ruşinos să simţi o asemenea antipatie, o asemenea repulsie pentru un om căruia abia îi distingea trăsăturile. Să-i urască vocea blândă, aproape mieroasă!

— V-am scris o scrisoare, domnule abate, oare e bine spus o scrisoare? Nu, un volum! Toată viaţa mea, toată viaţa mea îngrozitoare! Şi apoi m-am întrerupt... n-am mai

îndrăznit... Iar acum îmi spun că trebuie să îndrăznesc... că trebuie să citiţi... Pot să vă dau dumneavoastră acest caiet? Da, e un caiet de şcoală. Nu sunteţi obligat să-mi răspundeţi...

Alain făcu un semn de încuviinţare:

— Am în grija mea toate sufletele, răspunse pe un ton puţin afectat.

Şi nu îi întinse mâna.

Gradère se întoarse tremurând tot, fără ca Andrès să-şi fi dat măcar seama că lipsise.

— Tată, venise să mă roage... în legătură cu sora lui...

Nu mai putea să continue, amărăciunea îl îneca:

— O să-mi spui că n-o să trebuiască decât să vreau... Că o să fie suficient să o stârnesc...

Tatăl său, căruia nu putea să-i vadă faţa, îl întrerupse:

— Nu, dragul meu, nu asta o să-ţi spun.

Andrès se gândi: „îi e frică să nu-i cer bani ca să mă duc după ea la Paris...” Însă Gradère insistă cu un simţământ total diferit:

— Poţi să ai toată încrederea în preotul ăsta tânăr, crede-mă, ştiu eu...

Tânărul păru surprins:

— Dar în cazul ăsta, tată, îmi e totuna acum... răspunse el cu o voce obosită şi deznădăjduită. Căsătoria e ratată, lucru de care de fapt puţin îmi pasă! Cât despre Cernès şi Balizaou, banii sunt la tine. Iar restul nu mă interesează... Şi atunci, la ce bun să mai zăboveşti aici? Da, la ce bun? (Şovăia şi vorbea mai încet). Discuţia noastră de ieri seară nu mi-a plăcut... poate e stupid... dar la urma urmei ce rost au toate tertipurile astea? Nu mai ai nimic de făcut la Liogeats.

Acum domnea noaptea. Andrès ar fi putut crede că tatăl său dispăruse; nu-i mai auzea nici măcar respiraţia. Dar deodată vocea sa se făcu auzită, pe un ton puţin ascuţit pe care nu-l folosea de obicei:

— Ba da, dragul meu, încă mai am ceva de făcut aici... şi după ce o să-mi îndeplinesc misiunea o să plec, îţi promit. O să plec şi nu o să mă mai vezi.

Andrès nu găsi niciun răspuns. Nu avea obiceiul să-şi citească în suflet, nu se analiza, aparţinea rasei infinite a copiilor care spun doar „văd totul în negru”... iar cuvintele acestea acoperă miile de izvoare ascunse de suferinţă şi deznădejde. Şi deodată, în liniştea care se lăsase, auzi zgomotul uşii închise încetişor; şi înţelese că tatăl său nu mai era acolo.

-XII-

O să mai aştept puţin înainte de a ieşi, spuse Gradère pe o voce joasă. Catherine trebuie să fie îngrijorată de discuţia ta cu bătrânul, e alarmată. Dacă m-ar vedea ieşind de aici...

Mathilde răspunse:

— Mai stai puţin.

Auzeau şiroirea imensă şi calmă de afară, din care se desprindea zgomotul picăturilor care, de. pe acoperiş, cădeau în balcon la intervale inegale. Veioza nu era suficientă pentru a lumina camera... Mathilde distingea corpul unui om, aşezat în şezlong, cu coatele pe genunchi şi rozându-şi unghiile.

Acum ştia tot: ea îi spusese tot şi deja îi părea rău că-i spusese – înfricoşată de această forţă pe care o dezlănţuise. El nu arătase nici cea mai mică surpriză, nu se înfuriase; nu scosese nici cel mai mic strigăt. Dar Mathilde ar fi preferat să-şi dea frâu liber mâniei. Această atenţie încordată, întrebările puse calm, cu minuţiozitate, o impresionau mai mult ca orice izbucnire. Şi iată că revenea la aceleaşi probleme:

— Eşti sigură că la gară trebuie să meargă Catherine s-o caute? Precis ţi-a spus Desbats că scrisorile lui erau bătute la maşină, fără a se indica locul de unde erau trimise şi că le expedia din Bordeaux? Asta e foarte important...

Mathilde întrebă:

— De ce e important?

El făcu un gest vag şi-şi reluă gândurile. Ea îl privea de la distanţă: mâinile îi erau împreunate şi strânse şi le apăsa pe obraz. Mathilde pusese în mişcare această putere invizibilă, ca un copil neglijent care a aruncat un chibrit aprins şi deodată pădurea e în flăcări, toate clopotele bat alarma şi străzile se umplu de maşini şi de trăsuri... în

zadar l-a implorat pe Gradère să-şi ia tălpăşiţa, să se adăpostească. El vrea să ţină piept... Nu, n-ar fi trebuit să vorbească: Aline ar fi venit şi l-ar fi luat pe Gradère... Ar fi ieşit scandal, puţină agitaţie... şi apoi tăcerea ar fi acoperit totul... Andrès ar fi fost trimis în ţările scandinave... Ea se opusese mereu acestei călătorii dar acum ar fi fost foarte fericită să aibă loc. La ce bun să te gândeşti la asemenea lucruri? Zarurile erau aruncate... Numai dacă... da, îi rămânea să-i cadă în genunchi lui Symphorien, să-i mărturisească trădarea. O telegramă trimisă acestei Aline ca să-şi amâne puţin călătoria şi nenorocirea va fi îndepărtată... La asta se gândea Mathilde plimbându-se prin cameră şi era rândul lui Gradère s-o urmărească din ochi şi s-o privească.

Era conştient de pericol. Avusese întotdeauna asemenea intuiţii imediate care arătau gândurile intime ale adversarului. Simţea cum se naşte trădarea chiar înainte ca ea să fi prins formă în mintea complicelui. Întrebă:

— Precis Catherine n-o să iasă cu maşina ca să evite să atragă atenţia şi o să vină pe jos de la gară?

— Dacă ştii şi tu, la ce bun să repet?

— Mă rog, să schimbăm subiectul. Şi eu am să-ţi dau o veste: abatele Forcas a venit să-l vadă pe Andrès astăzi după-amiază. Ghiceşti de ce? Se pare că nevasta s-a împăcat cu bărbatul. Tânărul preot l-a dus cu vorba pe Andrès al nostru care, cel puţin deocamdată, a renunţat să-şi mai urmeze cucerirea...

Mathilde scoase un „ah!” şi se opri din mers.

— E foarte important pentru noi... pentru tine... Trebuie să ne ocupăm de el, să-l supraveghem fără să se observe, să-l înconjurăm... dar nu-l mai trata ca pe un copil, schimbă-ţi atitudinea. *De prezenţa unei femei are nevoie.* Ai încredere în mine: acum o să meargă repede, da, foarte repede. Şi mai ales nu te nelinişti: sunt în legitimă apărare. Orice s-ar întâmpla, spune-ţi că eram într-adevăr dator să-mi scap pielea.

Se apropie de ea.

— În curând vei fi liberă, Mathilde.

— Dar, îl întrerupse ea cu violenţă, n-am nevoie să fiu liberă! Nu am niciun ţel, niciunul...

Gradère îi făcu semn să vorbească mai încet, se duse şi îşi lipi urechea de uşă:

— Cred că pot să merg înapoi la mine în cameră... am înţeles, draga mea, nu doreşti nimic în plus faţă de ce ai acum. Dar dacă s-ar îndeplini... lucrurile acestea pe care nu contezi, la care nu te gândeşti niciodată? Ei bine, o să vezi... De altfel sunt liniştit: de când a început partida nu ai comis nicio greşeală. Iar serviciul pe care mi l-ai făcut în seara asta n-o să-l uit. Şi nici tu n-o să uiţi că eu ţi-am adus fericirea, în vremurile, de acum deja apropiate, în care nici noaptea nu te va mai despărţi de Andrès.

Ea îşi înăbuşi un strigăt:

— Taci! Eşti josnic!

Dar el plecase deja. Ea nu se mai gândea să se dezbrace şi stătea în picioare în mijlocul camerei, negândindu-se la nimic şi tocmai această eliberare de orice gând îi făcea plăcere. Îi veni în minte să ia un somnifer ca să adoarmă repede.

Dulăpiorul cu medicamente se află în cabinetul de toaletă ale cărui ferestre cu geamuri care nu lucesc şi fără obloane dau înspre acareturi. Mai bine să nu aprindă lumina. Mathilde caută pipăind printre tuburi şi fiole. Bergère latră şi apoi se potoleşte. De unde vine scârţâitul ăsta? Îl recunoaşte: e de la uşiţa din scânduri a cocioabei în care se găsesc uneltele. Mathilde se urcă pe un taburet şi întredeschise fereastra. Nu mai plouă însă în pădure apa picură de pe crengile tuturor copacilor iar când bate vântul ai zice că începe o nouă aversă. Nu e frig. Mathilde inspiră cu nesaţ mirosul pământului îmbibat de apă. Nu, nu s-a înşelat: cineva iese din cocioabă cu o lopată pe umăr. Nu-şi ia niciun fel de măsuri de precauţie: ştie că nicio cameră nu dă înspre curtea aceasta. E de-al casei... De altfel nu l-a recunoscut oare, nu e omul care a stat aşezat acolo acum un sfert de oră?... Poate e nebun? Da, e nebun. Căci la ora asta nu are nimic de făcut afară, nici bun nici rău. Are ochi de nebun, vorbele pe care le rosteşte sunt ale unui nebun,

îşi spune Mathilde care a intrat în cameră şi înghite două pastile. Îi place să creadă şi să se convingă de acest lucru. În orice caz, actul pe care tocmai l-a surprins nu ameninţă pe nimeni. Symphorien doarme la câţiva metri de ea. Femeia aceea, Aline, e încă la Paris. O să aibă destul timp să se nelinişteasscă luni. Somnul nu vine atât de repede pe cât îl aştepta dar o toropeală i-a cuprins membrele şi e fericită. Deodată îşi aminteşte de rugăciunea pe care a uitat s-o spună. Ar trebui să se scoale din nou şi să îngenuncheze. Nu are curajul şi rosteşte formulele în grabă, fără a le înţelege sensul. Braţele ei frumoase cuprind o formă absentă. Îşi simte corpul apăsat de ceva imens şi uşor.

-XIII-

Luni dimineaţă Gercinthe strigă prin uşă, aşa cum avea obiceiul:

— Cineva o caută pe domnişoara Catherine la telefon.

Şi fiindcă tânăra fată părea mirată, taică-său îi spuse:

— Trebuie să fie de la fabrică...

Teama de ce va izbucni îi sporeşte sufocările. Diseară soseşte femeia aceea; o va introduce în camera lui Gradère. Oare va fi eliberat mâine? Acest Gradère este foarte puternic... da, dar nu în faţa Alinei. Iată că sunt douăzeci de ani de când îl ţine în gheare şi încă n-a putut s-o facă să-i dea drumul. Oare nu l-a trădat Mathilde? Nu! Bătrânul se linişteşte: Catherine, care n-o scapă din ochi, nu crede să fi avut nicio întrevedere cu Gradère... numai să nu-i fi strecurat vreun cuvânt?

Dar Catherine ar fi prins de veste. Iat-o că se întoarce.

— De la Paris era, tată: femeia aceea, da... Aline. E obligată să-şi amâne sosirea pentru joi, are gripă dar nu e nimic grav; joi putem să contăm pe ea.

— Chiar ea vorbea?

— O, da! Ce voce! Dogită, spartă... niciodată n-am mai auzit aşa ceva...

— Ei bine. Să aşteptăm până joi. Dar îmi pare rău... în treburile de soiul ăsta trebuie acţionat rapid.

Catherine chibzuia:

— Trebuie să aşteptăm trei zile... poate o să plouă mai puţin. Drumul de la gară ar fi mai puţin penibil: iată-mă bălăcindu-mă cu monstrul ăla pe drumul inundat! Ai anunţat-o că sunt douăzeci de minute bune de mers?

— Mă văd silit să spun că din tot programul ăsta e punctul care îi face cea mai mică plăcere... dar nu se miră de măsurile pe care le iau căci îl consideră pe acest individ

deosebit de periculos; şi la aşa ceva nu se pricepe, şmechera!

— Tată, am descoperit...dar nu te nelinişti, n-are importanţă şi totul e să fii prevenit... ei bine, de câteva zile Clairac îşi ia gustarea la Lacote cu...

— Nu cumva cu Gradère?

Catherine încuviinţă din cap.

— Eşti sigură?

— Dar, tăticule dragă, ce e aşa de grav? Închide-i uşa în nas şi o să ne adresăm doctorului Pétiot, care-i la fel de bun...

— Da, dar nu îmi cunoaşte temperamentul, gemu bolnavul. Şi apoi, asta spune totul: vezi până unde şi-a ţesut Gradère pânza? E înfricoşător, fetiţo. Mă tem pentru tine... O să încerce să te îndepărteze...o să găsească un mijloc... ce ştiu eu! Poate otrava...

Catherine murmură:

— Să mă omoare!

Fără s-o audă, bătrânul strigă:

— Iată deci de ce încerca Clairac să mă înspăimânte în toate zilele astea... Drace! Celălalt l-a împins ca să mă distrugă moral... Oricum, preferam să ştiu... Sunt încă în puteri... însă totuşi suntem prea singuri... ah! Dacă tu ai vrea, fetiţo, continuă rugător, dacă ai vrea să consimţi... fiul lui Berbiney...

— Nu! îl întrerupse ea, agresivă, ai uitat cum ne-am înţeles? Niciun cuvânt despre acest subiect până la întâi ianuarie.

— Da, dar atunci nu ştiam ce primejdie ne paşte. Gândeşte-te puţin: un bărbat în plus în casă, un băiat de treizeci de ani, voinic şi puternic, care ar fi de partea noastră, fireşte, şi care ţi l-ar lua pe ticălosul ăsta de guler şi ţi l-ar azvârli pe geam...

— Tată, dar aici Gradère e acasă la fiu-său... altfel spus, la el... Dacă ne-am muta? Casa Desbats din piaţă e tot nelocuită...

— Să părăsim castelul? Niciodată!

Toată viaţa visase să devină stăpânul singur al castelului

din Liogeats. Însă cât timp Andrès a fost minor nu a putut să scape de coproprietate iar de un an încoace tânărul, sfătuit de tatăl său şi de Mathilde refuza toate ofertele de răscumpărare.

— Când mă gândesc că sunt coproprietar cu fiul acestei secături... Şi nici chiar lui, lui Andrès al tău, nu mai suport să-i văd mutrişoara de brută...

— Poţi să spui orice despre el, protestă Catherine. numai că are o figură rea nu.

— Îl găseşti frumos pentru că alţii n-ai mai văzut.

Nu, alţii nu mai văzuse, cu toate că asistase din când în când la căsătorii şi se dusese la curse la Bazas sau la Lugdunos. Acolo sunt foarte mulţi tineri. Dar oare cum i-ar fi privit? Nu exista decât unul singur în toată lumea şi dacă ar fi vrut ar fi putut să fie soţie, o soţie dispreţuită, poate detestată, dar oricum soţie. Şi câteodată ar fi trebuit s-o accepte, ca să aibă copii. Ceea ce-şi închipuia din când în când sau mai degrabă ceea ce-şi interzicea să-şi închipuie (era singurul subiect al spovedaniilor sale), această crimă, ar fi devenit o datorie... Şi atunci ce importanţă mai avea că nu era iubită?

— Ei bine, fetiţo, la ce te gândeşti?

— Ascultam ploaia şi eram foarte mulţumită că nu mai trebuie să merg s-o întâmpin pe femeia aceea diseară.

În aceeaşi luni, pe la ora patru, Catherine auzi motorul maşinii.

Se apropie fie fereastră şi îl văzu pe Gradère intrând în casă şi ieşind după puţin timp.

— Ia te uită, făcu ea, Gradère pleacă... nu văd prea bine ce duce cu el... Unde s-o fi ducând aşa târziu? Încă nu trebuie să vină poştaşul.

— Repede, fata mea, urmăreşte-l... Să nu scăpăm din vedere nimic, mai ales azi.

Catherine îşi luă impermeabilul şi deschise uşa cum ştia numai ea, fără cel mai mic zgomot. Symphorien o auzi alergând pe alee. Ca să-şi uşureze aşteptarea luă unul din registrele îngrămădite pe măsuţa de lângă el şi verifică adunările de jos în sus. Catherine se întoarse mai repede

decât se aştepta.

— Ei bine?

— N-o să ghiceşti niciodată! S-a dus să lase un plic mare la parohie... Fiindcă n-a deschis nimeni, l-a strecurat pe sub uşă şi s-a întors. Ştiai că îl cunoaşte pe abatele Forcas?

Symphorien se gândea:

— Nu văd nimic între ei... în afară de legătura lui Andrès cu sora...

— Bineînţeles! spuse Catherine furioasă. Scrisoarea trebuie să aibă legătură cu toată porcăria asta.

-XIV-

În lunea aceea abatele merse cu bicicleta pe la toate fermele (unde nu mai era întâmpinat cu ostilitatea din târg). Se întoarse pe la şase, frânt de oboseală însă fericit pentru că fusese primit în patru sau cinci case. Oamenii îi oferiseră de băut, el împărţise icoane copiilor, mai mulţi băieţi se înscriseră pentru catehism. În timp ce străbătea orăşelul, doamna Larose, negustoreasa de mărunţişuri, îl întrebase la ce oră va ţine liturghia din prima zi de vineri din decembrie. În sfârşit, un grup de muncitori de la uzina Desbats-Berbiney îi răspunsese la salut. Nu-i trebuia mai mult ca să-şi recapete încrederea. Toate îi mergeau bine de când Tota se împăcase cu soţul ei. Plicul lui Gradère, pe care îl ridică de jos după ce intră şi căruia îi cunoştea expeditorul, îl posomorî din nou; fu ispitit să-l arunce într-un sertar. Dar după ce citi repede câteva cuvinte urcă la el în cameră, îşi puse papucii... şi începu imediat lectura micului caiet de şcoală.

Lampa de petrol a abatelui era aşezată pe o măsuţă, la capătul patului, sub crucifixul pe care îl lumina de jos în sus. Citea câte o pagină, îşi regla respiraţia, ridica ochii spre Isus ca pentru a prinde puteri şi se afunda iarăşi în fluviul de noroi, nu cu oroare, ci cu spaimă. Marea lui ispită, misterul în faţa căruia fratele Totei îşi pierduse de atâtea ori sufletul, aed mister al răului, îl avea pe tot în mâinile sale acum, în seara aceasta, sub coperta albastră a unui mic caiet liniat. Citi pe nerăsuflate până la pasajul în care Gradère, obsedat de demon, cita vorbele bătrânului preot: „există suflete care îi sunt dăruite *lui”.*

— Nu! protestă cu voce tare. Nu. Dumnezeule! Nu!

Alain nu credea că există niciun suflet care să-i fie dăruit *lui...* sau, altminteri, i-ar fi fost dăruite toate căci, de la

căderea în păcat, moştenirea urmaşilor este suficientă pentru ca fiecare generaţie să meargă la pierzanie: această nebunie obscură care, din străfundurile rasei, năvăleşte în ultimul supravieţuitor, viciile înăbuşite în unii sau triumfând în ceilalţi, care se dezvoltă în strănepoţi... Şi iată că o fiinţă invizibilă a primit puterea de a răscoli această materie înspăimântătoare – un arhanghel! (Şi majoritatea oamenilor ignoră până şi faptul că el există)... El nu răscoleşte numai josnicia acestor biete suflete, ci foloseşte şi dorinţa lor de dragoste, pasiunea lor de a se dărui...

— Doamne, se gândeşte Alain, ştiu ce înseamnă singurătatea cu tine; iar tu, tu ştii ce înseamnă singurătatea omului, fără Tatăl Ceresc, pentru că ai îndurat-o până la moarte, în noaptea de joi spre vineri... Nu da voie ca duşmanul tău să se folosească de ea ca să-ţi piardă creaturile, el, stăpânul întunericului, prinţul acestei lumi... Dar oare de unde a dobândit această putere? Cui îi este îndatorat pentru această autoritate?

Din caieţelul de şcoală cu nevinovata copertă albastră se desprindea o mulţime nelimitată de prostituate, proxeneţi, homosexuali, drogaţi şi asasini. Bordelurile, ocnele, penitenciarele, toate aceste instituţii ale statului desenau în mintea lei un oraş subteran, un cavou invizibil pe măsura aşezării de la suprafaţă. Pe un drum din Africa un batalion disciplinar răcnea un refren obscen... Alain era conştient că fusese dus în ispită iar ispita lui era aceasta: nu toate împărăţiile pământului, de sub privirile sale, ci toate ruşinile pământului. Îngenunchease, cu mâinile împreunate pe caietul deschis. Mâinile sale făcute să hirotonisească şi să dezlege de păcate atingeau această pagină pe care, între linii, se vedea scrisul sprinten al mâinii lui Gradère. Preotul se ruga aplecat asupra acestui scris de criminal. Într-un efort de supunere, rechemă în gând ceea ce învăţase la seminar... Nimeni nu are nimic în afară de minciună şi păcat, a iubi pe Dumnezeu este darul lui Dumnezeu iar dragostea lui ne răsplăteşte pentru ceea ce dragostea lui ne-a dat.

Dacă însă cu el începe binele, cu noi începe răul. Ori de

câte ori noi facem bine, Dumnezeu operează în noi şi cu noi; în schimb, fiecare faptă rea nu ne aparţine decât nouă. În ceea ce priveşte răul, suntem întrucâtva nişte zei...

— Omul acesta, Gradère, a ales să fie un zeu...

Însă toate aceste adevăruri de care îşi aducea aminte Alain cădeau pe nelinişstea lui aşa cum cade zăpada pe tex:, Zăpada! Zăpada! Îşi aminti că o sfântă văzuse sufletele prăvălindu-se în iad, fulgii nenumăraţi ai unei furtuni de zăpada. Şiroirea ploii pe acoperişul de ţiglă al casei parohiale, pe drumurile inundate, nu reuşea să acopere la loc liniştea substanţială a acestei zăpezi însufleţite, a acestor straturi succesive de suflete care cad, adunându-se unele peste altele, într-o cădere fără sfârşit.

Se încordă într-un efort violent pentru a înăbuşi această dorinţă criminală abia născută – de a fi unul dintre fulgii aceia, ispita (de care avea groază) de a nu se despărţi de numărul mare de suflete pierdute. Se goli de toate şi de tot, rămase cu mintea nehotărâtă. Auzea limpede venind din vremurile străvechi, răspunsul dat de Isus apostolului care îl întrebase:

— Doamne, aşadar nimeni nu va fi salvat?

— Omul nu poate nimic, Dumnezeu poate tot.

Dragostea poate tot; dragostea dejoacă logica doctorilor. Nenorocitul care îşi revărsase în acest caiet de şcoală mârşăvia vieţii sale ştia oare ce bine ar fi fost în stare să facă? Cei care par destinaţi răului poate că erau aleşi înaintea celorlalţi iar adâncimea prăbuşirii lor dă măsura unei vocaţii trădate. Preafericiţii nu ar fi existat dacă nu ar fi avut puterea să se blesteme; poate că numai cei care ar fi putut să devină sfinţi sunt sortiţi pierzării.

Astfel se gândea Alain în genunchi, cu mâinile împreunate pe caietul de şcoală. Ploaia se înteţea. Îşi spuse că şiroia şi pe acoperişul castelului din Liogeats şi că sufletul nenorocit care acoperise aceste pagini cu scrisul lui dezlânat dormea înăuntrul uneia din camere. Şi era tatăl lui Andrès pe care îl iubise Tota... În clipa aceea, Alain avu senzaţia aproape fizică a acestei înrudiri a sufletelor între ele, a acestor alianţe misterioase în care suntem

amestecaţi cu toţii prin păcate şi prin iertare. Plângea din dragoste pentru păcătoşi. Un şuierat de locomotivă săgeta noaptea. Roţile trenului scrâşniră pe şine. Aburii ieşeau cu zgomot. Alain îşi spuse; „trenul de nouă intră în gară”. Ce importanţă avea pentru el sosirea acestui tren? Deodată se simţi apăsat de o tristeţe zdrobitoare, astfel încât îşi lăsă capul pe masă iar fruntea-i atinse caieţelul albastru.

Trenul înainta prin ploaia deasă. Pe peron nu se afla nimeni în afară de şeful de gară cu gluga pe cap, un lucrător care mişca un felinar şi Gradère, căruia umbrela îi ascundea chipul. Merse întins spre o femeie corpolentă care cobora cu dificultate dintr-un compartiment de clasa a doua în care stătuse singură. Din vagoanele de a treia se auzea un cârâit de găini închise în cuşcă. Soarta partidei urma să se hotărască în acest minut. Să imite vocea Alinei la telefon fusese o joacă de copil... Dar iată momentul cu adevărat dificil. Aline trebuie să-i asculte explicaţiile. Poate că nici n-o să vrea să-l audă. Dacă ar fi putut s-o pregătească pentru această întâlnire printr-o telegramă... Dar de la oficiul poştal din Liogeats ar fi fost o nebunie iar o călătorie la Bordeaux ar fi dat de bănuit. Telegrama ar fi fost un punct de reper în anchetă... Deja întrecuse măsura telefonând de la Lugdunos chiar în dimineaţa aceea şi imitând vocea Alinei... (nu existase nicio altă metodă de a o împiedica pe Catherine să vină la gară...) Nu, mai bine aşa. Principalul este intonaţia: da, trebuie să se găsească tonul potrivit.

— Ei bine da, eu sunt. Te miră? Nu te nelinişti... o să-ţi povestesc: Catherine e bolnavă, are treizeci şi nouă temperatură. Şi atunci bătrânul a trebuit să-mi divulge secretul...

Încremenită, Aline îl ascultă fără să găsească nimic de spus.

— Hai, nu sta în ploaie. Ei, ce să-i faci? Ştiu tot: complotul pus la cale ca să mă însor cu tine şi să-mi iau tălpăşiţa... Toanto, ce nevoie aveai de toate tertipurile astea? Mă hotărâsem eu însumi să te iau de nevastă! Numai dă-mi voie să-ţi spun: rău ai făcut că l-ai amestecat pe bătrânul Desbats în treburile noastre.

Aline îşi revenise. Îl luase de braţ ca să aibă loc şi ea sub umbrelă.

„Deci asta a fost gogoaşa pe care i-au servit-o, îşi spunea. Au crezut că e mai simplu... ideea nu e rea...”

Apoi zise:

— O, voinicul meu, ştii... căsătoria... nu prea mă mai încântă. Dă-mi timp să mă gândesc.

Gradère oftă adânc. Era salvat iar ea era pierdută. Aşa cum făcuse şi în seara venirii sale, dă biletul lui Aline funcţionarului şi ocoleşte gara.

— Dar atunci, din moment ce ştiai, întreabă Aline pe neaşteptate, de ce n-ai venit cu maşina? N-aveai niciun motiv...

— Maşina a luat-o Andrès şi încă nu s-a întors.

Din fericire i-a venit în minte explicaţia cea mai simplă.

Aline mormăie „ghinion”, i se agaţă de braţ, îşi răsuceşte picioarele groase prin bălţi. El răspunde:

— Nici zece minute de mers; o s-o iau pe scurtătură...

Merg pe un drum presărat cu rumeguş şi cu resturi de scoarţă printre grămezile de scânduri, drum care se termină la capătul satului. În loc să se întoarcă pe drum, Gradère o ia pe o cărare care merge prin faţa primei case din Liogeats şi se pierde în pădure.

Spune imprudent:

— Asta-i scurtătura...

Ar fi putut să nu spună nimic căci femeia nu-şi privea decât picioarele, ca să evite bălţile şi urmele lăsate de căruţe. A făcut rău că i-a tras atenţia: acum îl obligă să înalţe umbrela şi se nelinişteşte că se află deja în inima pădurii, departe de orice locuinţă.

— O să ieşim la drumul care duce la castel, spune Gabriel. Vezi ce plăcut e să mergi pe pământul ăsta nisipos pe o astfel de vreme? Bea toată apa. Închipuie-ţi cum e drumul! Un fluviu de noroi... Pe aici măcar nu te uzi la picioare...

— Ba cum să nu! protestează Aline gâfâind. Ferigile astea blestemate îţi toarnă la apă în pantofi de parcă ar vărsa-o cu lingura! Iar începe să plouă!

— Nu, ţi se pare din cauza vântului.

Şi totuşi, ceea ce rafala le trimetea în plină figură erau stropi de ploaie.

— Doamne sfinte, sunt frântă, geme Aline. Mi s-a lipit fusta de coapse. Eşti sigur că ăsta e drumul? Ne apropiem?

Fără îndoială că nu o auzise fiindcă nu răspunse. Mergeau cu greu pe un drum de nisip invizibil. Le era imposibil să evite rădăcinile de care se loveau.

— Ce întuneric e, Gabriel! Cel puţin nu te-ai rătăcit? De ce nu-mi răspunzi?

Încercă să-şi elibereze braţul pe care el i-l strângea sub al lui, cum ar fi făcut cu o iubită. Nu, cu siguranţă nu se rătăcise: mergea repede, ca un om care ştie unde se duce, iar ea umbla alături, ca un animal bătrân şi bolnav.

Deodată ea se opri. cu tocurile strâmbe înfundate în nisip şi cu braţul stâng înconjurând un trunchi.

— Nu, gâfâi, mai departe nu merg!

Pierdută în geamătul vântului şi în răpăiala ploii, vocea ei îngrozitoare, răguşită, strigă:

— Ajutor!

Nicio ureche omenească nu ar fi putut s-o audă de la cincizeci de metri.

— Eşti nebună, biata mea fetiţă, zise Gabriel cu cel mai liniştit ton. Am sosit: acolo, nu vezi ultimii pini? Tu nu vezi această bucăţică de cer? Ceea ce apare alb, acolo, este casa.

Îşi recăpătă suflul, holbă ochii: da, aşa era! Pădurea părea că se sfârşeşte. Pinii se opreau acolo unde trebuia să înceapă grădina... într-adevăr, se ridica un zid alb. Chiar era un zid... Trase aer în piept.

— Uite cum mă faci să-mi fie frică, ticălosule, murmură aproape drăgăstos. Ştiam că n-ai uitat camera din strada Lambert, în Mériadeck... îţi aduci aminte că te îngrijeam ca pe copilul meu? Ce-am mai cheltuit pentru tine! Toţi gologanii pentru asta se duceau... Pe atunci ne iubeam, nu-i aşa, Gabriel?

Acum mergea încrezătoare şi se afla înaintea lui Gradère. Se grăbea spre ieşirea din coşmar dar deodată se opri:

— Nu-i niciun zid, gemu ea. Nu văd nici acoperişul nici ferestrele. Unde mă duci, dragul meu? Unde suntem?

— La intrarea în parc. În copilărie locului ăstuia îi spuneam „Stânca”. De câte ori ne-am rostogolit de-aici, fetiţele Du Buch şi cu mine!

— V-aţi rostogolit, Gabriel? De ce?

— Poftim, uită-te: nu-ţi fie teamă.

Se găseau pe marginea unei faleze care domina o lume nedesluşită: în ciuda nopţii, datorită albeţei nisipului, Aline deosebea un haos în miniatură, munţi minusculi, cratere.

— E o carieră de nisip părăsită, explică Gradère liniştit. Am ajuns.

— Ajuns? bâiguie ea.

Nu o mai ţinea. Încotro ar fi putut să fugă? De acum el e calm. Îşi îndepărtează labele şi lasă prada să fugă, puţin, ca s-o poată ajunge dintr-o săritură.

— Da, păpuşico, ne-am iubit serios când stăteam pe strada Lambert; şi de atunci... m-ai jumulit serios... nu e un reproş: pană pentru pană. Iar ultima, smulsă după douăzeci şi cinci de ani; ia spune, frumoasa mea, ce voiai să faci din bătrânul tău amorez?

Ea se întoarse şi o luă la fugă cu greutate, prin pădure. Nu o urmărea. Se înfundă printre mărăcinii negri până când se prăbuşi cu un ţipăt întrerupt brusc. Făcu pe moarta. Rămase aşa câteva minute bune. Niciun alt zgomot decât această răpăială imensă, acest freamăt al vârfurilor plantelor care fuseseră călcate şi dinţii ei care clănţăneau. Poate că-i pierduse urma. Poate că rătăcea prin întuneric. Dar deodată o rază puternică săgetă noaptea, căzu asupra ei şi apoi se stinse. Crengile trosniră. Vocea înspăimântătoare se auzi chiar lângă ea:

— Sunt comode lanternele astea, ce zici?

Două mâini o apucară de glezne, şi el se înhămă la corpul ei. Era între picioarele ei ca între mânerele unei brancarde şi o trăgea, iar ea se prindea de rădăcini, de trunchiuri, de mărăcini. Un horcăit îi ieşi din gâtlej: nu mai putea să ţipe. În sfârşit. se opri:

— În picioare, puicuţă!

Şi cum ea nu se mişca, începu s-o lovească la întâmplare cu călcâiul în masa acelui corp obez care se ridică brusc. Ajunseseră pe marginea carierei de nisip. Atunci o luă pe după mijloc, o lipi de el ca pentru dans şi îi spuse cu tonul cel mai firesc:

— Vezi, Aline, în locul acesta, când eram mici, o luam de mână pe fiecare dintre fetele Du Buch; le spuneam: „strângeţi-mă tare de tot!” şi pe urmă ne dădeam drumul la vale cu toată viteza: uite aşa!

O atrase după el înainte pe pantă, unde se prăbuşi imediat urlând. Dar el, cu o mânie bruscă, o împingea cu mâinile şi cu picioarele, de parcă ar fi fost un butoi. Când ajunse jos era deja sufocată, pe jumătate leşinată. Se culcă peste ea cum nu se poate de liniştit, zdrobind-o sub greutatea lui şi îndeplini, în sfârşit, fără grabă, gestul de a o strânge de gât, pe care îl făcuse atât de des în minte. O forţă uimitoare îi anima degetele pe care ar fi putut deja să le desfacă mai devreme. Încă ar mai sta acolo dacă n-ar fi ploaia care îl îngheţa. Nu mai obosea sugrumând cadavrul.

Îşi trage sufletul înainte de a-şi termina treaba. Nu mai are niciun fir de păr uscat: e leoarcă de ploaie şi de transpiraţie. Controlează dacă de ieri seară n-a dat cineva la o parte scândurile care acoperă grota în care odinioară se adăposteau muncitorii. Pătrunde înăuntru, aprinde lanterna: ploaia asta blestemată a intrat pe undeva şi s-a adunat în groapa pe care a săpat-o noaptea trecută: „O să facă ultima baie...” Ce oboseală, dintr-odată! Apucă iarăşi mânerele brancardei, se înhamă la picioarele încă suple. Ceea ce trage după el nu se mai zbate. Şi-a pierdut unul din pantofiori. Trebuie să se întoarcă şi să caute cu lanterna. Nu trebuie mers mai departe fără să găsească pantoful... iată-l, cu tocul strâmb...

Acum efortul făcut nici nu mai contează faţă de felul în care s-a chinuit noaptea trecută. Să astupi nu e mare lucru... sa sapi. asta da. Dar oricum nu mai are suflu, braţele îi sunt frânte, vinele din spatele picioarelor, dintre pulpe şi gambe, tăiate, îngrămădeşte din nou în locul unde e groapa, paiele putrede care se găseau deja pe acolo,

ferigi uscate... Nimeni nu intră vreodată în cocioaba asta. Şi lopata? Ia de jos coada şi o îngroapă. Pentru instrumentul propriu-zis ştie el o gaura în malul Balionului unde n-o să caute nimeni. Cu câtă greutate urcă panta înapoi! Ploaia continuă să cadă. Gradère îşi adună ultimele puteri... ca şi cum până acolo l-ar fi dus cineva... şi de acum înainte gata, nu mai are nevoie de nimeni. Merge în întunecimile inundate, strângând la* piept fierul cazmalei care-i taie degetele, o ia pe drumul pe care-l urmase şi în seara sosirii sale acolo, sub un frumos clar de lună. Lumea aparenţelor, în noaptea aceasta, nu se mai manifestă decât prin acest noroi cleios, prin aceasta apă nesfârşită care îl acoperă. Iată podul peste Balion: încă trebuie să mai coboare, să se înfunde până la glezne în pământul câmpiei din care îşi trage picioarele cu un zgomot de ventuze. Aruncă în pârâu cazmaua, iese iar la drum; are deja aspectul fizic al crimei. Este golit de ură. Ura aceasta adunată în el picătură cu picătură, de un sfert de secol, l-a părăsit dintr-odată. Cum mai dormea, la douăzeci de ani, în camera din strada Lambert! Vede şi acum, pe tapetul dezlipit petele de sânge închegat lăsate de ţânţari şi de ploşniţe. Şi cum pândea plecarea clientului Almei ca să meargă să se încălzească la ea... Şi pe urmă? A omorât-o ca să nu fie ei omorât. Ce rost mai avea să caute scuze?

Dar puterea crimei nu îl mai susţinea. O teamă hidoasă puse stăpânire, încetul cu încetul, pe frământările confuze ale minţii sale. O senzaţie de singurătate, pe care nu o mai simţise niciodată, îl zdrobea. Singur. Ce s-a întâmplat oare cu prezenţa aceea mistuitoare dinăuntrul lui? Până atunci se purtase ca un orb: strângea tare de lesă şi câinele îl trăgea. Acum câinele a rupt funia, ochii orbului s-au deschis şi el poate să vadă chiar şi prin întuneric.

Nu-i mai rămâne decât să aştepte haita. Va căuta, va adulmeca, va descoperi urme, lătrăturile se vor apropia. Va exista un prim semn, câteva rânduri într-un ziar, aluzii la un martor suspect. Se va aduce în discuţie comisia rogatorie. Va fi interogat: o oră, două ore, toată noaptea. Călăii vor fi înlocuiţi. Va fi doborât de epuizare. Şi toată viaţa sa va ieşi

la iveală dintr-odată, toată viaţa sa înfiorătoare... Şi Andrès va şti! Dar şi dacă i-ar fi reuşit Alinei lovitura, băiatul ar fi aflat oricum...

Dacă nu ar fi fost această ploaie interminabilă s-ar fi culcat de-a curmezişul drumului. Casa parohială. Ah, dacă ar îndrăzni, dacă ar bate la uşă! Se ghemuieşte pe pragul ud şi mâinile lui îl mângâie timid. Îl ating ca pe un chip şi sub degete îi simte ridurile.

-XV-

Casa e scufundată în somn. Îşi ţine în mână pantofii ca două grămezi de noroi. Pe sub uşa lui, o rază de lumină. Lăsase vreo lampă aprinsă? Deschide. Cineva stă în genunchi în faţa capelei Adilei. Mathilde se ridică, îl priveşte fără un cuvânt. Lui îi pare bine că a găsit-o acolo. Dârdâie.

— Mi-e frig, lasă-mă să mă vâr în pat.

Vorbeşte pe un ton rugător. Ai zice că e un cerşetor. Îşi smulge de pe corp hainele îmbibate de apă. Ea întoarce capul, simte mirosul acela de lână muiată, de transpiraţie. El şi-a tras plapuma până peste cap. Mathilde nu mai vede decât o căpăţână care tremură, şuviţe de păr alb. El spune:

— Ia-mi pantofii şi curăţă-i de noroi. Ascunde-mi hainele.

În sfârşit poate şi ea să vorbească: ce a făcut? De unde vine? El răspunde:

— De la Stâncă... îţi aduci aminte? Vă luam de mână pe fiecare, pe Adila şi pe tine...(şi brusc coborî vocea) mi-am scăpat pielea... aveam dreptul ăsta, nu?

Pune întrebarea pe un ton rugător. Chipul lui iese dintre cearşafuri, un cap de bătrân. Mathilde îl întrebă:

— Aşadar, sunt complicele tău? Sunt complicele tău? repetă în delir. Bineînţeles, din moment ce ştiam...

— Nu ne-a văzut nimeni... locuia într-un apartament mobilat... era certată cu proprietăreasa şi nu-i spunea niciodată unde se duce. Scrisorile de la Symphorien care vor fi găsite nu cuprind nicio indicaţie. Şi n-o să vrea el să fie amestecat, mai ales dacă se îngroaşă gluma. În orice caz, îl convingi tu să nu se amestece. Aline era singură singurică. O să mă caute, o să mă interogheze, fără doar şi poate... Şi ce-i cu asta? Eram aici...

— Şi marchizul de Dorth? întrebă deodată Mathilde. El a pus totul la cale, trebuie să ştie de călătoria Alinei. O să

conducă poliţia pe drumul cel bun şi cum te şi urăşte...

Gabriel îşi înăbuşi un ţipăt, se ridică în pat: era incredibil, la marchiz nu se gândise...

— Dar n-are dovezi. O să neg...

Mathilde ridică din umeri:

— Haida-de! Crezi că n-o să afle de călătorie, de biletul cumpărat? Eşti văzut întotdeauna. Mereu există cineva care a văzut.

El bâigui:

— N-o să fac nicio mişcare, o să aştept aici, în bârlog...

Mathilde se aşează pe pat şi îl întrebă, fără să se uite la el:

— Ce-ai făcut cu femeia aceea?

— Ne-am certat. Ea venea să mă prindă, corect? Eu nu aveam intenţia... însă când am văzut cât era de cinică m-a cuprins mânia...

Deja el minţea, se gândea la circumstanţe atenuante:

— Ca dovadă, nu aveam nicio armă asupra mea.

— Da, dar noaptea trecută de ce ai ieşit cu o lopată?

Îşi ridică ochii plini de groază şi de ură către Mathilde:

— Şi ce-i cu asta? Ce, şi tu mă spionezi? Ce-o să faci? O să mă dai pe mâna poliţiei? Fii atentă, draga mea...

Ea îi puse un deget pe buze. Pe coridor se auzise un strănut înăbuşit. Întredeschise uşa.

— Tu eşti, Catherine? Da, Gabriel a venit după mine. Nu se simte bine, are febră mare. Aş vrea să-i pun ventuze. Cred că sunt la tatăl tău, nu? Poţi să le iei de acolo fără să-l trezeşti pe tata?

Gradère auzi vocea Catherinei:

— Nu părea bolnav azi...

— S-a culcat imediat după masă. Are aproape 40 de grade febră.

Catherine spuse că o să caute ventuzele. Uşa rămâne întredeschisă. Gradère scoate un oftat de uşurare căci Mathilde a intrat în joc, a început să mintă. Ea îi pune hainele ude pe caloriferul din cabinetul de toaletă. Catherine se întoarse cu ventuzele. Mathilde îi mulţumeşte prin uşa întredeschisă, aşteptând ca fata să se îndepărteze, desfăşoară un ziar pe podea şi dă jos noroiul de pe pantofi

cu un vechi coupe-papier de metal. Şi pentru că Gabriel îngână cuvinte de recunoştinţă ea mormăie:

— Pentru Andrès fac asta...

Ce importanţă are că o face pentru Andrès? Andrès nu mai e singur. Iar pentru el acum nu mai valorează nimic: o zdreanţă. Când iată că ea îl întreabă pe neaşteptate:

— Ce vrei să faci? Adică, ai vreun plan?

Sigur că avea: să bage groaza în bătrân, da, să-l facă să moară de frică... aducea a glumă!

— Dar nu înţelegi, Aline nu ar fi venit, nu i-ar fi răspuns la scrisori... El n-ar fi avut nicio dovadă împotriva mea... doar şi-ar fi dat seama că eu eram cel mai puternic, că eu conduceam jocul. Nu ar fi parat lovitura...

Mathilde ridică din umeri: era naiv! Oricum, împrejurările erau exact aşa cum şi le dorise el. Se schimbase oare ceva?

— Nu mai sunt acelaşi, Mathilde. Asta m-a distrus. Nu, nu eram naiv. Ştiu bine ce spun: l-aş fi învins şi încă repede, fără să trebuiască să fac ce-am făcut...

— Ticălosule! Crezi că te-aş fi lăsat?

Îşi dădu seama că protestul acesta era tardiv. Însă dealtfel asta nu mai avea importanţă: Symphorien era viu şi nevătămat. Iar omul acesta căruia îi clănţăneau dinţii nu mai putea să facă rău nimănui. Şi totuşi îşi recăpătase încrederea şi continua s-o bată la cap:

— Aşa că mi-ai spus să mă vâr în pat după terminarea mesei, m-ai îngrijit, nu m-ai părăsit nicio clipă, ca să spun aşa. Am avui noroc că nu m-a auzit Catherine sau Gercinthe, care **e** surdă, şi că celelalte servitoare dorm la fermă. Nu am fost la gară. Sunt sigur că umbrela mă ascundea în întregime. Şeful de gară şi celălalt muncitor aveau glugă pe cap şi se gândeau doar cum să se adăpostească mai bine...

Ea îl asculta cu o deznădejde confuză. Oare ce aşteptase de la acest laş? Ce îi lipsea, deodată, în faţa acestei creaturi goale pe dinăuntru? Se bizuise pe el pentru că degaja o impresie de forţă, pentru că îi promisese fericirea; te târa după el pe un drum uşor, fără nicio greşeală gravă, fără nimic pentru care să te spovedeşti. Şi totuşi ţinta i se

păruse atât de frumoasă încât nici măcar n-ar fi îndrăznit să şi-o închipuie. Mathilde era furioasă pe el chiar pentru crimă? Oare dispreţul ei ar fi fost la fel de puternic dacă acest ticălos s-ar fi întors plin de glorie şi mândru de ce făcuse? Pe criminal îl detesta sau pe învins?

— Dar ia stai puţin, Mathilde! Acum îmi aduc aminte: nu avea relaţii personale cu marchizul de Dorth... chiar ea mi-a spus că raporturile dintre ei erau foarte complicate, într-atât era de înfricoşat de ideea scandalului. Între ei totul se petrecea cu ajutorul unui intermediar. Putem fi liniştiţi în ceea ce-l priveşte pe marchiz: n-o să facă nicio mişcare.

— Ce rost are să mai căutăm portiţe? îl întrerupse brutal Mathilde. Tot ce ne rămâne de făcut e să aşteptăm desfăşurarea evenimentelor. Dacă nu se întâmplă nimic... lucrurile îşi vor continua cursul ca şi cum n-ai fi fost văzut iarăşi la Liogeats... Curios, ce imagine îmi formasem despre tine în ansamblu... desigur, ştiam cine eşti dar îţi atribuiam – abia acum îmi dau seama – nu ştiu ce soi de putere, de forţă... Ce naivă eram! Deşi în noaptea aceea ai făcut ce-ai făcut (nu mai vreau să ştiu nimic, nu cred o iotă din ce mi-ai povestit şi îţi interzic să mai aduci vorba despre acest subiect în faţa mea), rămâi un om care nu se gândeşte decât la propria piele, care nu rezistă loviturilor şi care îşi pierde capul: un amărât.

Gradère stătea pe pat şi o privea în tăcere. Înghiţea tot. Nu-i mai era frig. Încet-încet, se liniştea. Oricât de critică ar fi devenit situaţia, mărturia Mathildei o să-l salveze. Sângele îi revenea în obraji. Se dezmorţea treptat. Acum reptila aflată la adăpost şi încălzită scotea iarăşi capul mic şi argintiu deasupra cuverturilor. Reacţiona violent faţă de dispreţul Mathildei. Aşadar nu se înşelase! Muşcase din momeală cu o lăcomie pe care nu o prevăzuse, care îl mira chiar şi pe el. Ei bine nu, nu va fi dezamăgită. O să-şi urmeze drumul. O să îndeplinească tot ce femeia aceasta aştepta de la el. Din fericire, dragoste nu-i arătase; i-ar fi putut spori groaza, l-ar fi putut şubrezi şi mai rău... Dar mila aceasta dispreţuitoare îl biciuia, îl împingea înainte, îi permitea să învingă această epuizare aproape sexuală, de

după actul fizic... Moartea Alinei nu avea nicio importanţă. O ştia şi el. O beţivă desfrânată fusese înghiţită de neant. Tot aşa cum o năpârcă înghite o broască râioasă. Oare execuţia din noaptea asta ocupa un loc mai important în ordinea universală? Fără doar şi poate că pusese prea multă pasiune, dar să fim serioşi, nu omori o femeie cu sânge rece.

— Scumpa mea Mathilde, spuse după o lungă tăcere, mă judeci în funcţie de o slăbiciune exclusiv fizică. Linişteşte-te: acum o să mergem până la capăt.

Ea protestă cu îndârjire: de ce spunea „o să mergem?" Ce amestec avea ea în toată povestea?

— Eşti o prefăcută, draga mea, ca toate femeile... Dar mi-e totuna: oricum m-ai făcut să înţeleg sensul răspunderii pe care o am... da, da! Faţă de tine, faţă de Andrès.

Se făcu a nu pricepe protestele ei şi continuă:

— O, dealtfel, deocamdată trebuie să aşteptăm: ne vom comporta în funcţie de împrejurări. Dacă n-o să trebuiască să iasă nimic la iveală o să-i învingem şi curând... Dacă o să fiu interogat o să scap datorită ţie... Sunt la adăpost...

Mathilde întrebă în şoaptă:

— Nu riscăm să se descopere... locul în care e... nu! Nu-mi spune! Nu-mi spune! Spune-mi doar atât tu eşti liniştit în această privinţă?

El surâse în gol:

— Nimic nu mi se pare mai misterios şi mai ascuns decât anumite locuri în care ne-am jucat când eram copii. Îţi aminteşti ce uluiţi am fost într-o zi când am descoperit o capcană pentru păsări în acea „insulă pustie" din mijlocul Balionului căreia îi spuneam „La Beauté"[10]? Ei bine, locul în care se găseşte Aline mi se pare inaccesibil pur şi simplu pentru că nu pot să cred că s-a întâmplat nimic acolo de pe vremea când vă luam pe fiecare, pe tine şi pe Adila, de câte o mână şi vă trăgeam pe pantă...

— Stânca... şopti Mathilde.

— Da stânca: un cimitir pe care nu-l merită Numai noi trei ar trebui să fim îngropaţi acolo, în nisipul cald şi

[10] beauté – frumuseţe.

catifelat pe care-l simţeam sub tălpile goale... În sfârşit, trebuie să aşteptăm. Dar numai eu nu pot să fiu atent la toate: ai grijă de Andrès, mă nelinişteşte.

— E la fel ca înainte.

— E o fire simplă animalică (nu o spun ca pe o jignire) de tipul celor care în dragoste îndură cel mai greu despărţirea, suprimarea, de tipul celor cărora mai ales nu le e frică de moarte... fiindcă în mintea lor moartea nu reprezintă nimic pozitiv în afară de simpla lor aspiraţie: să nu mai simtă niciun fel de absenţă veşnică. Oricum, fii cu ochii în patru.

Cu mâna pe clanţă, Mathilde se întoarse şi zise:

— Poate că îl cunosc mai bine decât tine! Are o dezamăgire de ordin senzual... posibil. Dar de aici până la a-i crede pasionat, capabil de sentimente puternice, dă-mi voie să rid. Şi pe urmă mai e ceva! Cum îndrăzneşti, tocmai în noaptea asta...

După ce ieşi ea din cameră, Gradère îşi dădu seama că vorbise într-adevăr de Andrès ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic Lucrurile în sine n-au niciun fel de valoare. Esenţialul era să-şi păstreze tonul liniştit şi detaşat dacă justiţia îi va lua vreodată urma. Somnul în care se cufundă brusc era pe măsura istovirii. La ora aceea nici măcar corpul Alinei nu putea fi mai orb şi mai surd decât acest om frânt de oboseală care dormea cu capul într-o parte, cu gura deschisă; iar mâinile, pe care nici măcar nu şi le spălase, îi erau încrucişate pe piept.

-XVI-

E micuţul Lassus care a adus această scrisoare din partea domnului abate.

Gradère priveşte cu atenţie chipul servitoarei – primul pe care îl înfruntă. Are aerul ei obişnuit. Se liniştеşte. Dar scrisoarea asta îl îngrijorează:, fusese o nebunie ca se încredinţase acestui paroh, în împrejurările de acum şi mai ales fără spovedanie. Da, însă secretul spovedaniei se întinde asupra tuturor mărturisirilor pe care preotul le primeşte în calitate de preot. Nu se teme că ar fi putut interveni vreodată ca martor al acuzării. Ce silă îi era să deschidă plicul! Poate că e numai o confirmare de primire? Totuşi, se hotărăşte să citească: vorbărie goală, cuvinte tipice pentru un popă!

„Oricât de încărcată ar fi viaţa, povestea ei nu ar putea uimi un om care îi cunoaşte pe oameni şi e prea mult spus şi atât: un om care se cunoaşte pe sine, nu e suficient. Să nu ne mirăm de nimic, domnule, în afară de această minune că ar fi de ajuns să îmi spuneţi încă o dată, în genunchi, cu sinceră căinţă şi părere de rău, tot ce se află scris în caieţel pentru ca să nu mai existe nicio fărâmă din acest bloc care vă striveşte, pentru ca intre sufletul unui copil şi cel al dumneavoastră singura diferenţă să fie de câteva cicatrice.

Nu, nu sunteţi blestemat; niciun muritor nu e blestemat. Luaţi seama la această graţie uimitoare care v-a fost acordată: gândiţi-vă că cele mai multe suflete cucernice trăiesc şi mor cu sfinţenie, fără să cunoască vreodată puterea supranaturală pe care le-a relevat-o credinţa. Dar dumneavoastră, domnule! Dacă acest duşman al lui Dumnezeu şi al oamenilor există atunci există şi restul; şi cum să nu cădeţi în genunchi? Povestea soţiei

dumneavoastră, a acelei Adila care poate că vă va salva, mi-a deschis ochii mie, preot nevrednic, pe care la început (spre ruşinea mea, mărturisesc) lectura caietului l-a tulburat peste măsură: căci sfârşitul trebuia văzut. Moartea e cea care ne luminează viaţa. Acel biet suflet s-a ridicat atât de sus numai fiindcă l-aţi tras atât de jos. Oare fără păcat arăta de ce era în stare? Aţi înţeles (cred şi eu că da! Doar chiar dumneavoastră aţi arătat atât de clar) că aţi fost şi că sunteţi pe veci soţul unei martire, al unei sfinte?...”

Pe măsură ce citea, Gradère simţea cum creşte în el mânia aceea pe care n-o putea înăbuşi niciodată pentru multă vreme. Mai departe de cuvintele *martiră, sfântă,* nu putu să citească, rupse scrisoarea în bucăţi şi o aruncă în cămin. În picioare în faţa oglinzii, îl privea ţintă pe omul acela firav, în pijama, cu părul zbârlit. Respiră adânc: câteva horcăituri groase de bronşită. Coşul pieptului era neatins; viaţa năvălea în el din nou – şi mai mult decât viaţa, o tinereţe misterioasă îi clocotea în vine. Nu exista nimic de care să nu se simtă în stare, nicio acţiune de care sa nu fi fost sigur că ar duce-o la bun sfârşit. Când intră, Mathilde fu surprinsă văzându-l aproape îmbrăcat, gata de luptă. El se bătu cu pumnii în piept şi spuse vesel:

— Am înviat din morţi, ce zici, draga mea?

Ea nu răspunse şi întoarse capul cu o figură amară şi deznădăjduită. Nu dormise. Obrajii îi erau marcaţi de pete galbene.

— Dacă ai fi fost bolnav te-aş fi îngrijit, spuse în cele din urmă. Acum că te-ai vindecat, ţin să te anunţ că de acum încolo n-o să mai pui piciorul în camera asta şi că nu vreau să-ţi primesc destăinuirile. Tot ce pot să fac c să ignor, să uit ceea ce ştiu. Bunul Dumnezeu să se îndure de mine! Dar de acum nu spera că o să mai fac vreun pas...

— Cum adică? Te dai bătută chiar când suntem pe cale să ne atingem scopul?

— Ce lucruri comune ne leagă? Eu nu urmez niciun plan.

În timp ce se îndrepta către uşă, el rosti în şoaptă: „Andrès”... Ea se întoarse, plină de mânie:

— Mi l-ai luat tu... l-am pierdut, da, l-am pierdut. Era fiul

meu, copilul meu iubit. Dar ai venit tu, ai murdărit ce era curat şi ne-ai otrăvit. Iar acum fuge de mine. Nu mai am nicio îndoială: chiar azi dimineaţă am vrut să intru la el în cameră şi m-a dat afară. Când mă vede i se face silă. Ce vorbe i-ai strecurat despre mine? Am ghicit: ceea ce mi-ai lăsat şi mie de înţeles, într-o seară; ceea ce ascunzi în spatele fiecărui cuvânt pe care îl rosteşti... şi iată că nu mai îndrăznim să ne privim în faţă... şi în ce moment! Tocmai când bietul băiat a fost părăsit de fiinţa aceea; când se simte ameninţat de orice se poate întâmpla dintr-o clipă în alta, căci crima ta va fi descoperită până la urmă, ticălosule! Asasinii sunt prinşi întotdeauna.

Gradère o prinse de braţe şi o zgâlţâi:

— Gata, ai terminat? O să te audă cineva... ce mai vrei? Eram în legitimă apărare? Tâmpito! Crezi că nu mai există alte crime decât cele din ziare? Ştii cam câţi criminali scapă nepedepsiţi? Eu ştiu: şi peştii sunt infinit mai mulţi în mare decât în vintrele şi năvoadele pescarilor... Nu poţi şti tot ceea ce se mişcă (miriade) în marile adâncuri, unde n-ai cum să ajungi.

Nu-l asculta, cu toate că rămăsese în picioare, sprijinită de uşă, strângându-şi halatul vechi, cafeniu, în jurul corpului frumos şi greu şi uitându-se fix. Clătina din cap şi bâiguia: „N-am vrut... n-am vrut... Nu înţeleg cum... şi nu m-ajută nimeni... nimeni!”

— Nu te-ajută nimeni?

Îmblânzit, o privea cu un aer de ironie tristă.

— Nu te-ajută nimeni? repetă el. Eşti oarbă!

Ea crezu că vorbea de el şi protestă spunând că voia să nu mai existe nici cea mai mică înţelegere intre ei, că-i respingea cu silă toate propunerile, că-i era scârbă de el. Poate sperase că o s-o lovească. Însă, fără a-şi pierde calmul, el o asigură că se gândea la altcineva:

— E cazul să-ţi aduci aminte de o vorbă care spune aşa: „în mijlocul vostru este cineva pe care nu-l cunoaşteţi...” Se vede că am fost la seminar, nu? La Liogeats se află cineva pe care nu-l cunoşti. Du-te şi caută-l: lui îţi dau voie să-i spui tot – tot, ai înţeles? Chiar şi ceea ce are legătură cu ce

s-a petrecut în noaptea asta?

Îşi închipui că bătea câmpii. Însă când pronunţă numele abatelui Forcas, pe un ton neutru, păru tulburată:

— E semn rău, spuse ea, că se bucură de aprecierea ta

El murmură printre dinţi „tâmpito!” şi brusc izbucni furios:

— Ai dreptate, nu te duce. Ce-oi fi avut în cap? Tot satul râde de el. E copleşit de ridicol şi de ruşine. Un laş: toţi îl scuipă şi el tace. Dacă ar fi dus la abator n-ar scoate, nici cei mai slab behăit. Ceilalţi îl învinuiesc de toate actele josnice pe care ei înşişi le fac pe ascuns, iar el le primeşte cu bună ştiinţă. Rezistă dorinţei de a striga că nu ei e făptaşul: un rebut al omenirii, un ţap ispăşitor de care toată lumea îşi bate joc şi care nu găseşte niciun răspuns. Singur cuc în biserică, mormăindu-şi rugăciunile – iar bunii tăi enoriaşi fug de el şi-l dispreţuiesc, aşa cum faci şi tu. Este suspect chiar şi superiorilor săi fiindcă e subiect de scandal... Ce? adăugă, trecându-şi rătăcit mâna prin faţa ochilor, ce? Ce-ai spus?

Îşi dădu seama că Mathilde ieşise din cameră.

-XVII-

Trenul de joi seara avu întârziere mare. Era aproape zece când Desbats auzi în sfârşit pufăitul pe care-l pândea, ţâşnirea bruscă a aburilor. Roţile patinară pe şine. Peste douăzeci de minute această Aline urma să coboare pe peron. Într-o oră totul va fi îndeplinit. Oare Gradère bănuia ceva? Catherine îl încredinţa că nu mai era văzut decât la masă. Dar nu era el omul care să se lase prins fără să se apere. La urma urmei, ce îl va face să dea înapoi?

Bătrânul tremura de frică. Credeam mereu că evenimentele vor asculta anume de voinţa noastră dar când vine vremea ele apar cu un chip străin, ostil, şi nu suntem în stare să-l recunoaştem. Trebuia admis că Gradère va fi surprins dormind... Dar asta însemna o nesocotire a acelui instinct de prevedere pe care nevoia îl dezvoltă şi îi exercită în asemenea oameni.

Desbats se duce la fereastră, dă la o parte perdeaua. Dar obloanele exterioare sunt închise şi ezită să facă efortul de a le deschide. Întredeschide uşa, înaintează pe palierul pe jumătate luminat de lustra din vestibul, coboară câteva trepte, se apleacă peste balustradă. Îi zăreşte pe Andrès aşezat la masa pe care sunt îngrămădite mai multe reviste, cu braţele încrucişate pe un ziar deschis şi ascunzându-şi faţa.

Bătrânul se duce înapoi în fotoliu; are respiraţia accelerată. nu atât din cauza mişcărilor pe care le-a făcut, cât de groază faţă de ce se pregăteşte. Când aude zgomotul de paşi de la intrare se teme ca neliniştea să nu-l răpună. Iată-l din nou în picioare, sprijinit de spătarul fotoliului. Intră Catherine, singură.

— Nu era nimeni, spuse ea dându-şi jos mantaua.

— Te-ai uitat bine peste tot? Beţivanca o fi băut şi-a

adormit...

Catherine îl încredinţă că fusese în fiecare compartiment în parte. De altfel nu era niciun călător nici la clasa întâi, nici la a doua. Desbats respiră adânc: scadenţa e amânată, diseară nu se va petrece nimic. Se calmează:

— Înseamnă pur şi simplu că e tot bolnavă. Ce mă miră e că n-a trimis nicio telegramă. Poate că s-a gândit că ar fi imprudent. Şi pe urmă, cu q asemenea femeie nu poţi fi sigur de nimic. Nu crezi, draga mea?

Privea chipul întunecat şi gânditor al Catherinei. Şi deodată strigă:

— Tu ştii ceva!

Ea făcu semn că nu dar şovăi. El o silea să vorbească.

— Te nelinişteşti! Te frământi! murmură ea. Îmi promiţi că n-o să-ţi pierzi cumpătul? Că n-o să-ţi vâri în cap cine ştie ce idei?

Însă nici ea nu reuşea să-şi ascundă tulburarea.

— Ei bine, iată... Trenul avea întârziere mare şi am stat de vorbă cu mai mulţi oameni care aşteptau ziarele... şi în special cu domnişoara Pibeste, poştăriţa.

Se întrerupse. Auzea respiraţia şuierătoare a tatălui ei. Ar fi trebuit să aibă curajul să-i ascundă... dar acum cel mai bine era să termine cât mai repede.

— La un moment dat îi vorbeam de convorbirile telefonice cu Parisul. Mi-a spus că la Liogeats avea foarte rar prilejul...

Symphorien ghicise. Primise deja lovitura când Catherine rosti:

— Lunea trecută nu m-a chemat nimeni de la Paris. Am fost în legătură cu oficiul din Lugdunos.

Câteva clipe bătrânul nu fu în stare să răspundă. Murmura: „dar vocea? vocea răguşită... Catherine ridică din umeri: nu-şi aducea aminte ce spusese Andrès într-o zi despre taică-său, că îi imita pe toţi la perfecţie, de te stricai de râs”?

— Dar atunci... dar atunci... poate că totuşi a venit luni seara... Nu! Prost mai sunt! I-a trimis o telegramă din Lugdunos pe numele meu... ca s-o împiedice să vină...

Caţherine răspunse: „Da, se poate...” Dar el înţelese că nu credea o iotă. Ea întredeschise uşa: se auzea un zgomot slab de la parter.

E Andrès, face cartuşe, murmură. Şi el s-ar cuveni să fie supravegheat. I-am spus mamei ieri seară şi ştii ce mi-a răspuns ? Că fuge de ea, că dacă ea intră într-o cameră el iese...

— Maică-ta... o întrerupse Desbats.

— Da, bineînţeles! Ea a trădat. Să-ţi fie învăţătură de minte! răspunse Catherine, într-o izbucnire de furie.

După o tăcere destul de lungă, adăugă în şoaptă:

— În noaptea de luni spre marţi se afla în camera lui Gradère, chipurile să-l îngrijească. Mi-a spus că era bolnav; trebuie să spun că mi s-a părut foarte roşu la faţa şi că se prea poate să fi avut febră, din rit ni-am putut da seama de pe palier. A trebuit să-i aduc ventuzele.

— Dar dacă ar fi ieşit după cină l-ai fi auzit?

— Nu neapărat... Adu-ţi aminte că în seara aceea nu eram în apele mele. Eram atât de mulţumită că nu era nevoie să mai merg la gară pe vremea aceea câinoasă.

Bătrânul o întrebă: „Tu ce crezi?” Drept răspuns ea se mulţumi să îndepărteze puţin mâinile.

— Dacă femeia aceasta a sosit luni seara, aşa cum era stabilit...

Symphorien Desbats tăcu şi căută privirea fiicei sale. Liniştea nopţii de iarnă îi învăluia. Catherine vru să-şi ajute tatăl să intre în pat, ca în fiecare seară, dar acesta nu consimţi. Refuza să se culce, pradă unei panici de copil. Şi cu o voce aproape tot de copil şopti:

— Cineva urcă scările.

— Cât de nervos eşti, bietul de tine, mormăi Catherine.

Crăpase uşa.

— E mama, se duce la culcare... ba nu, vine încoace.

Symphorien murmură: „O să o primesc!” Tăcură amândoi. uluiţi de femeia care intra: chipul îi era familiar şi totuşi necunoscut, cu ochi de somnambul. Pete galbene se desenau pe obraji. Din cocul pe jumătate desfăcut se vedea ieşind un ac de păr.

— Scumpa mea Catherine, trebuie neapărat să mergi să-i ţii companie lui Andrès, indiferent sub ce pretext, să-l faci să vorbească, la nevoie să-l enervezi, să-l scoţi din pepeni. Liniştea aceasta în care s-a cufundat mă înspăimântă.

— Hei, ia stai puţin, o întrerupse Desbats, ia rămâi tu cu el şi las-o pe Catherine în pace. Crezi că eu n-am nevoie de nimeni? Nu sunt şi eu la fel de ameninţat? Ştii asta din proprie experienţă, escroaco!

Se ridicase pe jumătate, cu mâinile pe braţul fotoliului şi apoi se trânti la loc. Mathilde păru să nu-l fi auzit. Insista:

— Te implor, fata mea. Caută-l pe Andrès. O să-ţi ţin eu locul lingă taică-tău.

— Ah, asta nu! Ca să mă dai pe mâna...

Se bâlbâia de nume şi de teamă. Catherine, nehotărâtă, se apropiase de uşă.

— N-o să mai am nicio clipă de linişte, îi spuse în cele din urmă mamei sale. după ceea ce-ai făcut... Când mă gândesc că te-ai dat de partea acestui om...

— Dar este tatăl lui Andrès, Catherine!

— Şi ce-i cu asta? Ce trebuia să facă? Să-şi ia tălpăşiţa, nu? N-am mai fi auzit niciodată vorbindu-se despre el. Totul ar fi fost spre binele lui Andrès...

— Încă nu ţi s-a spus tot, draga mea, o întrerupse Mathilde cu ardoare. Dacă ar fi trebuit doar să plece! Dar cineva voia să-l înhaţe. Fata asta urma să-l predea. M-am temut că Andrès va fi făcut de ruşine... Am crezut că era de datoria mea, fără să înţeleg că îl expuneam la ce era mai rău. Am crezut că tatăl său se va salva dacă va fi prevenit, că vom scăpa cu toţii şi că el va şti să se pună la adăpost... Credeam că acţionam cum era mai bine... N-aveam cum să prevăd...

Deodată văzu cele două chipuri îngrijorate îndreptate spre ea, privirile aţintite asupra buzelor ei. aşteptând ceea ce urma să dea la iveală. Îşi trecu o mână prin faţa ochilor:

— Nu, nu, nu ştiu nimic: cu nimic mai mult ca voi, vă jur! Pur şi simplu mi-e frică; am tot soiul de îndoieli.

Se lăsă să cadă pe un scaun în timp ce ceilalţi mai aşteptau şi alte lucruri... Dar ea rămase în starea aceea de

deprimare. De-abia înţelegea ce discuta Catherine cu tatăl său în şoaptă:

— Mi-a jurat că nu trebuia decât să-l facem să plece...

— N-aveam de unde să ştiu ce gânduri avea femeia aceea cu el. Nici nu era treaba mea, nici nu mă interesa.

— Ne interesează tot ce îl priveşte pe Andrès.

— Vorbeşte pentru tine, prostuţo!

Catherine ridică tonul şi, întorcându-se spre mama sa, spuse:

— Ei bine, mamă, rămâi aici cât timp mă duc să văd ce se petrece jos.

Coborî repede scările, făcându-se că nu îl aude pe taică-său care îi striga „îţi interzic să mă laşi singur”. Aprinse lumina în vestibul, străbătu sufrageria, a cărui uşă rămăsese deschisă, şi pătrunse într-o încăpere mică, pe care dintotdeauna cei din familia Du Buch o numiseră în derâdere, *arsenalul,* fiindcă acolo îşi depozitau armele de vânătoare şi muniţiile.

Lipit de perete se găsea un rastel în care erau aşezate toate tipurile de puşcă: de la vechea armă „cu piston”, care se încărca prin ţeavă şi cu care Gradère bătrânul nu ratase nicio becaţă, până la puşca Lefaucheux a unui străbunic Du Buch; urmau puştile cu percuţie centrală, Hamerless, cele mai recente modele... Pe masa de lemn alb Andrès cântărea praful de puşcă şi plumbul în tuburi de cartuşe. Îşi ridică ochii să vadă cine era şi nu reacţionă în niciun fel. Chipul îi era slăbit, gura strânsă, privirea absentă: acea expresie a vitei care nu mai vrea să mănânce.

— Vântul şi-a schimbat direcţia de azi dimineaţă, spuse Catherine. Mâine o să putem merge la vânătoare de becaţe. Dacă vrei să-mi faci şi mie câteva cartuşe...

El se duse şi se uită în dulap:

— Sunt aici mai multe decât îţi trebuie, răspunse cu vocea lui obosită.

— Dacă te supără că vin cu tine...

El mormăi, ridicând din umeri:

— Mă doare undeva...

Ea nici nu clipi. El se întrerupse din activitate şi îşi făcea

de lucru cu un tub gol. Brusc întrebă, cu un aer prost dispus:

— Ce-ţi veni de te uiţi aşa la mine?

Catherine tresări.

— Îndur foarte multe lucruri, Andrès. E adevărat că n-am fost prea cumsecade... dar trebuie să îndur multe...

— Toţi îndurăm...

— Dar ceea ce e peste puterile mele, continuă ea, e să te văd că suferi.

Începu să plângă. El recunoscu grimasa din vremea când era o fetiţă plăpândă pe care o chinuia. Însă în atâţia ani în care îi arătase o figură fie morocănoasă, fie batjocoritoare, ajunsese să uite acel chip de copil. Căuta un răspuns iar ea se minuna că încă nu fusese repezită. În cele din urmă îi spuse:

— Nu-ţi face griji pentru mine, îmi e totuna ce se întâmplă.

Şi ea îl auzi formulând, poate pentru prima dată de când locuiau în aceeaşi casă, o judecată asupra vieţii:

— Totul este mult prea oribil, nu crezi?

Oare se gândea numai la femeia aceea pe care o iubea? Probabil că şi la ticălosul de taică-său. Dinspre partea asta trebuie să fi primit el o lovitură în ultimele zile, îşi spunea Catherine. Ce s-o fi petrecut între ei dacă fiu mai putea să suporte prezenţa lui Tamati?

— Dar când ai ajuns la capăt, reluă el după o tăcere. Ţi-e frică de moarte, Catherine?

— Pentru mine nu, pentru ceilalţi.

Şi deodată veni şi se lipi de el, petrecându-şi un braţ pe sub al lui. Şi spunea într-una:

— Nu, Andrès, nu! Promite-mi, jură-mi...

Era surprins şi puţin tulburat de înflăcărarea aceasta... Nu o respingea. Îşi dădea seama că la urma urmei era şi ea o femeie ca oricare alta. Chiar şi ea îşi retrase braţul din instinct şi se propti de perete, de cealaltă parte a mesei pe care Andrès îşi sprijinea iarăşi coatele, ţinându-şi capul în mâini. În spatele lui, puştile luceau slab iar în cameră mirosea a unsoare.

— Aş vrea să-ţi cer iertare, spuse fata în cele din urmă. Am fost rea, odioasă... Ba da! Ba da! Numai că trebuie să mă înţelegi: felul în care vă purtaţi cu mine, mama şi cu tine, era prea dur, ca şi cum n-aş fi fost o fiinţă vie... Nici nu poţi să-ţi închipui... dar acum s-a terminat, o să vezi! Tot ce am şi tot ce voi avea ţie îţi aparţine...

El ridică spre ea o figură rătăcită. Protestă spunând că nu-l interesa nici ce are. nici ce va avea... Toţi credeau că numai la asta îi stătea gândul; că numai asta iubea, pământul, ca ei. Însă taică-său ştia din proprie experienţă în ce hal îşi bătea joc!

— Fireşte că sunt *legat* de proprietate; numai eu o cunosc, îi ştiu toate marginile şi niciun vecin n-o să le poată schimba cât timp voi fi aici. Îi cunosc pe fermieri: şi ei mă cunosc. Nu le sunt duşman. Ştiu şi eu ce înseamnă să serveşti. La drept vorbind, între ei şi mine nu e nicio diferenţă. Cât despre plăcerea de a spune „îmi aparţine”, dacă ai şti, biata mea fetiţă, cât de puţin îmi pasă! Altceva am eu în cap....

— Altceva? îl întrerupse Catherine cu vocea ei răutăcioasă. Vrei să spui pe altcineva. Dar nu-ţi fac niciun reproş, continuă ea cu însufleţire. Nu, o să înţeleg şi asta, dacă o să vrei...

Ridică din umeri cu un aer resemnat.

— Nu e vorba de ce-ţi închipui tu. Dacă mintea mi-ar fi liberă să mă gândesc la persoana aceea, nu m-aş plânge, fiindcă nimic n-ar fi pierdut...(şovăia, îşi căuta cuvintele). Cum să-ţi explic? Există anumite necazuri care brusc îmi apar ca nişte plăceri, dacă sunt lovit de un alt fel de nenorocire. M-am chinuit din cauza ei şi nu ţi-o ascund, m-am chinuit îngrozitor. Iartă-mă că ţi-am spus...

Ea spuse în şoaptă:

— De ce să te iert? E foarte limpede; de altfel, nu e o noutate pentru mine...

El continuă:

— Dar mi-am învins durerea, durerea aceasta, prin altceva...

Deodată se ridică şi îi prinse braţul:

— Tu, Catherine, eşti amestecată în toate poveştile astea. Spune-mi, ce se petrece în casa asta?

Ea se simţi încurcată şi nu răspunse nimic.

— Vezi? Nici măcar nu protestezi...

Şi continuă, întrebând-o cu aceleaşi cuvinte pe care le folosise şi bătrânul Desbats cu o oră în urmă:

— Tu ştii ceva. Spune-mi şi mie.

Şi deşi nu era deloc obişnuit să citească expresia unui chip anume, pe acesta, care acum se ferea, deosebi o compasiune care îl copleşi.

— Nu vrei să-mi răspunzi?

După care nu mai insistă, poate că de groază. Se aşeză din nou la masă şi începu să se joace cu cartuşele goale. Catherine urmărea de la distanţă frământarea acelor mâini puternice. Deodată el spuse:

— Ai înţeles ce însemna el pentru mine? Voi îl uraţi, îl dispreţuiaţi iar eu îl iubeam împotriva tuturor. Mă gândeam la viaţa lui plină de dragoste şi fericire, aşa cum nu este a noastră. Tot ce adună tatăl tău el transforma în plăcere. E aproape o nebunie, dar mă gândeam la el ca la un frate mai mic. Mi-a luat tot şi încă aş mai fi vrut să-i mai dau... Şi asta nu pentru că sunt bun din fire: îl credeam când îmi spunea că o să primesc totul înapoi însutit. Mă bizuiam pe el, pe poveţele lui, ca să fiu iubit, eu, o biată gâză. Credeam că-i era drag de mine... nu la modul egoist, ca lui Tamati... Voia să mă facă fericit... Îţi spun toate astea şi tu poate mă înţelegi greşit?... Un păcătos... ştiam... şi totuşi găseam că era frumos. Un păcătos? Da, un om care-şi trăieşte viaţa iubind, în petreceri de neînchipuit... Cel puţin pentru un urs ca mine...

Catherine îşi ţinea respiraţia de teamă să nu-l întrerupă şi-şi ferea ochii.

— Cu toate acestea erau şi cuvinte pe care le înţelegeam, insulte mormăite de unchiul Symphorien, unele aluzii....Treceam peste ele, îmi interziceam să mă gândesc la aşa ceva. Dar asta nu înseamnă că nu ştiam foarte bine ce părere aveau oamenii din Liogeats despre el... Şi pe urmă, dintr-odată, seara trecută, pe când îmi vorbea de

ceva ce nu poţi nici măcar să-ţi închipui, atât de extraordinar încât jiu reuşeam să-mi dau seama... Da, dintr-o dată, l-am văzut şi l-am auzit pe omul acesta pe care nu-l cunoşteam, în a cărui existenţă nu credeam, îmi apăruse brusc aşa cum îl vezi tu, cum îl vedeţi toţi cei de-aici... Ce revelaţie! Din clipa aceea, tot ce mă străduisem să ignor, să nu văd, se lumina, primea o semnificaţie anume...Semăn cu un câine care adulmecă dar se teme de ce ar putea simţi. Şi suntem vârâţi toţi în povestea asta. Numai că eu sunt singurul care-mi joc rolul în întuneric.

Ea se apropie şi, trecându-şi un braţ pe după capul lui, îl mângâie blând pe păr, ca şi cum ar fi dezmierdat un animal, iar el nu se apăra, astfel încât acum, când el se afla la limita suferinţei, ea simţi prima sa bucurie de femeie, o alinare misterioasă şi neclară. Îndrăzni şi mai mult şi-i lipi de umărul ei capul mare cu părut ondulat

— Pot să ţi se întâmple multe necazuri din cauza lui, şopti ea în cele din urmă. O să vină şi o să treacă, adăugă cu înflăcărare, cuprinsă de un entuziasm ciudat. O să te strângi lângă mine, o să te ascunzi în braţele mele...

Se desprinse de ea fără brutalitate.

— Nu te iubesc, Catherine, răspunse. Şi n-aş putea niciodată să te iubesc aşa cum vrei.

Ea rămase în aceeaşi poziţie, cu ochii închişi, braţul îndoit, ca şi cum ar fi cuprins gâtul tânărului. Aşteptă până fu în stare să răspundă cu o voce liniştită:

— Ştiu, nu-i nimic, numai să fiu aici, să veghez asupra ta.

El nu o mai asculta, privea în gol. Şi deodată o întrebă:

— Te-ai gândit vreodată că ar putea fi nebun? Da, taică-meu... Câteodată se poartă foarte ciudat...

Catherine nu îndrăznea să întrebe „cum? ce face?” ar fi preferat să vorbească despre altceva. Dar cât de repede îşi găsea Andrès cuvintele în seara asta!

— Ca să înţelegi, trebuie să-ţi fac mai întâi o mărturisire. E atât de stupid, abia acum îmi dau seama....Am vrut să dispar....Nu, nu protesta încă....o să râzi! Ca să nu se nască tot soiul de poveşti, mi-a venit ideea unei boli. Ştii doar că mă îmbolnăvesc foarte uşor. Am avut pleurezie, la fel ca

tata şi chiar la aceeaşi vârstă. Clairac a vrut să mă scoată din armata activă şi să mă trimită la administraţie, îţi aduci aminte... Pe scurt, când erau ploile acelea lungi – să nu-ţi baţi joc de mine! – mi-a trecut prin cap să stau în ploaie numai în cămaşă, cât mai mult timp cu putinţă. Am făcut treaba asta două nopţi la rând. A fost groaznic; intram în casă şi iar ieşeam pe balcon. Rezultatul: guturai! Inutil să mai adaug că am renunţat la ideea aceea stupidă: în ziua în care o să vreau...

— Dar nu o să mai vrei niciodată, nu-i aşa, Andrès?

Indiferent la această rugăminte fierbinte, el îşi făcea de lucru cu cartuşele răspândite pe masă.

— Ei bine, ai putea să crezi că mi-am dat seama că tata pleca în fiecare noapte? Cel puţin în cele două nopţi pe care le-am petrecut în balcon a plecat şi era un adevărat potop; îţi mai aduci aminte cum era afară? Era sâmbătă...nu, duminică şi luni....L-am auzit ieşind pe uşiţa dinspre curte...

— Nu l-ai văzut. N-aveai cum să-l vezi. N-ai de unde să ştii că era el.

Vorbea cu o voce indiferentă. El nu-i remarcă obrajii palizi, nici felul ciudat în care se rezema de perete.

— Nu, fireşte! Dar i-am recunoscut mersul... Şi cine altul ar fi putut ieşi din casă pe o asemenea vreme?... Atunci m-am dus şi am bătut în uşa camerei lui: nu era nimeni înăuntru. Şi pe urmă l-am auzit întorcându-se, pe ploaia aceea. Iar a doua zi probabil că a plecat imediat... în orice caz, s-a întors la miezul nopţii. Ce harababură! Şi tu ai trecut de două ori prin faţa uşii mele...

— Da, era bolnav. Atât de bolnav incit nu putea să scoată nici nasul afară, îţi jur!

— Asta fiindcă a avut mai mult noroc decât mine şi nu s-a udat până la piele de pomană... Nu crezi că trebuie să fii nebun ca să baţi drumurile din ţinut pe o asemenea vreme? Bineînţeles, există şi o femeie în toată afacerea; nici nu e greu de ghicit. Dar ar fi putu să se ducă la ea şi altădată. Fără îndoială, la Paris hoinăreşte până dimineaţa şi doarme ziua... N-a putu să reziste, nici măcar la Liogeats...Dar, Catherine, ce e cu tine?

Ea se lăsase să cadă pe un scaun, cu bustul drept. Bâiguia:

— Nu era el, Andrès. Nu trebuie să se ştie că l-ai văzut; de altfel, nici nu l-ai văzut. N-ai auzit pe nimeni ieşind în timpul acestor două nopţi. Îmi promiţi?

Deodată chipul ei mic şi alb ca varul se lăsă pe umărul drept.

— Catherine!... Dar ce-o fi cu ea?...

O luă în braţe şi o întinse pe un divan vechi, cu arcurile rupte, pe care odinioară se băteau. Aproape imediat după aceea ea deschise ochii şi îi aţinti asupra lui Andrès, care stătea în genunchi lângă ea şi îi ţinea mâna.

— Ce ai văzut, ce ai auzit, o să rămână un secret ştiut numai de noi doi, nu-i aşa, Andrès? Jură!

În clipa aceea ea se ridică şi ascultă cu atenţia încordată.

La etajul unde erau camerele izbucni un tumult de voci furioase.

— Nu, nu te duce! imploră ea. Nu, Andrès...

Dar el o îmbrânci şi sui câte patru trepte odată. Bătrânul Desbats, în halat, rezemat de peretele palierului, îşi recăpăta suflul. Gradère, cu mâinile în buzunar, rânjea şi ridica din umeri, în timp ce Mathilde îi striga, în culmea mâniei:

— Te-ai strecurat în camera bărbatului meu ca să-l înspăimânţi, să-l îmbolnăveşti de frică. Şi când spun „să-l îmbolnăveşti”... Eşti un ticălos!

El încerca să-i acopere vocea:

— Ei haide, draga mea, ce înseamnă această indignare? În ce comedie joci?

— Fiţi atenţi! strigă Catherine. Andrès e de faţă.

Însă Mathilde, strângându-şi pe corp vechiul halat de lână cafenie, întoarse o faţă umflată spre tânărul care stătea puţin retras, în picioare pe o treaptă, rezemat de balustradă.

— Cu atât mai rău! gemu ea. Trebuie să ştie şi el, să înţeleagă o dată şi-odată...

Catherine îi tăie vorba:

— De ce-ai plecat de lângă tata? Te-am rugat să nu-l laşi

singur...

— El m-a izgonit, Catherine; nu voia să mă vadă. Din fericire, mi-a venit în minte să mă ridic...

În sfârşit, putu şi bătrânul Desbats să cuvânteze:

— Ai fi putut la fel de bine să-i deschizi uşa... Oare nu ne trădaseşi deja?... Eşti complice la ceea ce probabil că s-a întâmplat noaptea trecută. Eşti de partea lui, de partea asasinului.

Se auzi vocea ascuţită a Catherinei:

— Dar nu vezi că Andrès e de faţă?

Cearta încetă brusc. Toate privirile erau aţintite asupra lui Andrès, rezemat încă de balustradă şi respirând nemişcat, aidoma unui taur cu spada înfiptă în greabăn, care se clatină pe picioare dar nu cade. Numai Gradère era cu spatele la el. Andrès se apropie de tatăl său şi îi atinse umărul:

— Eşti surd? N-ai auzit cum ţi-a zis?

— Una din drăgălăşeniile cu care are obiceiul să mă răsfeţe! Ar trebui să-l cunoşti, copilul meu. Dacă mă crede... ce a spus, s-o dovedească, să mă acuze în faţa ta.

Fiecare simţea contrastul dintre cuvinte şi tonul atât de sumbru şi deznădăjduit pe care fuseseră rostite. Acum tăcea şi el. Erau cinci oameni pe palier, în toiul nopţii, mai mult sau mai puţin aproape de acel adevăr pe care numai Gradère îl cunoştea în întregime. Nefericitul stătea nemişcat, privind fix, fără să-şi dea măcar seama că fiecare se retrăgea pe furiş. Nu auzi zgomotul zăvoarelor. Şi deodată tresări: rămăsese singur cu Andrès.

— Du-te la culcare, tată. Ai febră.

— Da, răspunse el, am răcit. Am crezut că nu era nimic grav. Dar acum temperatura îmi creşte în fiecare seară.

Andrès îl urmă până în faţa camerei şi deodată îl întrebă dacă putea să intre pentru un minut.

— Sunt bolnav şi abia mai stau de somn, îl rugă Gradère în şoaptă. Vino mâine dimineaţă.

— Un minut, tată, şi pe urmă te las să te culci.

Intră după Gradère şi închise uşa. Apoi privi în jur.

— Camera mamei... N-am văzut-o niciodată în camera

asta... Nu mi-o amintesc decât la Bilbao şi la Paris... Tu unde ai fost cât timp am stat noi în Spania?...

El răspunse că afacerile l-au reţinut în Franţa, fericit că discuţia se îndrepta pe acest făgaş.

— Mama ta, dragul meu... cineva, un preot, îmi scria despre ea acum câteva zile: „o sfântă, o martiră...”

— De ce o martiră?

Surprins, Gradère răspunse cu vocea lui răutăcioasă că preoţii exagerează întotdeauna. Rânji, ridică din umeri şi spuse brusc:

— Hai, dă-i drumul, şterge-o. Sunt frânt.

— Nu înainte de a afla ce voia să spună unchiul Symphorien...

— Ei bine, n-ai înţeles? răspunse el scos din sărite. Intrasem la el ca să-i vorbesc de Cernès şi Balizaou... Poate că e dreptul meu, nu? Iar el a convins-o pe Tamati că voiam să-l fac să moară de frică... Sunt ori nebuni ori mincinoşi!

— Da, tată, dar bătrânul i-a strigat lui Tamati că e complice la ce se petrecuse noaptea trecută...

Gradère stătea în picioare, cu mâna pe clanţă:

— Eu n-am auzit aşa ceva, spuse el în cele din urmă. Ai visat. Se întoarse cu paşi mărunţi spre fiul său, cu mâinile înfundate în buzunare:

— Ei bine, tu mă cunoşti, nu-i aşa, băiete? Nu pretind că am dus o viaţă exemplară... Da, un vagabond... dar de aici până la a-i dori moartea acelei canalii bătrâne... şi, în plus, a murit cineva de frică? Haida-de, e o copilărie!

Andrès respiră adânc: în faţa lui se afla un om ca toţi ceilalţi. Probabil că toţi cei de aici aveau o imaginaţie bolnavă şi că nici el nu rezistase şi se molipsise.

— Dar câteodată, tată, spui şi tu nişte lucruri înfiorătoare... Seara trecută, când a venit vorba de Tamati...

— Ah, păi dacă vă apucaţi să mă luaţi în serios! Vezi tu, aici la Liogeats nu se gustă ironia.

Era aşezat în şezlong într-o atitudine de abandon şi-i vorbea lui Andrès cu capul ridicat:

— La Paris poţi să spui orice, poţi să rişti chiar o enormitate. Toate trec, oamenii ştiu ce să înţeleagă. Aici

trebuie să dai socoteală pentru fiecare butadă, e insuportabil! Ah, s-ar putea spune că nu ştiţi deloc de glumă! Iată de ce ţi se pare imposibil de stat în provincie, oricât de puţin ai fi trăit la Paris...

— Ar fi trebuit să te aperi mai bine: vezi şi tu ce au ajuns să creadă...

Andrès surâdea destins. Şi Gradare răsufla uşurat: pusese din nou stăpânire pe el; de acum încolo o să aibă grijă să nu i se mai bage cine ştie ce idei în cap. Partea grea era să-l aducă în stare să audă orice şi să nu creadă nimic. Jocul trebuia jucat temeinic.

— Şi totuşi, acest bătrân Desbats! Iată la ce pot da naştere într-un creier bolnav, prostia, ura şi frica unite. Nici nu mai crede dacă ţi-aş povesti păţania cu hoţii, pe care vor s-o născocească pe seama mea! Şi cel mai nostim e că punctul de plecare al poveştii e o pungăşie a bătrânului pe care am să te las s-o judeci singur.

Era foarte volubil şi se încredea în inspiraţie, cu un aer de ironie indulgentă care acţiona asupra lui Andrès:

— Nu sunt un înger: bătrânul a descoperit în cele din urmă o femeie cu care am dus o viaţă de chefuri în tinereţe şi care are nişte scrisori de la mine... îţi spun doar atât! Din punct de vedere erotic, valora cât propria-i greutate în aur! Şi nu crezi că a apelat la târfa aia ca să mă facă s-o şterg de aici... şi că ticălosul se hotărâse să-i plătească drumul până la Liogeats...

Şi cum Andrès îl întrerupse ca să afle cine îi vânduse pontul, ezită o clipă înainte de a rosti numele lui Tamati.

— Să ştii că ţine mult la mine!

Uitase că adineauri îl făcuse ticălos de faţă cu Andrès. Însă acesta îşi aduse aminte. Cu toate acestea, nu spuse nimic.

— Ei bine, dragul meu, şi fiindcă târfa n-a venit în ziua în care o aştepta el, şi-a vârât în cap... ei da, pur şi simplu... că am lichidat-o eu!

Deodată se simţi intimidat de tăcerea lui Andrès. Avu senzaţia că e tulburat şi în acelaşi timp îşi dădu seama că băiatul era conştient de această tulburare. Voia să dea în

continuare dovadă de îndrăzneală şi insista prea mult, conştient că făcea tot felul de precizări inutile, fără să aibă prezenţa de spirit de a se opri.

— Numai că n-au nicio şansă, pricepi? În mintea lor, treaba ar fi avut loc luni seara. Ori eu tocmai luni seara eram bolnav în pat.

Andrès repetă cu voce slabă: „luni seara...”

— Tamati poate să-ţi confirme, a stat şi m-a îngrijit o parte din noapte...

Hotărât lucru, o luase pe un drum greşit. Atmosfera dintre ei devenise din nou încordată. Băiatul nu se uita la el însă Gradare ştia ce ar fi însemnat o privire din partea lui. În liniştea din toiul nopţii nici fiul nici tatăl nu mai ştiau ce să spună. Cu spatele gârbovit, Andrès se îndreptă spre uşă şi acum era rândul lui Gabriel să vrea să-l reţină, să vorbească despre indiferent ce: îl chemă în zadar, băiatul nici măcar nu se întoarse.

Andrès nici nu se duse la el în cameră, ci coborî, aprinse lampa din hol şi scoase un strigăt uşor: Catherine era tot acolo. O întrebă doar atât:

— Nu te-ai culcat?

Însă nu o respinse. Ceea ce ducea cu el era prea greu. Oare de cine nu ar fi fost în stare să se agaţe în acel moment din viaţa lui? Catherine era acolo, asupra ei se prăbuşi gemând. Iar ea de-abia se clătinase. Fata plăpândă susţinea stejarul tânăr lovit de trăsnet, care o acoperea cu frunzele sale grele de ploaie. Îşi lua porţia ei dintr-o durere îngrozitoare: iată în sfârşit ceva ce împărţeau amândoi! Şi pentru că rupseseră împreună pâinea aceea neagră, de acum înainte vor fi împreună şi la bine şi la rău. Îşi amestecară lacrimile. Însă în timp ce el dorea moartea cu toată forţa lui, ea, cu ochii închişi, ca un prunc care suge, cu faţa apăsată de pieptul lui, bea pentru prima dată de la acest izvor arzător, se hrănea cu acest învins.

-XVIII-

În ziua următoare, care era prima vineri din decembrie, după slujbă, micuţul Lassus străbătu naosul, crăpă uşa sacristiei şi aprecie dintr-o privire că rugăciunile preotului vor dura mult şi că nu va avea timp să-i vorbească înainte de a pleca la şcoală. Aşa că plecă şi Mathilde, care fusese la slujbă, auzi din ce în ce mai slab zgomotul micilor galenţi. Rămase singură în biserică, aşteptând să iasă abatele Forcas.

Nu se ruga, impresionată de acest gol, de acest abandon. Orice chemare se pierdea sub aceste bolţi acoperite de salpetru, în faţa acestui altar supraîncărcat de vaze de pe care se ştersese pulberea de aur, de flori artificiale...Şi de fapt ce însemnau toate astea pentru ea? Ea venise aici, în dimineaţa asta, să caute un om; un om care poate că o va asculta, care va încerca să o înţeleagă, care o va învăţa ce trebuie să facă; iar ea n-o să aibă altceva de făcut decât să asculte. Un om tânăr.... dar preot. Şi nu se pune problema de a şti dacă va fi în stare să suporte ceea ce-şi va descărca ea asupra lui. Putea pretinde orice de la acest tinerel, din moment ce e preot Nu există nicio nelegiuire prin care noi n-am avea dreptul să-i întinăm gândul şi să-i întunecăm sufletul.

Oare ce-o fi făcând? Un orologiu bate apăsat. Un cocoş cântă undeva departe. Mathilde aude zgomotul sfâşietor al fabricilor de cherestea. Întreaga viaţă se află în altă parte iar biserica seamănă cu inima moartă a unui corp care trăieşte. Viaţa palpită pretutindeni, numai aici nu. Ca să treacă timpul mai repede, Mathilde îşi recapitulează ce avea de spus. În ceea ce o priveşte, va prezenta situaţia într-o lumină cât mai favorabilă cu putinţă. Spovedania unei femei nu constituie aproape niciodată un act de acuzare.

Iată că a trecut deja o jumătate de oră de când aşteaptă. Oare o fi plecat abatele fără ca ea să-l observe? Se miră că nu-l aude tuşind, mutând un scaun, închizând un dulap. Se ridică nerăbdătoare, înaintează hotărâtă spre altar, schiţează o plecăciune scurtă, împinge în lături uşa sacristiei şi se opreşte.

Tot ce vedea foarte obişnuit: după slujbă, un preot tânăr îngenuncheat pe lespezi mai zăbovea puţin. Capul îi era aplecat uşor spre umărul stâng, ochii închişi, mâinile sprijinite pe unul din scăunelele destinate copiilor din biserică şi care îi obligă să stea drept. În jurul lui domnea dezordinea fiindcă micuţul Lassus nu putuse să deranjeze nici sticluţele, nici hainele albe ale preotului, nici patrafirul. Nu, nimic ieşit din comun. Şi totuşi Mathilde ştia că ar fi trebuit să plece, că ceea ce făcea acum era un furt al unui secret. Cele mai obişnuite obiecte din această sacristie a unei biserici de ţară, sticluţele, tava de metal, urciorul cel vechi şi ştergarul agăţat de perete, se detaşau într-o lumină eternă care izvora chiar din omul acela încremenit Un câine lătra, ca de pe o altă planetă, iar geamătul care venea dinspre fabrica de cherestea se apropia adus de vânt, apoi se îndepărta. Mathilde auzi un oftat; plecă de-a-ndăratelea, fără să închidă uşa şi merse înapoi la scaunul ei.

Ieşind de la şcoală, micuţul Lassus o luă la goană spre biserică. După un soi de şoapte alternative îşi dădu seama că preotul era în confesional. După ce studie încălţămintea drept-credincioasei care se ivea de sub perdeaua de lustrin, copilul se gândi că era doamna de la castel care asistase şi la slujbă. Iată deci că se reîntoarce la preot! O să fie foarte mulţumit. Cum ea încă nu se hotăra să iasă, micuţul Lassus făcu puţină ordine în sacristie şi apoi se întoarse în biserică. Doamna era tot acolo. Cine ştie câte păcate o fi avut de mărturisit! Dacă ar fi vrut să se dea ceva mai aproape, ar fi auzit şi el! Micuţul Lassus se aşează cât mai departe cu putinţă, în faţa altarului Fecioarei, scoate din buzunar un şirag de mătănii plin de noduri, pe care îl descurcă abia după o bună bucată de timp. Priveşte de departe la pantofii de sub perdeaua de lustrin: unul din ei se agită din când în

când, zvâcneşte fără astâmpăr, după care se potoleşte. Bate ora unsprezece. Mătuşa lui o să fie îngrijorată. Micuţul Lassus face o plecăciune, zâmbeşte Sfintei Fecioare, se uită pentru ultima dată spre încălţările doamnei şi iese din biserică făcând un zgomot mare cu *galenţii.*

-XIX-

Înapoindu-se, Mathilde găsi casa mai liniştită ca niciodată. Scena din noaptea trecută, când deodată toţi cei care sufereau sub acest acoperiş se întâlniseră în pragul adevărului bănuit, nu avu niciun fel de continuare. Fiecare dădea înapoi în faţa luminii, se pitea mai departe, aşteptând ceea ce poate avea să izbucnească. Nu avu loc decât o rocadă între Catherine şi mama ei: fata ocupă lângă Andrès locul cuvenit până atunci Mathildei; iar aceasta îşi înlocui fiica lângă bătrânul Desbats care bătea câmpii gândindu-se că el o făcuse pe Aline să vină şi că va fi compromis.

Gradère se simţi exclus din comunitatea familială, astfel încât prezenţa lui fizică în castelul Liogeats îşi pierduse pe deplin semnificaţia; era liber să plece sau să rămână, suprimarea lui fusese îndeplinită: exact aşa cum pinii atinşi de boală sunt înconjuraţi de un şanţ ca să nu răspândească moartea, ca să piară singuri. Nu va mai întâlni niciodată privirea lui Andrès, care totuşi se pricepea atât de puţin să se ferească. Renunţă de bună voie la mesele în familie. O ceartă cu Desbats îi servi drept pretext ca să se mute la Lacote. Se întorcea să se culce la castel, unde însă se strecura la ora când fiecare se afla în camera lui.

Iarna era stăpână. Andrès, care omora o mulţime de becaţe şi de iepuri, vâna raţe cu nemiluita, în mlaştinile din Teychouère. Accepta să fie însoţit de Catherine. Oare ar fi putut îndura singurătatea? Cu toate că între ei nu fusese vorba niciodată de ceea ce le ocupa în permanenţă minţile, fără îndoială că Andrès nu ar fi putut suporta prezenţa unei femei care să ignore ceea ce îl chinuia. Dar Catherine ştia; Catherine aştepta ca şi el: stăteau lipiţi unul de celălalt, deschideau ziarele(niciodată nu se citiseră atâtea ziare la

Liogeats) şi, atingându-şi capetele, mergeau direct la coloana de fapt divers, o parcurgeau din priviri, după care o luau de la început.

Tânăra fată nu mai manifesta nimic asemănător unor sentimente pasionate, îngrijindu-se doar de confortul material al lui Andrès şi înconjurându-l atent cu o protecţie constantă dar discretă. În duminicile fără ploaie el se antrena împreună cu coechipierii, departe de ea, pentru meciurile din primăvară. Ori de câte ori ieşea cu un scop precis – încheierea unui târg, vizitarea unei ferme – îl lăsa să meargă singur şi se întâmpla ca tocmai el să strige din vestibul noaptea, când se întorcea: „Eşti acolo, Catherine?” Atunci ea apărea imediat. El găsea foarte firesc ca ea să îngenuncheze, cum făcuse Tamati întotdeauna, şi să-i tragă cizmele de vânătoare din picioare. Dacă scurta îmblănită nu îl apărase îndeajuns de frig, îl obliga să-şi schimbe lenjeria. La el în cameră intra fără să şovăie. Iar Mathilde observa totul şi nu spunea nimic.

Pe măsură ce iarna se scurgea Catherine slăbi şi mai mult supravegherea. Într-o după-amiază, pe când Andrès mergea călare pe drumul spre Balizaou, străbătând locul numit. „Stânca”, văzu un bărbat aşezat în bătaia soarelui, pe marginea unei cariere de nisip părăsită. Andrès opri calul şi-şi recunoscu tatăl care scria ceva pe genunchi... Făcând imediat cale întoarsă ajunse înapoi la drumul mare.

Iar bărbatul scria: „La ce bun să vă povestesc „chestiunea”? Fără îndoială că Mathilde a folosit permisiunea pe care i-am dat-o şi acum ştiţi şi dumneavoastră ce ştie ea. Din tot ce am făptuit, acesta e actul cel mai puţin criminal fiindcă era viaţa mea în joc... Şi totuşi, în ochii mei (ce ciudat) e singurul act de neiertat: în comparaţie cu acest asasinat restul nu mai are nicio însemnătate. Îmi închipui ce argumente îmi va aduce un om ca dumneavoastră: cu cât mai josnică era victima, cu atât mai ireparabil actul care a trimis-o în lumea umbrelor. La Luchon am cunoscut un preot bătrân...(v-am şi citat una din vorbele lui, vă mai aduceţi aminte?) care din această cauză condamna pedeapsa cu moartea. Oare am distrus

ultima şansă de salvare a Alinei? Dreptatea dumneavoastră s-a servit de mine? Ce nebunie, domnule abate! După cum vedeţi, pot să vă citesc cu uşurinţă gândurile... însă din fericire nu e nimic, absolut nimic – în afară de o mortăciune în plus, la doi paşi de mine, căci vă scriu pe genunchi în această carieră de nisip în care ne-am distrat atât de bine, fetiţele Du Buch şi micuţul Gradère, cu aproape patruzeci de ani în urmă.

Soarele a apus, e frig şi tuşesc din cauza celor două nopţi pe care a trebuit să le petrec acolo. Mă destăinui dumneavoastră fiindcă altcuiva nu mai pot să mă deschid. De acum între mine şi ceilalţi atmosfera a devenit irespirabilă. Zadarnic caut privirea lui Andrès. Andrès m-a judecat. Pentru mine e pierdut, l-am pierdut prosteşte. Eu, atât de abil cu cei vicleni, am fost dominat de acest inocent. Acum îmi e indiferent ce se va întâmpla, fiindcă l-am pierdut şi asta odată pentru totdeauna: am rămas fără putere asupra unui băiat atât de simplu. Dacă ar citi puţin, dacă ar fi cât de cât frământat de idei, poate că ar „romanţa” situaţia, poate că ar avea un sentiment al datoriei faţă de mine, poate... Dar aşa, la ce poţi să te aştepţi din partea acestei brute, acestei brute dragi? Reacţionează aidoma celor care strigă „la moarte!” la trecerea vreunui asasin.

Încă n-a izbucnit nimic, cel puţin în presă. Oare când are să se hotărască? Eu nu mai pot să aştept Dacă o să continue să tacă, o să convoc un consiliu de familie şi o să „mă ofer pe tavă”. Mi-am imaginat adeseori scena: în camera bătrânului Desbats. O să le spun că mi-am apărat pielea, că nu mai puteam să-mi aleg mijloacele, că nu eu o chemasem pe femeia aceea la Liogeats, că în orice caz, ar fi existat o victimă iar eu am împiedicat lovitura. Ştiu prea bine că aş fi putut să fug, cum voia Mathilde... Ba nu: Mathilde se prefăcea că vrea; de fapt, se bizuia pur şi simplu pe mine, spera ca eu să-i aduc fericirea! Aşadar, cine oare m-a reţinut de la înfăptuirea crimei? Cine a schiţat măcar un gest? Chiar şi dumneavoastră, v-am văzut cu o zi înainte. Am alergat prin ploaie după dumneavoastră;

m-aţi privit cu răceală (şi repet: cu răceală!). Pe ce ton oficial, foarte preoţesc aţi rostit: „am în grija mea toate sufletele”. Fie şi asta, dragul meu! Întunericul v-a permis să nu vedeţi mâna pe care v-o întinsesem. V-aţi făcut că nu o vedeţi. Nu, bietul meu copil, nu vă acuz. Chiar dacă aţi fi strâns mâna aceea cu căldură, în noaptea de luni spre marţi ea ar fi devenit la fel de criminală... Nu, nu s-ar fi schimbat nimic... însă vă rog să mă înţelegeţi: aş vrea ca măcar dumneavoastră să vă gândiţi la mine ca la un om, fără prea multă oroare, pentru că grămada aceea de frunze – vă mai aduceţi aminte, domnule abate? – eu am împrăştiat-o, în seara când am ajuns la Liogeats... (dar poate că nici nu ştiţi despre ce vorbesc).

Vă mulţumesc că mi-aţi scris. V-am rupt scrisoarea... am fost silit să o rup. Şi cât de mult regret! Deşi era puţin cam oficială, cam afectată, acum aş citi-o din nou, aş încerca să înţeleg... Dar cum vă închipuiţi că eu cred în demon? Mă consideraţi un copil? De altminteri, nici el n-ar vrea să cred în el. Şi oare ce înseamnă să-l iubeşti pe Dumnezeu? O atitudine afectivă faţă de o entitate? E de neconceput. A iubi este un act trupesc. Vă transpuneţi, bietul meu abate, sau, cum se spune astăzi, vă transferaţi. Vă... dar ce rost are să mai insist? Ştiu dinainte ce o să-mi răspundeţi: v-aţi pus degetele pe locul rănilor Dumnezeului dumneavoastră, în deschizătura din coastă, capul vi s-a odihnit la pieptul său... Ce ciudat! Un copil curajos şi nobil ca Andrès n-are nici cea mai mică idee de această lume invizibilă, de acest ocean a cărui maree ne macină din toate părţile. Iar o fiinţă acoperită de murdărie şi de sânge ca mine îşi închipuie destul de bine ce faceţi în fiecare dimineaţă, în biserica goală, ce se împlineşte acolo... Astfel încât îmi imaginez până şi tăcerea dumneavoastră, bucuria...”

Noaptea înşelătoare se aşternea asupra pădurii. Gradère începuse deja să nu mai vadă ce scrie. Ascultă şoaptele ploii peste pini, dar nu mai era ploaia deasă care acoperise crima şi o auzi cum cade, cu mult timp înainte de a simţi primele picături. Fără să ştie prelua în contul lui ideea lui Andrès: îşi descheia cămaşa. Vântul umed al înserării i se

strecura pe sub haine. Ploaia şiroia pe pieptul slab pe care odinioară Mathilde îl văzuse strălucind în apă, în timpul vacanţei de vară, mai sus pe stăvilar. Nu îi era frică de corpul care putrezea la câţiva metri de el. Niciun fel de remuşcare nu îl atrăsese la Stâncă, ci poate doar groaza de singurătatea în care trăia.

Tuşea, avea febră şi înainta cu greu. Când trecu prin faţa casei parohiale strecură hârtia pe sub uşă. Nu avea nicio importanţă cine ar fi putut s-o citească... Dar abatele nu avea slujnică. Se opri la Lacote, bău un Pernod iar la masă goli şi o sticlă de vin. La masa cu pensiune, trei comis voiajori discutau pe tema avantajelor şi a neajunsurilor maşinii în practica meseriei lor. Făceau fel de fel de calcule: „ah, vă rog să mă scuzaţi, dar văd că nu ţineţi seama de amortizare... luaţi benzina la preţul de azi... fireşte, uzura cauciucurilor, chestie de noroc...” Vorbeau toţi deodată, cu o pasiune extraordinară. Gradère, puţin ameţit, nu pierdea niciun cuvânt, ca şi cum de oamenii aceia ar fi depins propria lui viaţă. Se şterse pe buze şi se duse să pună ştergarul într-un stelaj.

De la capătul aleii văzu lumina de la castel. Licărirea aceea a lămpii în întuneric, către care s-ar fi grăbit dacă ar fi fost un om ca toţi ceilalţi; şi mai multe chipuri s-ar fi întins către el şi cu o mână ar fi dat la o parte părul lui Andrès ca să-l sărute pe frunte.

Urcă într-adins scările de la intrare cât mai zgomotos cu putinţă, pentru a da timp celor care poate că se găseau în vestibul să fugă înainte ca el să fi trecut pragul. Într-adevăr, auzi nişte paşi grăbiţi. Cu toate acestea, cineva rămăsese şi părea că-l aşteaptă: era Mathilde care, cu ajutorul indiferenţei şi placidităţii, reuşise să-şi şteargă orice urmă de tulburare de pe chip. El se prefăcu a nu o vedea şi începu să urce scările. Dar ea îl întrebă:

— Ai văzut?

În mână ţinea un ziar din Paris: singurul pe care el neglijase să-l citească de două-trei zile, şi îi arătă pe pagina a treia o informaţie tipărită cu litere liniştitoare: „Încă nu se ştie nimic despre Aline X..., bătrâna prostituată care pe 25

noiembrie a plecat de la pensiunea de familie din strada Convenţiei, în care locuia de mai multe luni. Ea îşi înştiinţase proprietăreasa că se va întoarce peste două zile, nu luase niciun bagaj şi nu lăsase nicio adresă. În camera sa nu s-a găsit niciun document capabil să arunce o lumină cât de slabă asupra acestei ciudate dispariţii. Dar suntem încredinţaţi că au fost date indicii care vor dirija cercetările poliţiei într-o anumită direcţie. Cititorii vor înţelege cu siguranţă motivele care deocamdată ne obligă la cea mai mare discreţie. Este căutat intens un cunoscut al Alinei X..., care dealtfel părăsise Parisul cu câteva săptămâni înainte de dispariţia acestei femei. Se presupune că acesta ar putea furniza informaţii utile poliţiei.”

— Curios, spuse Gradère, eu care citesc toate ziarele de când... mă rog, ştii tu! Şi pe ăsta înaintea tuturor celorlalte... Prima dată că l-am neglijat şi...

Mathilde se retrăgea deja, părând să nu-l fi auzit. O întrebă îngrijorat:

— Ce trebuie să fac? Să plec, nu-i aşa? Să trimit o telegramă judecătorului de instrucţie? Nu trebuie să dau impresia că mă eschivez... Nu cobori înapoi, Mathilde?

Ea răspunse, aplecată peste balustradă:

— Şi mie mi se pare... dar e treaba ta. Te-ar pute ajuta cineva: abatele Forcas...

Ea urcă spre etajul unde erau camerele şi el rămase singur. Din arsenalul în care Andrès făcea cartuşe se auzea un zgomot regulat. Gradère merse până în faţa uşii. Nu îndrăznea să intre dar în cele din urmă îşi luă inima în dinţi. Catherine tricota, sub lumina lămpii, lângă Andrès. Ochelarii cu ramă metalică o făceau să semene cu o bătrânică. Amândoi se întrerupseră din lucru.

— Plec mâine dimineaţă cu trenul de şase. Cred că o să mă întorc la sfârşitul săptămânii.

Cei doi se ridicară. Andrès murmură:

— Atunci, pe curând... şi îi întinse o mână moale.

Gabriel se uita înspre perete, la arma cu ţepuşă a bătrânului Gradère. Andrès îi urmărea direcţia privirii. Oare de data aceasta fusese în stare să înţeleagă ideea

părintească, el care nu ghicea niciodată nimic? În orice caz Gabriel îşi dădu seama la ce se gândea fiul său, poate... (la acele firi drepte, ca cele din armată, care consideră foarte simplu să laşi un revolver pe masa camaradului care a trişat sau a furat). Sau poate că acestea se petreceau doar în închipuirea lui Gradère? Ieşi fără să se întoarcă. Dacă s-ar fi întors, cât de mare i-ar fi fost mirarea văzându-l pe Andrès prăbuşit deodată, cu capul pe genunchii Catherinei şi plângând cu sughiţuri!...

Gradère străbătu bâjbâind sufrageria, pe urmă vestibulul. Uşa de la intrare fusese deja zăvorâtă. Noaptea nu era rece, nu era ger. Însă Gradère uitase să-şi ia pardesiul. Cerul ceva mai senin îl îndruma printre cele două ziduri negre de pini. Se îndrepta spre satul în care era un singur geam luminat, şi acela de lampa abatelui. „A găsit scrisoarea mea, e obligat să se gândească la mine”. Să ridice ciocanul de bătut în poartă... La primul etaj s-ar fi deschis o fereastră, o voce ar fi întrebat „cine-i acolo?”, dar ce să răspundă? Ce motiv să-i prezinte abatelui pentru această vizită nocturnă pe care i-o sugerase Mathilde? Să-i ceară un sfat? Ca şi cum Gradère se putea îndoi de sfatul pe care l-ar putea primi de la un om de soiul ăsta! „Duceţi-vă şi predaţi-vă la poliţie, acceptaţi pedeapsa şi încredinţaţi-vă lui Dumnezeu...”

Bărbatul care dârdâia se aşează pe treptele ale căror crestături sunt deja familiare mâinilor lui. Le atinge ca şi cum ar mângâia un obraz puţin scobit. Tuşeşte însă ştie de la seminar că nu se îmbolnăveşte nimeni când vrea. Pe vremea aceea comitea cele mai grave imprudenţe numai ca să fie răsfăţat de surorile de la infirmerie şi nu se îmbolnăvea niciodată de nimic, în schimb, făcuse pleurezia asta după o singură plimbare prin ploaie... Astfel se pierdea printre gândurile cele mai banale, ghemuit lângă uşă în momentul când trebuia să intre în scenă şi să-şi joace viaţa. La drept vorbind, nu credea că ar fi trebuit s-o joace vreodată şi de aceea rămânea calm, ca un om hărţuit în aparenţă, dar care ştie că în spatele lui se întinde un imens ţinut secret, cu linii de retragere în adâncime. Nu că s-ar fi

gândit la sugestia lui Andrès (la ceea ce-şi închipuia el că era o sugestie a lui Andrès). Pentru nimic în lume nu s-ar fi hotărât să-şi vâre ţeava unui revolver în gură şi să apese pe trăgaci. Pentru nimic în lume. Şi cu toate acestea se va îndepărta de viaţa sa, va pleca din destinul său, va scăpa de această logică înfiorătoare, de această combinaţie de mobiluri şi de acte care, după jumătate de veac, l-au adus noaptea la Stâncă, împreună cu Aline, în nisipul copilăriei sale... Tuşea lui răsuna straniu în mijlocul nopţii de iarnă. Însă există oare vreo noapte liniştită la Liogeats? Cea mai uşoară adiere este captată de miile de pini sonori (ca şi cum întotdeauna exista undeva un Dumnezeu adormit). Balionul curge veşnic, se sparge de pietrele pe care oceanul din erele îndepărtate a lăsat urme de valve şi de cochilii.

O fereastră se deschide, o voce întrebă: „cine tuşeşte?” (în sfârşit! ceea ce aştepta de o oră...) Tresări dar nu răspunse. În spatele uşii un pas grăbit răsună pe trepte, apoi pe lespezile de la intrare. Gradère nu era leşinat şi nici nu se prefăcea că este. Era pur şi simplu un obiect, fără glas, fără gesturi, fără priviri: o piatră – deşi acum lumina lămpii îi cădea exact pe faţă. Era luat de subţiori. Era foarte adevărat că abia se mai ţinea pe picioare.

Abatele deschise o uşă pe stânga: bucătăria. Îl aşeză pe Gradère într-un fotoliu de pai şi aruncă nişte curmei de viţă pe jăratic. Îi puse mâna pe frunte, pe gât.

— Acum nu puteţi să vă mai întoarceţi la castel, spuse el. Am să vă fac un pat aici.

Gradère rămase singur în acea bucătărie moartă. Deja focul se stinsese din nou. Pe masă, sub lumina lămpii, se află câţiva cartofi fierţi într-o farfurie adâncă, o cutie goală de sardele şi un codru de pâine.

Abatele se întoarce, îl roagă să mai aştepte puţin, fiindcă cearceafurile sunt prea reci. Umple un urcior cu apă caldă şi iese din nou.

— Şi acum,... spune el.

Abatele îl ajută pe Gradère să se ridice. Însă bolnavul merge sigur, cu paşi repezi: simte grajdul. Camera e

spaţioasă, destul de confortabilă: un covor, o oglindă între cele două ferestre, un scrin de mahon, un fotoliu cu spătar înalt, o pendulă chiar sub glob, două sfeşnice... Tot ce avea abatele pe lumea asta fusese strâns în această cameră. În timp ce Gradère se dezbrăcă în grabă, aspiră pe nas un miros, un parfum... Drace! Era camera soră-si. Se întindea sub pământuri, împingea termoforul cu picioarele. Ce fericire! Cine să vină să-l caute aici? Ce forţă umană să şi-l dispute cu acest preot care răspunde de el? Dar cum? Nu trebuie să plece mâine dimineaţă cu trenul de şase? Să-i trimită o telegramă judecătorului de instrucţie? Caută privirea abatelui aşezat în umbră şi căruia nu-i poate desluşi expresia feţei. Încearcă să-i vorbească, nu poate să-i explice, îşi dă seama că celălalt crede că deliorează, se încăpăţânează. Abatele îl întrerupe: spune că azi după-amiază a văzut-o pe doamna Desbats şi că a citit nota din ziar... Îl liniştеşte pe Gradère, îl sfătuieşte să scrie o scrisoare de aici; la nevoie va adăuga şi abatele un cuvânt scris de mâna lui. Fără îndoială că vor trimite o comisie rogatorie... Prezenţa sa în casa parohială poate fi explicată uşor prin cearta cu Symphorien Desbats.

— Cel puţin, nu vă fac să spuneţi minciuni?

Criminalul manifestă fără efort toate scrupulele posibile faţă de acest inocent. Abatele ridică din umeri:

— Cum se face ziuă mă duc să-l caut pe Clairac. O să-i spunem şi lui că o ceartă de familie vă obligă să staţi la mine.

Alain hotărăşte tot, ca şi cum ar fi prevăzut aceste împrejurări, ca şi cum ar fi chibzuit asupra lor de mai multe zile. Îşi spune, privindu-l de la distanţă pe bolnavul care în sfârşit se linişteşte: „Nu ştiam că îl aşteptam”. Se apropie, îşi învinge repulsia, priveşte cu atenţie chipul care arde. Nimic nu s-a întâmplat cu acest contur atât de lin al frunţii, al nasului, al gurii: nici timpul, nici crimele nu au schimbat această figură indestructibilă. „Iată-l deci, aşa cum mi l-aţi dat, pe cel care l-am respins şi pe care în noaptea asta îl primesc în sfârşit, neputând să fac nimic altceva decât să-l primesc”. Alain acceptă dinainte, fără să încerce să-şi

reprezinte, tot ce ar putea provoca această prezenţă sub acoperişul său. Acceptă ca purtarea sa să se ghideze orbeşte în funcţie de împrejurări. Apleacă abajurul lămpii, îşi ia mătăniile, se reculege şi apoi adoarme.

Gradère se trezi în toiul nopţii. Îşi dădu seama că auzea un grohăit uşor de câteva minute sau poate de câteva ore. Capul infirmierului său se bălăbănea pe spătarul fotoliului. Simţea că i-a mai trecut febra, că îi era mult mai bine, cum nu-i mai fusese de multă vreme. Nu, nu-şi mai amintea să mai fi fost vreodată atât de calm. O privire aruncată pe fereastră îl linişti: nicio licărire nu indica apropierea zorilor. O să mai dureze încă, noaptea aceasta binecuvântată! Vântul se potolise iar vârfurile agitate ale pomilor nu se mai văitau sub stelele de iarnă, puţin înaintea acestui răsărit pe care majoritatea oamenilor încă nu l-au văzut.

Ochii lui Gradère se fixaseră asupra lui Alain care dormea şi încerca un sentiment foarte ciudat şi foarte puternic – senzaţia că preotul acela tânăr din fotoliu era el, că într-o altă viaţă luase înfăţişarea acestui june îmbrăcat în negru, puţin îndesat, cu o figură zbârcită. Într-o altă viaţă sau în mintea Cuiva? Şi în timp ce îşi privea cu dragoste atentă propria dublură, la lumina lămpii, fu surprins deodată de grohăitul animalic al băiatului care aţipise; observă maxilarul inferior care parcă era rupt, buza împinsă înainte, groasă şi aproape sângerândă. Sufletul plecase din chipul acesta lipsit de privire. Nicio rază nu mai ţâşnea din această inimă curată pentru a lumina dinăuntru figura unei tinere brute. „Iar el, el ar fi putut fi eu...” Alain ar fi putut ceda influenţei soră-si, ar fi putut alege să se abandoneze, să se dăruie unor pofte nedesluşite... Poftele de care copilul se îngrozise deîndată ce fusese în stare să le înţeleagă... Însă şi-ar fi învins groaza uşor, cum făcuse şi Gradère. S-ar fi obişnuit cu anumiţi monştri secreţi. I-ar fi îmblânzit, i-ar fi mângâiat, i-ar fi hrănit, iar după ce se potoleau i-ar fi îndopat...

Abatele se trezi brusc. Gradère închise ochii, simţi o mână pipăindu-i fruntea, auzi un zgomot surd pe podea: Alain îngenunchease şi citea din breviar. După destul de

mult timp îl puse pe noptieră şi ieşi tiptil. Atunci Gradère se ridică pe perne, luă cartea neagră, o deschise la întâmplare şi dădu peste o reproducere înfăţişându-l pe Isus şi pelerinii din Emmaus de Rembrandt. Pe verso, citi următoarele: *Amintirile din ziua hirotonisirii sacerdotale, 3 iunie 19... ALAIN FORCAS, preot. Vei păşi prin faţa Domnului – pentru a arăta mântuirea poporului său, iertarea păcatelor, mângâierea îndurării, aducând lumina celor aflaţi în întunericul şi răceala morţii, pentru ca paşii să ne fie călăuziţi în pace.*

Gabriel puse breviarul la loc pe masă şi se întinse, într-o stare de luciditate calmă. Din străfundurile crimei sale privea acest destin, atât de departe de al lui şi totuşi atât de aproape: ar fi putut absolvi, lumina, elibera, rămânând acelaşi om, acelaşi Gabriel Gradère. Singurul şi umilul merit de care omul se poate folosi în faţa lui Dumnezeu este cel de a fi acceptat să fie ales – cel puţin dacă aparţine genului de oameni ai căror ochi nimic de pe pământ nu înseamnă desfătare. Trăim doar o dată: poate că Gradère va fi iertat, însă nu va mai fi niciodată copilul care se trezeşte într-o dimineaţă în vacanţa mare, se descalţă ca să simtă la picioare cum îl arde nisipul şi ale cărui picioare bronzate spintecă apa Balionului. Depăşise odată pentru totdeauna acel loc din drum unde cei care sunt strigaţi pe nume trebuie să se ridice şi să părăsească totul.

EPILOG

Ei bine, spuse Mathilde urcând scările de la intrare, iată că lucrurile s-au aranjat cum nu se poate mai bine...

Toţi trei se aflau în prag: Catherine, Andrès şi bătrânul Desbats, uniţi în aceeaşi aşteptare plină de nelinişte, agăţaţi parcă de buzele ei. Dar Mathilde nu vorbi imediat. Trase aer în piept şi închise ochii pentru o clipă. Plouase. Cărăbuşii bâzâiau, vântul de la răsărit trecuse peste tot liliacul din sat. Din ce mi-a spus preotul care a asistat la interogatoriu, judecătorul l-a tratat pe Gradère ca pe un om grav bolnav şi n-a părut să-l bănuiască niciun moment...

Ea se întrerupse, privi în jur neliniştită:

— Dar ce stăm afară...

Se închiseră în arsenal. Ea continuă în şoaptă:

— Justiţia n-are nici cea mai mică idee de locul în care s-a dus femeia aceea. Şi cum, în momentul când ea a plecat, Gradère se afla deja aici, în familie, nu s-a ţinut *cont* deloc de denunţarea anonimă, dealtfel foarte vagă, care îl indică pe el. În plus, adăugă ea privindu-şi soţul, au fost reconstituite două scrisori (fără plic şi fără semnătură) bătute la maşină, în care ai scris la post-scriptum: „Şi mai ales nu scrieţi nimic ce ar putea trezi bănuieli din partea lui G... O să găsească o metodă ca să vă împiedice să plecaţi...” Acest lucru a fost interpretat în favoarea lui Gradère. Judecătorul nu are nicio îndoială că asasinul este autorul scrisorilor.

— Dar în cazul ăsta, o întrerupse Desbats cu o voce îngrozită, în cazul ăsta... aş putea fi bănuit eu...

Catherine îi înconjură gâtul cu braţul spunându-i:

— Eşti nebun, bietul de tine!

Mathilde încercă să-l liniştească:

— Gradère a răspuns foarte bine că nu mai avea nicio

legătură cu cercurile în care se învârtea Aline: de mai mulţi ani nu mai avea niciun rol în viaţa ei, în afară de ajutorul în bani pe care i-l trimitea. Şi s-au descoperit, într-adevăr, chitanţele unor mandate şi un carnet de cheltuieli care dovedesc cât de generos a fost cu această femeie...

Desbats repeta, sufocându-se:

— O să spună că eu sunt... O să fiu acuzat...

Se sufoca. Catherine aduse cele necesare ca să-i facă o injecţie. Nu mai putea să vorbească dar nu-şi dezlipea ochii de pe buzele soţiei sale care insista:

— Dar îţi spun că ancheta va fi închisă. Judecătorul s-a dus înapoi la Bazas; alt interogatoriu n-o să mai fie... De altfel, Gradère se simte cum nu se poate mai rău. Clairac m-a asigurat că şi celălalt plămân e atins şi că acum totul o să meargă repede. Să încerce un pneumotorax e prea târziu. În Elveţia poate că doctorii i-ar mai putea prelungi viaţa, dar nici nu vrea să audă să plece din casa parohială. Şi din fericire abatele este de acord cu asta. Oricum, e vrednic de toată admiraţia *micuţul* nostru preot, de patru luni de când durează... Pentru că nu-i o glumă... şi la vârsta lui, riscă să se molipsească.

Desbats îşi recăpătă suflul şi spuse că preotul ştia prea bine că va fi răsplătit, că va încasa bani frumoşi. Dar era adevărat că făcea un mare serviciu familiei. Mathilde surâse, ridică din umeri şi spuse, întorcându-se spre Andrès:

— De când starea i s-a agravat, abatele veghează din două în două nopţi iar mătuşa micuţului Lassus îl schimbă... Dar nu mai poate. I-am spus că o să vii tu să-l înlocuieşti diseară. Te aşteaptă pe la unsprezece.

Andrès mormăi că se oferise de mai multe ori să-l ajute dar bolnavul refuza să-l vadă...

— Da, de ruşine... Dar, începând de azi dimineaţă tatăl tău s-a resemnat cu privire la această întrevedere. Este un alt om, să ştii, s-a schimbat incredibil... Voia chiar să se predea justiţiei. Abatele s-a chinuit din răsputeri ca să-l împiedice; şi n-a reuşit decât vorbindu-i de tine, Andrès...

Desbats, care se ridicase, sprijinindu-se de braţul

Catherinei, se întoarse şi îi strigă cu răutate:

— Sper să nu te duci! Încă nu şi-a epuizat nelegiuirile! N-o să am linişte până când...

Mathilde îi făcu semn lui Andrès să nu răspundă. Când rămaseră singuri îi spuse pe un ton neutru:

— Mă duc sus să o scap pe fetiţă. Du-te şi aşteapt-o în faţa casei.

Andrès luă o manta şi se aşeză pe una din treptele de la intrare, atent la broaşte, la fâlfâitul îngrozit al aripilor în liliacul ud de ploaie. Dincolo, la familia Frontenac, două privighetori se întrebau şi îşi răspundeau cu o tandreţe tristă. Însă pe Andrès aceste lucruri nu-l interesau decât ca să ştie în ce anotimp se afla, cât era ceasul, cum o să fie vremea a doua zi. Privea pe cer ca să vadă în ce direcţie se îndreaptă norii.

Se simţea liniştit: tatăl său criminal va muri iar el se va însura cu Catherine. Viaţa redevenea simplă şi normală. Iată-l în sfârşit scăpat de neliniştea asta care îl înăbuşea de patru luni! N-are voie să fie mofturos. Se leapădă, renunţă la tot ce şi-a dorit, în viaţa sa dinaintea crimei, la tot ce se confundă, mai de aproape sau mai de departe, cu amintirea tatălui său. Să nu i se mai vorbească despre dragoste şi alte prostii de soiul ăsta. Va trăi, va avea copii, va fi bogat... Şi apoi, ce mai veste-poveste! O să meargă din când în când la Bordeaux să tragă un chef... Numai să nu aibă complicaţii, să nu se descopere vreo scrisoare, să nu apară vreun martor! Şi cadavrul? Într-o seară o întrebase pe Tamati. Ea bâiguise: „Nu ştiu nimic... ştiu numai că e de negăsit, că nu va fi găsit vreodată...” Dealtfel tatăl lui, care e pe moarte, va scăpa oricum justiţiei...

O auzi pe Catherine coborând scările în grabă. Avea respiraţia accelerată:

— Dăm o *raită*, dragul meu?

Îl trase după ea. Atunci când n-o vedea se gândea la ea cu recunoştinţa şi prietenie. Însă prezenţa ei şi mai ales dorinţa de a fi mereu cu el, pe care nu putea s-o ascundă, îl enervau, în seara asta însă şi ea părea eliberată. În sfârşit,

să treacă şi furtuna asta! Ea plătise dinainte şi acum era rândul ei să fie fericită! Lipită de Andrès, mergea de-a lungul pajiştii familiei Frontenac. Acolo cele două privighetori încă mai cântau, cu o puritate pe care distanţa o făcea ireală. Fata strigă:

— Uite ce senin e cerul...

Indiferent, Andrès ridică ochii şi privi azurul spălăcit prin labirintul de crengi.

— Ei bine? întrebă el.

— Vino pe bancă.

Se ghemui lingă el şi nu mai făcu nicio mişcare. El se străduia să nu o vadă.

— La noapte am să stau de veghe la căpătâiul tatii. Sper că n-o să-mi zică nimic...

Ea îl rugă să nu se mai gândească la omul acela. Se sfârşise toată povestea...

— Sunt fericită...

El simţi pe gât buzele ei reci. Atunci carnea sa îşi aminti de Tota, se înfioră tot la gândul femeii pierdute. De-abia trecuse pericolul în ceea ce-l privea pe tatăl său şi iată că ţâşnea cealaltă durere, durerea lui adevărată, otrava lui secretă, dragostea aceea fără de care nu putea să mai trăiască. Ce căuta el acolo, pe bancă, între mâinile slabe ale acestei muieri, ale acestei călugăriţe[11]? Şi totuşi nu îndrăznea să se mişte, nevrând să compromită nimic; făcea pe mortul.

Catherine ştia foarte bine că el nu simţea nimic pentru ea: un cadavru... Însă ea se mulţumea şi cu acest cadavru. Îl ţinea în braţe pe acest absent iubit. Oricum, e bun şi trupul, mai bun decât nimic. Atingea uşor, doar cu vârful degetelor şi cât se poate de distrată (însă, în realitate, cu cât rafinament!) firişoarele de păr de pe mâna aceea mare.

Iar el, el simţea ce ar fi simţit şi Tota în clipa aceea. Auzi, cum ar fi auzit şi ea, privighetorile de la Frontenac, a căror chemare, din cauza distanţei, părea că vine dintr-o lume necunoscută. Cu ochii Totei descoperi, în spatele împletiturii negre a crengilor, cerul aproape nepătat, cu

[11] în text „mante” – călugăriţă (insectă).

puţine stele, ca şi cum constelaţiile n-ar fi fost create încă, şi prospeţimea edenică de după haos. Tota îl inspira pentru tot ce simţea că nu poate concepe el însuşi, într-atât de mult îşi afirma prezenţa în sufletul lui; şi în acelaşi timp el era şi Andrès, băiatul de douăzeci şi doi de ani, pe jumătate ţăran, bruta: va distruge tot, se va duce la Tota fără să-i ceară voie tânărului preot. Acum nu mai avea nevoie de nimeni. Oricum însă, trebuia s-o cruţe pe Catherine... să facă nunta repede şi pe urmă...

Cu capul lăsat pe pieptul lui Andrès, fata îi simţea bătăile foarte uşor accelerate ale inimii, fără să prevestească însă nimic fatal. Deodată o împinse cu blândeţe, scoţând un oftat, şi păru atent. Neliniştită, îl privea întrebătoare. El răspunse în şoaptă „privighetorile", ca şi cum atunci le-ar fi auzit pentru prima dată în viaţă.

Şi Mathilde le asculta, cu toate că ferestrele de la camera lui Symphorien erau închise. El adormise în fumul ţigărilor medicinale, cu bustul sprijinit de perne. Însă groaza îl chinuia şi în somn, îi scăpau tot felul de gemete, de asigurări de nevinovăţie.

Mathilde dădu perdelele la o parte şi îşi lipi fruntea de geam. Auzea zgomotul Balionului cel repede curgând peste pietricele şi trilurile îngemănate ce veneau dinspre casa Frontenac. Symphorien îi pusese în vedere să nu deschidă fereastra nici în ruptul capului: „Din cauza polenului şi a tuturor murdăriilor vegetale care îi sporeau crizele..." însă ea se înăbuşea în camera aceasta fetidă. Se asfixia din cauza mirosului de fum şi de urină. Un geam o despărţea de acea prospeţime, de fluviul lăptos, de noaptea umedă care se revărsa asupra ultimelor flori de liliac şi asupra primilor măceşi. Degetele ei atinseră cremona, şovăiră...

Era deja fermecată. Abatele îi spusese: „Nu vă puneţi nicio întrebare despre rolul pe care l-aţi avut în această crimă. Sunteţi iertată, vă asigur. Însă cu condiţia ca de acum înainte să acceptaţi să faceţi tot ce este necesar pentru îngrijirea soţului dumneavoastră: Domnul aşteaptă un consimţământ şi o renunţare fără rezerve şi fără

întoarcere”. Şi la început, îndeplinind această poruncă, nu găsise decât blândeţe şi odihnă. În seara aceasta, pentru prima dată de când se spovedise, descoperea dintr-odată că se afla la capătul puterilor.

Să fie oare pentru că dreptatea oamenilor se îndepărtează de Gradère şi umbra morţii, deja întinsă asupra criminalului, se va aşterne peste toată povestea aceasta înfiorătoare? Mathilde se simte ciudat de vie şi de liberă. De ce să se lege ea, plină de sănătate şi de forţă, de acest semi-cadavru care până şi în somn continuă să horcăie? Ceilalţi nu şi-au pierdut vremea, au început din nou să fie fericiţi: da, Catherine şi Andrès... Andrès şi Catherine. La ora asta se plimbă; sunt împreună, sunt uniţi... Mathilde lasă perdelele să cadă la loc şi se strecoară în cabinetul de toaletă. Acesta nu e luminat decât de o *lucarnă,* pentru a simţi noaptea, Mathilde se urcă pe un scăunel pe care îngrămădeşte volumele cartonate din „Illustration”, pe care le răsfoieşte Symphorien când are insomnii. Scoate capul în abisul de întuneric luminat, încărcat de crengi şi de stele şi primeşte în faţă o răsuflare umedă. Pajiştile Frontenac, unde se aude orăcăitul broaştelor, răspândesc mirosul plantelor care cresc în apă. Vântul şi-a schimbat direcţia şi nu mai miroase a liliac. Femeia greoaie, căţărată grotesc pe eşafodajul de cărţi, cu coatele lovite de contactul cu ţiglele, aspiră cât poate din întunericul parfumat şi saturat. Este şi ea o femeie ca toate celelalte...

— Mathilde!

Vraful de „Illustration” se prăvăleşte. Vocea strigă gâfâind:

— *Lucarna*! Simt că ai deschis *lucarna.*

Ea se întoarce în cameră protestând: „Ba nu, nici pomeneală, din neatenţie am răsturnat scăunelul. Dormi. Mă culc şi eu”. Pusese mâna pe fruntea golaţă şi leoarcă de sudoare. Aerul era atât de închis încât îşi ţinea respiraţia. Se silea să se roage, cu toată voinţa încordată, ştiind dinainte că pentru ea nu exista nimic, că nu trebuia să se aştepte la nicio mângâiere de la aceste cuvinte învăţate pe

de rost, în care inima ei nu juca niciun rol. Se ruga deşi aparţinea acelui gen de suflete surde pentru care niciun răspuns al lui Dumnezeu nu va fi vreodată perceptibil. Se ruga şi nu auzea decât sforăitul astmaticului iar în depărtare, dincolo de pajişti, în ciuda ferestrelor închise, zgomotul izvorului întrerupt de cele două privighetori şi apoi curgerea apelor repezi pe sub arini, atunci când privighetorile tăceau, poate pentru că se regăsiseră.

Uşa se deschise fără zgomot (cum numai Catherine ştia s-o facă). Mathilde văzu cum înaintează umbra fetei:

— Poate vrei să iei puţin aer, mamă? Andrès e la casa parohială: o să stea de veghe până mâine dimineaţă... Stai afară cât pofteşti: e o noapte minunată.

Mathilde se ridică. Nu putea vedea chipul fiicei sale dar îi era de ajuns s-o audă ca să-şi dea seama că era fericită. Plus această blândeţe neaşteptată a celei care se ştie mai bogată... îi mulţumi cu o voce egală, spunând că nişte aer curat i-ar prinde într-adevăr foarte bine.

Luna se înălţa. În loc să meargă pe drum, Mathilde o luă pe o potecă al cărei nisip părea mai alb decât în plină zi şi se opri fără şovăire în faţa unui pin, cel de care se rezema cabana, „cazemata”, în urmă cu treizeci de ani. Nu se schimbase: pe trunchiul uriaş crestăturile făcute pe vremea aceea se transformaseră în cicatrici vechi. *Tânăra* de odinioară îşi lipi de trunchi obrazul veştejit Cu fruntea pe scoarţă, cu ochii închişi, ameţită şi deznădăjduită, privea licărind în adâncurile copilăriei sale, ochii albaştri ai micuţului Gradère şi ce simţea copleşită de toţi: de Adila, slujitoarea bieţilor invalizi şi care fusese şi fata aceea nebună; de Andrès, bruta pe care o iubea; de femeia aceea pe care o chema Tota. de cealaltă, pe nume Aline şi de preot... Pe scurt, nu îndrăznea să contemple lucrurile înspăimântătoare care se petrecuseră, timp de o jumătate de veac, în acest colţ de lume, sub privirea veşnică. Şi totul va continua în Andrès, în Catherine, în copiii lor – chiar şi în Mathilde, care trebuia să consume (dorinţa, însă, era singura care nu va fi consumată vreodată!) această bătrâneţe, poate interminabilă, această serie necunoscută

de ani sfâşietori. Nu! Moartea nu întrerupea nimic din ceea ce începuseră morţii. Gabriel putea să dispară pentru că stă în legea firii ca veninul să supravieţuiască şarpelui. Însă el însuşi, micuţul Gradère cu ochi albaştri, de la cine primise îngrozitoarea moştenire? Oare până unde o să ne întoarcem? Câte stufărişuri trebuie să dăm la o parte ca să descoperim izvorul otrăvit?

Şi totuşi, există şi o altă forţă, Mathilde o ştia: Adila era salvată; copilul criminal care o corupsese se pregătea deja pentru drumul fără întoarcere. Chiar şi la Liogeats speranţa omenească anunţa victoria. Învinsese dragostea, dragostea al cărei chip autentic se ascunde de lume... Deşi această dragoste nu-i dăduse în aparenţă niciun ajutor şi nu-i oferise niciun răspuns, ea înainta din direcţia aceasta ca orbul care crede în lumină, cu mâinile împreunate şi întinse în acelaşi timp – datorită iertării care îi fusese acordată şi faptului că, într-o dimineaţă, în sacristia sărăcăcioasă din Liogeats, privise cu propriii ei ochi un om căruia îi vorbea Dumnezeu. Însă Mathilde nu căuta mântuirea pentru ea, nici pentru a şi asigura eternitatea, căci în mintea ei ceea ce se afla dincolo de trup nu reprezenta nimic. Ca pe o femeie ce era, toate o duceau cu gândul la Andrès. Din credinţa aceasta reaprinsă şi la bine şi la rău inima ei reţinea pentru început puterea de a suferi pentru altul. Să fi existat doar o şansă infimă ca băiatul prea-iubit să fi profitat cumva de acest lucru... ah, nu mai cerea nimic altceva şi chiar ar fi consimţit să moară înăbuşită în camera asta fetidă.

— E vremea să mă duc să-l veghez pe tata, spusese Andrès.

Ştia că abatele Forcas îl aştepta abia la unsprezece. Însă pur şi simplu nu mai putea să suporte greutatea capului Catherinei. Ea propusese să-l însoţească până la intrarea în sat iar el nu găsise niciun pretext s-o expedieze. Însă ajunşi în faţa primelor case, îi ură noapte bună şi îşi continuă drumul singur.

Casa parohială primea lumina lunii din plin, pe faţada acoperită cu salpetru. Andrès avea la dispoziţie trei sferturi

de oră: va profita de libertate cât mai mult cu putinţă. Nu de tatăl său îi era frică: bolnavul aproape că nici nu mai vorbea. Dar abatele... va trebui să înfrunte privirea acestui om... Poate că preotul acesta avea darul de a ghici... îi va citi lui Andrès în suflet... Poate că va începe din nou să-l roage: „L-am primit pe tatăl dumneavoastră muribund, nu-mi plătiţi binele cu rău... lăsaţi-o pe sora mea în pace...” Cum să se opună acestui şantaj? Andrès nu ştia să mintă, nu ştiuse niciodată să-şi mascheze jocul! Cel mai bine ar fi să răspundă evaziv. Cât de mult îi ura pe oamenii aceştia care otrăvesc viaţa şi se înverşunează să-i facă şi pe ceilalţi la fel de nenorociţi ca pe ei înşişi! La asta se gândea tânărul şi în tot acest timp dăduse ocol casei. Îşi ridică ochii pe deasupra zidului grădinii de zarzavaturi, spre faţada care privea către grădiniţă.

Acolo se afla aprinsă, într-un ungher al unei camere, veioza tatălui său. Iar la început Andrès deosebi o formă neagră în faţa ferestrei deschise. Probabil că abatele era aşezat pe pervaz, cu ceafa lipită de perete, căci profitul i se reliefa ca o umbră chinezească pe fundalul luminat al camerei. Gulerul sutanei era deschis, capul puţin aplecat într-o parte. Andrès îşi spuse: „Stă la aer curat”. Un om este aşezat şi nu lasă să se vadă nimic din ceea ce îl chinuie. De o oră abatele nu făcea altceva decât să-l liniştească pe bolnav: Gradère trebuia să se împărtăşească a doua zi dimineaţă însă, cuprins de spaimă, simţea mereu nevoia de a se spovedi din nou, ori de câte ori îi revenea în minte vreo nelegiuire uitată. Tânărul preot reuşise încă o dată să-l potolească. Acum asasinul zâmbea către îngeri.

Atunci Alain se apropiase de fereastră, istovit. Îl copleşise pe omul acesta cu propria lui credinţă, speranţă şi dragoste; acum parcă ar fi fost deposedat de o comoară. La o aruncătură de băţ, Balionul se învârtejea deasupra bortei adânci unde îşi ascunsese Gradère lopata, în seara crimei. Din când în când vântul mişca puţin plopii de pe mal şi când freamătul frunzelor se potolea abatele auzea, în depărtare, trilul a două privighetori rătăcite. Noaptea avea ceva omenesc, respira. Răsuflarea ei adormită se oprea în părul

lui Alain. Menta sălbatică de pe malul lacului, iasomia înflorită din sat, ce mai rămăsese din liliac, toate i se dăruiau cu această răsuflare. În dreapta sa, din genunea din cameră, urca (întreruptă de câte o tuse sau de zgomotul făcut de scuipătoare pe noptieră) un murmur nedesluşit din care se auzea: „Rugaţi-vă pentru noi, bieţii păcătoşi”.

Acest duşman al sufletului, acest asasin se înălţa în pace spre ceruri. Se înălţa copleşit de bucurie. Însă în acelaşi timp copilul cast, care îl primise sub acoperişul său, îi alungase deznădejdea şi îl dezlegase de păcate, se simţea cuprins de o tulburare vecină cu spaima. Nu pentru că trebuia să se lupte cu una din acele ispite precise, pe care ar fi suprimat-o de îndată ce ar fi apărut. Însă n-ar fi putut spune ce vag pericol îi umplea sufletul, ce dorinţă de înduioşare şi de lacrimi: nimic pentru care să fi trebuit să-i fie groază sau să roşească... Şi totuşi era cuprins de o confuzie imensă: să nu se mai simtă lângă Dumnezeu, să piardă legătura cu Dumnezeu... Nu, nu o pierduse de tot şi, în adâncurile fiinţei lui, dragostea continua să trăiască; dragostea vie îşi avea sălaşul tot în inima acestui om...Pur şi simplu acest biet suflet se întorcea puţin şi către ceea ce exista, şi către acea faţă nevăzută a vieţii sale; se deschidea în faţa acestor parfumuri, a acestui miros de sevă. În cameră se afla un muribund care a ascultat întotdeauna de îndemnurile cărnii, i-a îndeplinit toate poftele, a ajuns până la crimă pentru ea şi care totuşi doarme în braţele Domnului. Oricum, sfârşeşte în pace, se gândeşte Alain... „Însă eu, Doamne, te-am avut de la început numai pentru mine, nu te-am împărţit cu nimeni şi voi înăbuşi fără de părere de rău, ori de câte ori va fi nevoie, tot ceea ce se trezeşte în mine în noaptea aceasta, pentru că nu iubesc pe nimeni altcineva decât pe tine”.

Auzind zgomotul uşii întoarse capul şi îl văzu pe Andrès. Abatele plecă de la fereastră şi luă mâna tânărului care privea prin cameră – nu la patul în care moţăia tatăl său ci prin toată camera care fusese a Totei. Preotul îşi dădu

seama din prima clipă că spre ea se îndreptau gândurile lui Andrès; şi în sufletul lui începu să crească un sentiment de pizmă, o ură de care deveni conştient (obişnuit să fie tot timpul în gardă) şi îşi aduna deja toate forţele împotriva acestei răscoliri sălbatice: încerca să surâdă, răspundea întrebărilor pe care băiatul i le punea cu voce joasă.

„Priveşte, îi şoptea totuşi un glas ascuns, cum se bucură că se află între aceşti patru pereţi... Ce mai contează taică-său? La ea se gândeşte, la Tota... îi e uşor să şi-o închipuie... nu trebuie să se mulţumească numai cu prezumţii... Nimeni nu o cunoaşte mai bine ca el. Nimeni!"

— Ce palid sunteţi, spuse Andrès. Nu cumva vă e rău?

Alain clătină din cap fără să răspundă, cu dinţii încleştaţi. Îngăimă că are nevoie de aer curat şi se duse înapoi la fereastră, în vreme ce Andrès se aşeza lângă pat. Privighetorile adormiseră, plopii nu mai fremăta u. „Oare am cedat în faţa acestei uri?, se întreba, plin de nelinişte. Mai sunt încă în *starea de graţiei"* Va putea să facă slujba peste câteva ceasuri? „La urma urmei, îi şopti vocea, de ce nu renunţi să te duci la altar mâine dimineaţă? În îndoială..." Dar ce explicaţie să-i dea micuţului Lassus? Orbit, Alain se agaţă de legea pe care singur şi-a ales-o: să se abandoneze unei încrederi nebune; să fie încrezător până la nebunie... Da, dar sacrilegiul? Nu există niciun fel de încredere care să reziste sacrilegiului. Memoria sa implacabilă îi recită cuvânt cu cuvânt un fragment din evanghelie: *„Prietene, de ce nu te-ai înveşmântat în hainele de nuntă? Slugile îl înhăţară şi îl aruncară în întunericul de afară..."*

Între timp bolnavul se trezise şi vorbea în şoaptă cu Andrès. Din străfundurile ispitei sale, abatele nu pierdea niciun cuvânt: „Mor în pace, dragul meu Andrès, repeta Gradère, *ce pace de neînchipuit!"* Atunci durerea se înteţea în sufletul lui Alain: destul fusese păcălit, tras pe sfoară! Ce batjocură! Ce derâdere! Criminalul acesta va fi salvat, iar el, el era pierdut... Dar în ciuda acestui ciclon de la suprafaţa sufletului său, o altă voce interioară, înăbuşită

însă din cauza distanţei, se ridica, străbătea abisul de nelinişte şi îi ajungea la inimă: „Sunt aici, nu-ţi fie teamă de nimic. Sunt aici, sunt aici pentru totdeauna”.

Tânărul preot îşi sprijinea fruntea transpirată de stinghia verticală a ferestrei (De câte ori văzuse şi adorase, în timpul nopţilor de veghe, această cruce pe care fereastra o desena în noapte!). Simţi pe frunte rana făcută de cuiul uriaş şi sângele cald care îi stropea părul, ţâşnind din picioarele sfinte. Da, era născut pentru acest botez. Dragostea îl sufoca. Închise ochii.

Gradère îl chemă; tresări şi se îndreptă spre pat. În picioare, cu capul plecat, Andrès stătea ceva mai departe!

— În schimbul a ceea ce mi-aţi adus dumneavoastră, oare ce aş putea să vă dăruiesc eu pe pământ? Am însă promisiunea băiatului... Mă înţelegeţi? Să nu vă mai temeţi de nimic din partea lui. Nu-i aşa, Andrès? Repetă şi tu.

Fără să se întoarcă, băiatul făcu un semn de încuviinţare.

În cameră domnea o linişte profundă.

— Am să veghez eu până la capăt, spuse abatele. Duceţi-vă la culcare. Eu sunt obişnuit.

Înainte de a se ridica, Andrès îşi sărută tatăl pe frunte. Alain coborî cu el şi trase zăvorul. Pe treptele măcinate, cărora luna le lumina fiecare crestătură, stătea o clipă faţă în faţă. Şi atunci, în clipa aceea, o simplă privire şi o strângere de mână le fură de ajuns ca să descopere cât de mult ţineau unul la celălalt.